SODBA SODIŠČA PRVE STOPNJE (prvi senat)
z dne 13. decembra 2006*

V združenih zadevah T-217/03 in T-245/03,

Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV), s sedežem v Parizu (Francija), ki jo zastopajo R. Collin, M. Ponsard in N. Decker, odvetniki,

tožeča stranka v zadevi T-217/03,

Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (FNSEA), s sedežem v Parizu,

Fédération nationale bovine (FNB), s sedežem v Parizu,

Fédération nationale des producteurs de lait (FNPL), s sedežem v Parizu,

Jeunes agriculteurs (JA), s sedežem v Parizu,

ki jih zastopata B. Neouze in V. Ledoux, odvetnika,

tožeče stranke v zadevi T-245/03,

* Jezik postopka: francoščina.

ob intervenciji

Francoske republike, ki so jo najprej zastopali G. de Bergues, F. Million in R. Abraham, nato G. de Bergues, E. Belliard in S. Ramet, zastopniki,

intervenientka,

proti

Komisiji Evropskih skupnosti, ki jo zastopajo P. Oliver, A. Bouquet, zastopnika, in O. Beynet, zastopnica,

tožena stranka,

zaradi predloga za razglasitev ničnosti Odločbe Komisije 2003/600/ES z dne 2. aprila 2003 v zvezi s postopkom na podlagi člena 81 Pogodbe ES (Zadeva COMP/C.38.279/F3 – Francosko goveje meso) (UL L 209, str. 12) in podredno predloga za odpravo ali znižanje glob, ki so naložene z navedeno odločbo,

SODIŠČE PRVE STOPNJE
EVROPSKIH SKUPNOSTI (prvi senat),

v sestavi R. García-Valdecasas, predsednik, J. D. Cooke, sodnik, in I. Labucka, sodnica,

sodni tajnik: E. Coulon,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 17. maja 2006

izreka naslednjo

Sodbo

Pravni okvir

1 Člen 1 Uredbe št. 26 z dne 4. aprila 1962 o uporabi nekaterih pravil konkurence v proizvodnji in trgovini s kmetijskimi proizvodi (UL 1962, 30, str. 993) določa, da se členi od [81] ES do [86] ES in določbe, sprejete za njihovo izvajanje, uporabljajo za vse sporazume, sklepe in ravnanja iz členov [81](1) ES in [82] ES, ki se nanašajo na proizvodnjo ali trgovino s proizvodi, naštetimi v Prilogi [I] k Pogodbi ES, zlasti z živimi živalmi ter mesom in užitnimi klavničnimi izdelki, ob upoštevanju določb člena 2.

2 Člen 2(1) navedene uredbe določa:

„Člen [81](1) [ES] se ne uporablja za take sporazume, sklepe in ravnanja iz predhodnega člena, ki so sestavni del nacionalne tržne ureditve ali so potrebni za doseganje ciljev, navedenih v členu [33 ES]. Še zlasti se ne uporablja za sporazume, sklepe in ravnanja kmetov, združenj kmetov ali zveze takih združenj iz ene države

članice, ki zadevajo proizvodnjo ali prodajo kmetijskih proizvodov ali uporabo skupnih objektov za skladiščenje, obdelavo ali predelavo kmetijskih proizvodov, ki ne vsebujejo obveznosti zaračunavanja enakih cen, razen če Komisija ne ugotovi, da je s tem izključena konkurenca ali so ogroženi cilji člena [33 ES].“

Dejansko stanje

3 Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV), ki je tožeča stranka v zadevi T-217/03, združuje 300 zadrug proizvajalcev v sektorju govedoreje, prašičereje in ovčereje ter približno trideset skupin ali podjetij za zakol in predelavo mesa v Franciji.

4 Tožeče stranke v zadevi T-245/03, in sicer Fédération nationale des syndicats d’exploitants agricoles (FNSEA), Fédération nationale bovine (FNB), Fédération nationale des producteurs de lait (FNPL) in Jeunes agriculteurs (JA), so sindikati francoskega prava. FNSEA je glavni francoski sindikat kmetov. Ozemeljsko ga sestavljajo lokalni sindikati, združeni v departmajske zveze („fédérations“ ali „unions“) sindikatov kmetov (FDSEA ali UDSEA). Zveze v vsaki regiji usklajujejo delovanje FDSEE in UDSEE. FNSEA poleg tega združuje 33 specializiranih združenj, ki zastopajo interese vsake proizvodnje, med katerimi sta FNB in FNPL. Nazadnje, JA zastopa kmete, mlajše od 35 let. Za pridružitev lokalnemu centru JA je treba biti član lokalnega sindikata, ki sodi pod FDSEO ali UDSEO.

I – *Tako imenovana kriza „bolezni norih krav“*

5 Od oktobra 2000 so bili v več državah članicah odkriti novi primeri goveje spongiformne encefalopatije, imenovane „bolezen norih krav“. Hkrati so primeri slinavke in parkljevke prizadeli črede ovac v Združenem kraljestvu. Ta položaj je povzročil izgubo zaupanja dela potrošnikov, kar je vplivalo na splošno porabo mesa v Evropi in je predvsem povzročilo novo krizo v sektorju govejega mesa. Poraba govejega mesa se je namreč močno zmanjšala, predvsem v Franciji, ker sta se znatno zmanjšala tudi obseg uvoza v to državo in obseg izvoza iz nje *(izpodbijana odločba, uvodni izjavi 12 in 13)*. Proizvodne cene odraslega goveda so se v Franciji prav tako znatno znižale, medtem ko so končne maloprodajne cene ostale razmeroma stabilne.

6 Institucije Skupnosti so sprejele vrsto ukrepov, da bi rešile to krizo. Tako se je razširilo področje uporabe intervencijskih mehanizmov, namenjenih umiku določenih količin goveda s trga zaradi stabilizacije ponudbe glede na povpraševanje, vzpostavljena pa sta bila sistem odkupa živih živali in sistem odkupa trupov ali polovic trupov (imenovan „posebni sistem odkupa“). Komisija je poleg tega več državam članicam, med njimi Franciji, dovolila, da dodelijo subvencije za sektor govejega mesa.

7 Francoski kmeti so za te ukrepe vseeno presodili, da so nezadostni. Septembra in oktobra 2001 so bili odnosi med rejci in klavci v Franciji posebej napeti. Tako so skupine rejcev nezakonito ustavljale tovornjake, da bi preverile poreklo mesa, ki se je prevažalo, in blokirale klavnice. Ti ukrepi so včasih pripeljali do uničenja premoženja in mesa. V zameno za odpravo blokad klavnic so demonstranti zahtevali, naj klavci sprejmejo zaveze, zlasti začasno ustavitev uvoza in uporabo tako imenovane „sindikalne“ cenovne lestvice.

II – *Sklenitev spornih sporazumov in upravni postopek pred Komisijo*

8 Oktobra 2001 so se zveze, ki zastopajo rejce goveda (tožeče stranke v zadevi T-245/03), in zveze, ki zastopaje klavce (oziroma Fédération nationale de l'industrie et des commerces en gros des viandes (FNICGV) in tožeča stranka v zadevi T-217/03) večkrat srečale. Po sestanku 24. oktobra 2001, organiziranem na zahtevo francoskega ministra za kmetijstvo (izpodbijana odločba, uvodni izjavi 32 in 33), je šest zvez, in sicer FNSEA, FNB, FNPL, JA, FNCBV in FNICGV, sklenilo sporazum („Accord des fédérations des éleveurs et abatteurs sur la grille de prix minimum – vaches de reforme entrée-abattoir" – Sporazum zvez rejcev in klavcev o lestvici najnižjih cen za izločene krave ob vstopu v klavnico).

9 Ta sporazum je vseboval dva dela. Prvi del je bil „obveznost začasne ustavitve uvoza", ki ni ločeval med vrstami govejega mesa. Drugi del je bil „obveznost uporabe lestvice odkupnih cen za izločene krave ob vstopu v klavnico" (in sicer za krave, namenjene razmnoževanju ali proizvodnji mleka), katere podrobna pravila so bila določena v sporazumu. Sporazum je tako vseboval seznam cen na kilogram trupa za nekatere kategorije krav in način izračuna cene, ki jo je treba uporabljati za druge kategorije, predvsem glede na posebno odkupno ceno, ki jo določijo organi Skupnosti. Sporazum bi moral začeti veljati 29. oktobra 2001 in se uporabljati do konca novembra 2001.

10 Komisija je 30. oktobra 2001 francoskim organom poslala dopis, v katerem je zahtevala informacije o sporazumu z dne 24. oktobra 2001.

11 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 in FNICGV so se na pobudo zadnjenavedenega srečale 31. oktobra 2001 v Rungisu (Francija). Te zveze so sprejele naslednji dogovor (v nadaljevanju: Protokol iz Rungisa):

„Sestanek v zvezi z ‚uvoženim mesom‘

31. oktober 2001 – Rungis

Francoska podjetja, specializirana za uvoz in izvoz, so se srečala z zvezami proizvajalcev (FNSEA, FNB, FNPL in [JA]), podpisnicami nacionalnega panožnega sporazuma z dne 24. oktobra 2001.

[…]

Znova potrjujejo nujnost ponovnega uravnovešenja ponudbe in povpraševanja […]

V krizni situaciji brez primere, ki jo doživljajo proizvajalci, predstavniki rejcev odločno zahtevajo od uvoznikov-izvoznikov, naj se zavedajo resnosti krize.

Uvozniki-izvozniki se v odgovor zavezujejo, da bodo pokazali solidarnost.“

12 Francoski organi so 9. novembra 2001 odgovorili na zahtevo Komisije po informacijah z dne 30. oktobra 2001.

13 Komisija je 9. novembra 2001 tudi tožečim strankam v zadevi T-245/03 in FNICGV poslala zahtevo po informacijah na podlagi člena 11 Uredbe Sveta št. 17 z dne 6. februarja 1962, Prve uredbe o izvajanju členov [81] in [82] Pogodbe (UL 1962, 13, str. 204). Ker Komisija takrat ni vedela, da je tožeča stranka v zadevi T-217/03 tudi podpisnica sporazuma z dne 24. oktobra 2001, ta ni bila naslovnica te zahteve. Pet zadevnih zvez je na zahtevo odgovorilo 15. in 23. novembra 2001.

14 Predsednik FNICGV je 19. novembra 2001 obvestil predsednika FNSEE, da se čuti dolžnega, da prestavi na ta dan končni datum izvajanja sporazuma, prvotno določen za 30. november 2001.

15 Komisija je 26. novembra 2001 poslala pisni opomin šestim zvezam, podpisnicam sporazuma z dne 24. oktobra 2001, v katerem je navedla, da dejstva, s katerimi je seznanjena, kažejo na obstoj kršitve pravil Skupnosti o konkurenci, in jih pozvala, naj ji pošljejo pripombe in predloge najpozneje do 30. novembra 2001 *(izpodbijana odločba, uvodna izjava 4).* Komisija je v tem opominu navedla, da „ker v tem roku ni prejela zadovoljivih predlogov, namerava začeti postopek za ugotovitev teh kršitev in ukazati konec izvajanja sporazuma, če bi bil ta podaljšan, ter po potrebi naložiti globe“. Zveze so Komisiji odgovorile in natančneje navedle, da bo sporazum nehal veljati 30. novembra 2001 in ne bo podaljšan.

16 Komisija je 17. decembra 2001 opravila preiskave v prostorih FNSEE in FNB v Parizu na podlagi člena 14(3) Uredbe št. 17 in v prostorih FNICGV v tem mestu na podlagi člena 14(2) navedene uredbe .

17 Komisija je 24. junija 2002 sprejela obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, ki ga je naslovila na šest zvez. Te zveze so pisne pripombe predložile med 23. septembrom in 4. oktobrom 2002. Zveze so bile zaslišane 31. oktobra 2002.

18 Komisija je 10. januarja 2003 tožečim strankam poslala zahtevo po informacijah v smislu člena 11 Uredbe št. 17. Od njih je zahtevala predvsem, naj ji za leti 2001 in 2002 sporočijo skupni znesek in razčlenitev prihodkov vsake zveze po izvoru in njihove računovodske bilance ter promet (skupni promet, povezan s proizvodnjo ali zakolom goveda) za zadnje razpoložljivo davčno leto njihovih neposrednih in/ali posrednih članov. Tožeče stranke so odgovorile z dopisi z dne 22., 24., 27. in 30. januarja 2003.

III – *Izpodbijana odločba*

19 Komisija je 2. aprila 2003 sprejela Odločbo 2003/600/ES v zvezi s postopkom na podlagi člena 81 Pogodbe [ES] (zadeva COMP/C.38.279/F3 – Francosko goveje meso) (UL L 209, str. 12, v nadaljevanju: izpodbijana odločba), ki je bila naslovljena na tožeče stranke in FNICGV.

20 V skladu s to odločbo so te zveze kršile člen 81(1) ES, ker so 24. oktobra 2001 sklenile pisni sporazum za določitev najnižje odkupne cene za nekatere kategorije goveda in začasno ustavitev uvoza govejega mesa v Francijo in tudi ker so od konca novembra do začetka decembra 2001 sklenile ustni sporazum z istim ciljem, ki se je uporabljal od izteka navedenega pisnega sporazuma.

21 Komisija je v uvodnih izjavah od 135 do 149 izpodbijane odločbe zavrnila trditev, da se v obravnavanem primeru uporablja oprostitev, predvidena z Uredbo št. 26, za nekatere dejavnosti, povezane s proizvodnjo in trženjem kmetijskih proizvodov, ker je menila, da sporazum ni potreben za doseganje ciljev skupne kmetijske politike, določenih v členu 33 ES. Poleg tega naj sporni sporazum ne bi bil med sredstvi, ki jih predvidevajo Uredba Sveta (ES) št. 1254/1999 z dne 17. maja 1999 o skupni ureditvi trga za goveje in telečje meso (UL L 160, str. 21) ali akti za izvajanje te uredbe. Nazadnje, sprejeti ukrepi naj ne bi bili sorazmerni s cilji, ki se domnevno zasledujejo.

22 V skladu z izpodbijano odločbo se je kršitev začela 24. oktobra 2001 in trajala najmanj do 11. januarja 2002, ko se je iztekel zadnji lokalni sporazum, sprejet na podlagi nacionalne zaveze, za katero naj bi Komisija vedela.

23 Ob upoštevanju narave in geografskega obsega zadevnega trga je bila kršitev opredeljena za zelo resno. Da bi Komisija ugotovila raven odgovornosti vsake zveze, je upoštevala razmerje med zneskom letnih članarin, ki jih prejema glavna zveza kmetov, in sicer FNSEA, in zneski članarin vsake od drugih zvez. Ker je kršitev trajala kratko, Komisija ni povečala osnovnega zneska v zvezi s tem.

24 Komisija je nato v zvezi s tožečimi strankami upoštevala več obteževalnih okoliščin:

— za 30 % je povečala znesek glob, naloženih FNSEA, JA in FNB, ker naj bi njihovi člani uporabili nasilje, da bi zveze klavcev prisilili k sprejetju sporazuma z dne 24. oktobra 2001;

— za vse tožeče stranke je upoštevala obteževalno okoliščino tajnega nadaljevanja sporazuma po pisnem opominu z dne 26. novembra 2001 in uporabila povečanje za 20 %;

— upoštevala je vodilno vlogo, ki naj bi jo domnevno imel FNB pri pripravi in izvajanju kršitve, in za 30 % povečala globo, naloženo tej zvezi.

25 Poleg tega je Komisija upoštevala različne olajševalne okoliščine:

— glede na pasivno vlogo oziroma vlogo „sledi mojemu vodji“, ki jo je imel FNPL, je za 30 % znižala znesek globe, naložene tej zvezi;

— glede tožeče stranke v zadevi T-217/03 je upoštevala, prvič, odločno posredovanje francoskega ministra za kmetijstvo v podporo sklenitvi sporazuma

(znižanje za 30 %) in, drugič, nezakonite blokade prostorov njihovih članov, ki so jih izvajali kmetje (novo znižanje za 30 %).

26 Komisija je poleg tega v skladu s točko 5(b) Smernic o načinu določanja glob, naloženih v skladu s členom 15(2) Uredbe št. 17 in členom 65(5) Pogodbe ESPJ (UL 1998, C 9, str. 3, v nadaljevanju: Smernice) upoštevala posebne okoliščine obravnavane zadeve, zlasti gospodarske okoliščine, ki jih je zaznamovala kriza v sektorju, in za 60 % zmanjšala znesek glob, dosežen z uporabo zgoraj navedenih povečanj in znižanj.

27 Izrek izpodbijane odločbe med drugim obsega naslednje določbe:

„Člen 1

[FNSEA], [FNB], [FNPL], [JA], [FNICGV] in [FNCBV] so kršile člen 81(1) [ES], ker so 24. oktobra 2001 sklenile sporazum, katerega cilj je bila začasna ustavitev uvoza govejega mesa v Francijo in določitev najnižje cene za določene kategorije živine, ter konec novembra in v začetku decembra 2001 ustno sprejele dogovor s podobnim ciljem.

Kršitev se je začela 24. oktobra 2001 in se izvajala vsaj do 11. januarja 2002.

Člen 2

Zveze iz člena 1 morajo takoj končati kršitev iz navedenega člena, če tega še niso storile, in se v prihodnosti vzdržati vsakega omejevalnega sporazuma, ki bi lahko imel enak ali podoben cilj ali učinek.

Člen 3

Naložijo se naslednje globe:

— FNSEI: 12 milijonov EUR,

— FNB: 1,44 milijona EUR,

— JA: 600.000 EUR,

— FNPL: 1,44 milijona EUR,

— FNICGV: 720.000 EUR,

— FNCBV: 480.000 EUR.“

Postopek in predlogi strank

28 Tožeče stranke so v sodnem tajništvu Sodišča prve stopnje 19. in 20. junija 2003 vložile ti tožbi.

29 Tudi FNICGV je 7. julija 2003 vložil tožbo, katere predmet je predlog za razveljavitev globe, ki mu je bila naložena z izpodbijano odločbo, in, podredno, predlog za znižanje višine te globe (zadeva T-252/03). S sklepom z dne 9. novembra 2004 je Sodišče prve stopnje zavrnilo tožbo FNICGV kot nedopustno.

30 Z ločenima vlogama, vloženima v sodnem tajništvu Sodišča prve stopnje 2. in 11. julija 2003, so tožeče stranke vložile predloge za izdajo začasnih odredb, zlasti da bi dosegle popolno ali delno oprostitev obveznosti predložitve bančne garancije, ki je bila naložena kot pogoj, da se znesek glob, naloženih z izpodbijano odločbo, ne izterja takoj.

31 Francoska republika je 7. oktobra 2003 v obeh zadevah vložila predlog za intervencijo v podporo predlogom tožečih strank. S sklepom z dne 6. novembra 2003 je predsednik petega senata Sodišča prve stopnje dovolil to intervencijo. Francoska republika je 23. decembra 2003 predložila intervencijski vlogi.

32 S sklepoma predsednika Sodišča prve stopnje z dne 21. januarja 2004 je bila predvsem odložena obveznost za tožeče stranke – razen za FNPL, ki ni vložil takšnega predloga –, da v korist Komisije predložijo bančne garancije, da bi se preprečila takojšnja izterjava glob v določenem obdobju, ob upoštevanju nekaterih pogojev.

33 V okviru ukrepov procesnega vodstva je Sodišče prve stopnje 21. februarja ter 8. in 9. marca 2006 pozvalo stranke, naj predložijo nekatere dokumente in odgovorijo na nekatera vprašanja. Stranke so to storile v predpisanem roku.

34 Na podlagi poročila sodnika poročevalca se je Sodišče prve stopnje (prvi senat) odločilo začeti ustni postopek.

35 S sklepom z dne 3. aprila 2006 je predsednik prvega senata Sodišča prve stopnje po zaslišanju strank odredil združitev zadev T-217/03 in T-245/03.

36 Stranke so na obravnavi 17. maja 2006 podale ustne navedbe in odgovorile na vprašanja, ki jih je postavilo Sodišče prve stopnje.

37 Tožeče stranke Sodišču prve stopnje predlagajo, naj:

— primarno, razveljavi izpodbijano odločbo;

— podredno, odpravi globe, ki so jim bile naložene z izpodbijano odločbo, in, še bolj podredno, zmanjša njihove zneske;

— Komisiji naloži plačilo stroškov.

38 Francoska republika, ki intervenira v podporo tožečih strank, Sodišču prve stopnje predlaga, naj:

— izpodbijano odločbo razveljavi;

— Komisiji naloži plačilo stroškov.

39 Komisija Sodišču prve stopnje predlaga, naj:

— tožbi zavrne;

— tožečim strankam naloži plačilo stroškov.

40 Tožeče stranke so z dopisoma z dne 19. in 22. maja 2006 Sodišču prve stopnje posredovale dokumente, ki so del upravnega spisa Komisije in pred tem niso bili v celoti poslani Sodišču prve stopnje. S sklepom z dne 7. julija 2006 je Sodišče prve stopnje odločilo, da ponovno začne ustni postopek v skladu s členom 62 Poslovnika.

41 Sodišče prve stopnje je po zaslišanju strank sprejelo ukrep procesnega vodstva v skladu s členom 64 Poslovnika, in sicer da se v spis vložijo dokumenti, ki so jih tožeče stranke predložile 19. in 22. maja 2006. Z dopisom z dne 2. avgusta 2006 je Komisija predložila stališča o teh dokumentih.

42 Ustni postopek se je končal 2. septembra 2006.

Utemeljenost

43 Tožeče stranke predlagajo razglasitev ničnosti izpodbijane odločbe. Podredno predlagajo odpravo ali znižanje glob, ki so jim bile naložene z navedeno odločbo.

I – *Predlogi za razglasitev ničnosti izpodbijane odločbe*

44 Tožeče stranke navajajo pet tožbenih razlogov v podporo predlogom za razglasitev ničnosti izpodbijane odločbe. Prvi razlog se nanaša na očitne napake pri presoji in nepravilno uporabo prava pri presoji pogojev, ki se zahtevajo za uporabo člena 81(1) ES. Drugi razlog se nanaša na očitne napake pri presoji in nepravilno uporabo prava pri ugotavljanju obsega in trajanja kršitve. Tretji razlog se nanaša na neuporabo izjeme, predvidene z Uredbo št. 26, za sporni sporazum. Četrti razlog se nanaša na kršitev pravice do obrambe. Nazadnje, peti razlog se nanaša na kršitev obveznosti obrazložitve.

A – *Prvi tožbeni razlog: očitne napake pri presoji in nepravilna uporaba prava pri presoji pogojev, ki se zahtevajo za uporabo člena 81(1) ES*

45 Tožeče stranke ne zanikajo sklenitve sporazuma z dne 24. oktobra 2001, vendar ugovarjajo temu, da je ta sporazum kršitev člena 81(1) ES. Tožeče stranke v zadevi

T-245/03 namreč nasprotujejo temu, da jih je Komisija opredelila kot podjetniška združenja v smislu te določbe, in trdijo, da je Komisija v izpodbijani odločbi omejila njihovo sindikalno svobodo. Poleg tega tožeča stranka v zadevi T-217/03 trdi, da zadevni sporazum ni znatno vplival na trgovino med državami članicami. Nazadnje, tožeče stranke v obeh zadevah trdijo, da sporni sporazum ni vseboval omejitve konkurence.

1. Opredelitev tožečih strank kot podjetniška združenja

a) Trditve strank

46 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 trdijo, prvič, da je Komisija storila očitno napako pri presoji in kršila člen 81(1) ES, ko je sklepala, da so podjetniška združenja. Trdijo, da čeprav se upoštevata dve nižji ravni njihove piramidalne hierarhične organizacije (in sicer departmajske zveze in lokalni sindikati), njihovi člani niso podjetja, ampak zveze ali sindikati kmetov. Prav tako članov lokalnih sindikatov ni mogoče enačiti s podjetji, ker se za članstvo v tem sindikatu ne zahteva status kmetijskega podjetja, saj naj to članstvo ne bi bilo povezano niti s statusom gospodarja v primeru posameznega kmetijskega gospodarstva (ker zakonski partner posameznega kmeta lahko postane član sindikata) niti s statusom zastopnika pravne osebe v primeru kmetijskega gospodarstva v obliki družbe (ker se vsak od družbenikov sam odloči, ali se včlani v lokalni sindikat ali ne). Drugič, menijo, da Komisija v izpodbijani odločbi ni dovolj obrazložila, zakaj jih je opredelila kot podjetniška združenja. Predvsem naj ne bi odgovorila na pripombe, ki jih je FNSEA v zvezi s tem navedla med upravnim postopkom.

47 Komisija opominja, prvič, da je treba za ugotovitev, ali so tožeče stranke podjetniška združenja, ugotoviti, kdo so *in fine* njihovi člani. V obravnavanem primeru naj bi bili to kmetje, ki naj bi bili nedvomno podjetja v smislu člena 81 ES. Komisija trdi, drugič, da so v izpodbijani odločbi podrobno navedeni razlogi, zakaj je sklepala, da so tožeče stranke podjetniška združenja v smislu te določbe.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

48 Takoj je treba opozoriti, da tožeča stranka v zadevi T-217/03 ne izpodbija dejstva, da je sporazum z dne 24. oktobra 2001 zanjo sporazum med podjetniškimi združenji v smislu člena 81(1) ES (glej tožbo, točka 65). Nasprotno tožeče stranke v zadevi T-245/03 trdijo, da jih ni mogoče opredeliti kot podjetniška združenja v smislu te določbe. V bistvu trdijo, da niti njihovi neposredni člani niti njihovi posredni člani niso podjetja.

49 Člen 81(1) ES se uporablja za združenja, če njihova dejavnost ali dejavnost podjetij, ki so njihovi člani, povzroča učinke, ki jih ta določba poskuša odpraviti (sodba Sodišča z dne 29. oktobra 1980 v združenih zadevah Van Landewyck in drugi proti Komisiji, od 209/78 do 215/78 in 218/78, Recueil, str. 3125, točka 88). Ob upoštevanju cilja te določbe je treba pojem podjetniškega združenja razlagati, kot da lahko zajema tudi združenja, ki jih sestavljajo podjetniška združenja (glej v tem smislu sodbo Sodišča prve stopnje z dne 26. januarja 2005 v zadevi Piau proti Komisiji, T-193/02, ZOdl., str. II-209, točka 69; po analogiji glej tudi sodbo Sodišča prve stopnje z dne 11. marca 1999 v zadevi Eurofer proti Komisiji, T-136/94, Recueil, str. II-263, točka 9).

50 V obravnavanem primeru tožeče stranke spornih sporazumov niso sklenile v interesu in imenu neposrednih članov, ki dejansko so zveze ali sindikati kmetov, ampak v interesu in imenu kmetov, ki so osnovni člani zadnjenavedenih. Tako so sporazum z dne 24. oktobra 2001, imenovan „Sporazum zvez rejcev in klavcev“, sklenile predvsem „zveze, ki zastopajo rejce“, „da bi odprle možnosti novih odnosov v industriji za pravično in zakonito plačilo vseh njenih akterjev, rejcev in podjetij“. Protokol iz Rungisa se prav tako izrecno sklicuje na „zveze proizvajalcev“. Torej je treba sklepati, da je Komisija upravičeno upoštevala posredne ali osnovne člane tožečih strank v zadevi T-245/03, in sicer kmete, da bi presodila, ali so te podjetniška združenja v smislu člena 81(1) ES.

51 Preučiti je torej treba, ali je Komisija pravilno sklepala, da se kmete, ki so osnovni ali posredni člani teh tožečih strank, lahko šteje za podjetja za namene uporabe člena 81 ES.

52 V skladu z ustaljeno sodno prakso v okviru prava konkurence pojem podjetja zajema vse osebe, ki opravljajo gospodarsko dejavnost, ne glede na njihovo pravno obliko in način financiranja (sodba Sodišča z dne 11. decembra 1997 v zadevi Job Centre, C-55/96, Recueil, str. I-7119, točka 21). Gospodarska dejavnost je vsaka dejavnost, ki na nekem trgu ponuja blago ali storitve (sodba Sodišča prve stopnje z dne 30. marca 2000 v zadevi Consiglio Nazionale degli Spedizionieri Doganali proti Komisiji, T-513/93, Recueil, str. II-1807, točka 36).

53 Dejavnost kmetov in rejcev je gotovo gospodarska dejavnost. Proizvajajo namreč blago, ki ga ponujajo v prodajo proti plačilu. Kmeti so zato podjetja v smislu člena 81(1) ES.

54 Zato je mogoče sindikate, v katerih so združeni in ki jih zastopajo, in zveze, v katerih so združeni ti sindikati, opredeliti kot podjetniška združenja za namene uporabe te določbe.

55 Tega sklepa ne more ovreči dejstvo, da lokalni sindikati lahko združujejo tudi zakonske partnerje kmetov. Prvič, verjetno je, da tudi zakonski partnerji kmetov ali rejcev, ki so sami člani lokalnega sindikata kmetov, sodelujejo pri nalogah na družinskem kmetijskem gospodarstvu. Drugič, v vsakem primeru samo okoliščina, da podjetniško združenje lahko združuje tudi osebe ali subjekte, ki jih ni mogoče opredeliti kot podjetja, ni dovolj, da bi odvzela takšen značaj združenju v smislu člena 81(1) ES. Prav tako je treba zavrniti trditev tožečih strank, ki se nanaša na to, da pri kmetijskem gospodarstvu v obliki družbe član sindikata ne postane to gospodarstvo po zastopniku, ampak vsak od njegovih družbenikov. Kot je bilo navedeno (glej točko 52 zgoraj), za opredelitev podjetja namreč ni pomemben pravni status ali oblika zadevnega gospodarstva, ampak dejavnost tega gospodarstva in tistih, ki delajo na njem.

56 Nazadnje je treba zavrniti tudi očitek, ki se nanaša na zatrjevano kršitev obveznosti obrazložitve, ker naj bi Komisija v bistvu v izpodbijani odločbi ne odgovorila na pripombe, ki jih je FNSEA med upravnim postopkom izrazila v zvezi s tem, da je bila opredeljena kot podjetniško združenje.

57 Opozoriti je treba, da če je Komisiji na podlagi člena 253 ES pridržano, da odločbo obrazloži in pri tem navede stvarne in pravne vidike, od katerih je odvisna zakonitost njenega ukrepa, ter navede razloge, zaradi katerih je sprejela svojo odločitev, ji ni treba obravnavati dejanskih in pravnih vprašanj, ki so jih v upravnem postopku postavili posamezni udeleženci (sodba Sodišča prve stopnje z dne 20. aprila 1999 v združenih zadevah Limburgse Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji, od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 in T-335/94, Recueil, str. II-931, točka 388).

58 V obravnavanem primeru izpodbijana odločba na kratko predstavlja trditev FNSEA, da ni ne podjetje ne podjetniško združenje, ampak poklicno združenje, ter trditve FNPL in JA v zvezi s tem (glej uvodne izjave 97, druga alinea, 98 in 99, druga alinea, izpodbijane odločbe). Te trditve so v izpodbijani odločbi podrobno zavrnjene. Tako je razloženo, da tožeče stranke zastopajo kmete, ki proizvajajo blago, ki ga ponujajo v prodajo, in da Uredba št. 26 ne bi imela nobenega pomena, če ti kmetje ne bi bili tudi podjetja (uvodna izjava 105 izpodbijane odločbe), da okoliščina, da imajo tožeče stranke obliko poklicnih združenj v smislu francoskega delovnega zakonika, ne zmanjšuje pomena dejstva, da imajo status podjetniškega združenja (uvodni izjavi 110 in 111 izpodbijane odločbe), da jim njihova sindikalna dejavnost ne daje pravice do neupoštevanja pravil o konkurenci in da je francoski Conseil de la concurrence (svet za konkurenco) kaznoval podobne organizacije (uvodne izjave od 112 do 114 izpodbijane odločbe). Nazadnje, v izpodbijani odločbi je tudi opozorjeno na ustrezno prakso odločanja Komisije in sodno prakso (uvodni izjavi 104 in 116 izpodbijane odločbe).

59 Glede na navedeno je treba sklepati, da je Komisija v izpodbijani odločbi zadostno obrazložila, zakaj je tožeče stranke opredelila kot podjetniška združenja.

60 Zato je treba ta očitek zavrniti v celoti.

2. Neobstoj znatnega vpliva na trgovino med državami članicami

a) Trditve strank

61 Tožeča stranka v zadevi T-217/03 trdi, da Komisija ni dokazala, da zadevni sporazum znatno vpliva na trgovino med državami članicami. Trdi, da je del

navedenega sporazuma, ki zadeva začasno ustavitev uvoza, takoj izpodbijal Protokol iz Rungisa in da v vsakem primeru skoraj ni uvažala goveda ter je torej ta vidik ni v ničemer zadeval. Združevala naj bi namreč zadruge rejcev, ki naj bi same imele podružnice klavnic, saj naj bi te zadruge zbirale in tržile skoraj izključno proizvodnjo govejega mesa svojih članov. Poleg tega naj Komisija ne bi mogla utemeljiti takšnega vpliva na trgovino samo z analizo morebitnih učinkov sporazuma, ampak bi morala preučiti njegove dejanske učinke. Analiza razvoja trga v zadevnem obdobju naj ne bi dokazala, da je sporazum vplival na uvozne tokove. Glede najnižjih odkupnih cen tožeča stranka opozarja, da je sporazum veljal skoraj en mesec, in trdi, da zaradi tako kratkega trajanja ni vplival na uvoz v Francijo.

62 Komisija trdi, da sporazum, katerega cilj je omejitev uvoza, po naravi lahko vpliva na trgovino med državami članicami. Zatrjuje še, da je tudi sporazum o cenah lahko vplival na trgovino znotraj Skupnosti.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

63 Člen 81(1) ES se ne uporablja za sporazume, ki lahko vplivajo na trgovino med državami članicami. Da bi sporazum med podjetji lahko vplival na trgovino znotraj Skupnosti, mora na podlagi vseh objektivnih pravnih in stvarnih elementov omogočati, da se z zadostno verjetnostjo predvideva, da lahko neposredno ali posredno, dejansko ali morebiti vpliva na trgovinske tokove med državami članicami tako, da bi lahko škodil uresničevanju ciljev enotnega trga med državami (sodba Sodišča z dne 29. aprila 2004 v zadevi British Sugar proti Komisiji, C-359/01 P, Recueil, str. I-4933, točka 27, in sodba Sodišča prve stopnje z dne 22. oktobra 1997 v združenih zadevah SCK in FNK proti Komisiji, T-213/95 in T-18/96, Recueil, str. II-1739, točka 175).

64 V obravnavanem primeru je sporazum z dne 24. oktobra 2001 vseboval obveznost začasne ustavitve uvoza govejega mesa v Francijo (priloga 1 k odgovoru na tožbo, str. 78). Kot je opozorjeno v izpodbijani odločbi, je Francija ena od glavnih uvoznic govejega mesa v Skupnost. Večina tega uvoza (približno 95 %) poleg tega prihaja iz drugih držav članic (uvodna izjava 11 izpodbijane odločbe). Iz tega sledi, da je sporni sporazum gotovo lahko vplival na trgovino med državami članicami.

65 Tega sklepanja ne more ovreči trditev tožeče stranke, da naj bi bil ta del sporazuma z dne 24. oktobra 2001 o „uvozu“ opuščen nekaj dni pozneje s sklenitvijo Protokola iz Rungisa 31. oktobra 2001. Vsak sporazum, ki izpolnjuje pogoje za uporabo člena 81(1) ES, sodi na področje uporabe te določbe. V vsakem primeru se je Protokol iz Rungisa z naslovom „Sestanek v zvezi z ‚uvoženim mesom‘“, kot bo razsojeno v nadaljevanju (glej točko 136 spodaj), izrecno nanašal na uvoz in ni zajemal popolne opustitve ukrepov začasne ustavitve uvoza, za katere so se odločile tožeče stranke.

66 Zavrniti je treba tudi trditev tožeče stranke, da je del sporazuma o „uvozu“ ni zadeval, ker naj njeni člani praktično ne bi uvažali goveda. Glede na podatke, ki jih je predložila tožeča stranka, uvozna dejavnost njenih članov pomeni odstotek vsega uvoza govejega mesa v Francijo, ki čeprav se je zmanjšal, ni popolnoma zanemarljiv (približno 1,5 % leta 2001 oziroma 3865 ton). Komisija je sicer na obravnavi trdila, ne da bi ji tožeča stranka nasprotovala, da so člani tožeče stranke v preteklosti uvozili večje količine govejega mesa (15.000 ton v letu pred začetkom krize). Poudariti je tudi treba, da čeprav je res, da zadruge, ki so članice tožeče stranke, zbirajo in tržijo proizvodnjo govejega mesa članov, ostaja dejstvo, da lahko do meje 20 % letnega prometa tržijo proizvodnjo rejcev, ki niso njihovi člani. Nazadnje, ker je kršitev, pri kateri je sodelovala tožeča stranka, v vsakem primeru lahko vplivala na trgovino med

državami članicami, Komisija ni bila dolžna dokazati, da je posamezno sodelovanje tožeče stranke vplivalo na trgovino znotraj Skupnosti (glej v tem smislu sodbo Sodišča prve stopnje z dne 10. marca 1992 v zadevi Montedipe proti Komisiji, T-14/89, Recueil, str. II-1155, točka 254).

67 Poleg tega je treba poudariti, da je del spornega sporazuma, ki zadeva vzpostavitev lestvice najnižjih cen, lahko vplival na trgovino znotraj Skupnosti. Posledica praks, ki omejujejo konkurenco in ki so razširjene na celotnem ozemlju države članice, je namreč zaradi njihove narave utrditev nacionalnih delitev trga, s čimer se preprečuje gospodarski prodor, ki ga zasleduje Pogodba (zgoraj navedena sodba SCK in FNK proti Komisiji, točka 179). V zvezi s tem je treba predvsem ugotoviti sorazmerni pomen omejevalnega sporazuma na zadevnem trgu in gospodarske okoliščine, v katerih ta sporazum obstaja. V obravnavanem primeru je treba ugotoviti, da je francoski stalež goveda več kot 25 % skupnega staleža v Skupnosti (uvodna izjava 10 izpodbijane odločbe). Nazadnje, Sodišče je razsodilo, da v primeru trga, odprtega za uvoz, člani nacionalnega sporazuma o najnižji ceni lahko ohranijo tržni delež samo, če se zavarujejo pred tujo konkurenco (zgoraj navedena sodba British Sugar proti Komisiji, točka 28).

68 Nazadnje, Komisija v nasprotju s trditvami tožeče stranke ni bila dolžna dokazati, da je sporni sporazum v praksi znatno vplival na trgovino med državami članicami. Kot je navedeno v točki 63 zgoraj, se v členu 81(1) ES zahteva samo, da sporazumi in usklajena ravnanja, ki omejujejo konkurenco, lahko vplivajo na trgovino med državami članicami (glej tudi zgoraj navedeno sodbo Montedipe proti Komisiji, točka 253).

69 Zato je treba ta očitek zavrniti.

3. Neomejevanje konkurence

a) Trditve strank

70 Tožeče stranke v bistvu trdijo, da sporni sporazum ne omejuje konkurence in zato ne sodi na področje uporabe člena 81(1) ES.

71 Tožeče stranke zatrjujejo, da je Komisija storila napako, ko je sklepala, da je cilj zadevnega sporazuma protikonkurenčen. Trdijo, da jim Komisija ni mogla pripisati dela navedenega sporazuma o „uvozu“ in bi morala sklepati izključno o morebitnem omejevanju konkurence, ki se nanaša na cene. Cene na sporni lestvici naj bi bile določene na podlagi intervencijskih cen, ki jih je Komisija določila v okviru skupne ureditve trga za goveje in telečje meso, ki naj bi tržno referenco in bile zelo nizke. Poleg tega naj bi sporazum imel samo zelo omejene, celo neobstoječe dejanske učinke v zelo kratkem obdobju in brez posledic za maloprodajne cene.

72 Tožeče stranke tudi trdijo, da je sporazum z dne 24. oktobra 2001 zadeval samo priporočeno najnižjo ceno, katere upoštevanja tožeče stranke poleg tega niso mogle zahtevati od svojih članov. V zvezi z vertikalnim sporazumom naj bi določitev priporočenih cen po naravi ne omejevala konkurence. Člen 4(a) Uredbe Komisije (ES) št. 2790/1999 z dne 22. decembra 1999 o uporabi člena 81(3) [ES] za skupine vertikalnih sporazumov in usklajenih ravnanj (UL L 336, str. 21) naj bi prepovedoval samo določitev cene za nadaljnjo prodajo kupcu, medtem ko naj bi rejci v tem primeru še naprej sami določali cene za veleblagovnice in trgovce na debelo. Nazadnje, tožeče stranke poudarjajo posebnosti kmetijskega sektorja, ki naj ne bi omogočal trajnega pojavljanja spontanega ravnovesja med ponudbo in povpraševanjem in bi potreboval drugačno ureditev namesto tržne ureditve, ker se pravila

o konkurenci ne uporabljajo samodejno. V podporo svoji utemeljitvi tožeče stranke v zadevi T-245/03 prilagajo pravno mnenje z dne 2. junija 2003.

73 Poleg tega poudarjajo, da mora Komisija, kadar presoja omejevanje konkurence, upoštevati vse pravne in gospodarske okoliščine, v katerih je bil sporni sporazum sklenjen, in opozarjajo, da za vsak sporazum med podjetji, ki omejuje svobodo ravnanja strank ali ene od njih, ne velja nujno prepoved iz člena 81(1) ES (sodba Sodišča z dne 19. februarja 2002 v zadevi Wouters in drugi, C-309/99, Recueil, str. I-1577, točka 97). Sporazum, katerega cilj ali učinki omejujejo konkurenco, naj bi se izognil tej prepovedi, če bi omogočal ohranitev drugačnih ciljev, kolikor so navedeni omejevalni učinki potrebni za to ohranitev in ne uničujejo vse konkurence na znatnem delu skupnega trga. Komisija bi torej morala temeljito in konkretno analizirati naravo in predmet zadevnega sporazuma ter njegove učinke, česar naj ne bi naredila.

74 Tožeče stranke tudi trdijo, da je Komisija podcenjevala izredno krizno situacijo, v kateri so bili francoski rejci odraslega goveda ob nastanku dejstev. Opozarjajo, da so cene goveda, na katere se nanaša sporni sporazum, v letu 2001 v povprečju padle na najnižjo raven po letu 1980 in da so cene, plačane proizvajalcu po odbitku stroškov pošiljanja, padle pod lastno ceno, celo po odbitku prejetih pomoči. Evropska poraba goveda se je leta 2001 zmanjšala za skoraj 10 %, kar naj bi neposredno prizadelo francoske rejce, ki jim je grozilo, da bodo izginili s trga.

75 Tožeče stranke tudi trdijo, da so se postopno sprejeti ukrepi Skupnosti izkazali za nezadostne za reševanje krize. Predvsem posebni sistem odkupa naj bi nastopil šele

ob izhodu iz klavnice, medtem ko naj bi bili prihodki proizvajalcev pomembni samo ob vstopu v klavnico. Zato naj bi posledice ukrepov, ki jih je Skupnost sprejela na področju cen, za proizvajalce nujno nastopile s panožnim sporazumom med proizvajalci in klavci.

76 V zvezi s tem tožeče stranke v zadevi T-245/03 trdijo, da bi Komisija morala preučiti sporazum z dne 24. oktobra 2001 kot ureditveni akt, in opozarjajo, da je upravljanje, usklajeno med državo in zvezami sindikatov, v Franciji tradicionalno v kmetijskem sektorju. Tožeče stranke naj bi odgovorile na izrecno in javno zahtevo francoske vlade, da se prepreči gospodarska škoda za proizvajalce govejega mesa, ki bi lahko povzročila razpad industrije govejega mesa in že povzroča hude težave za javni red. Poudarjajo, da je francoski minister za kmetijstvo pobudnik sporazuma in da je v izjavi v francoskem parlamentu izrazil podporo napredku pri pripravi navedenega sporazuma.

77 Komisija opozarja, da je treba sklepati, da je cilj spornega sporazuma omejitev konkurence, ker so se pogodbenice tega sporazuma dogovorile o razdelitvi nacionalnih trgov in določitvi najnižjih cen. Zatrjuje, da je v vsakem primeru v izpodbijani odločbi upoštevala gospodarske in pravne okoliščine sporazuma. Komisija dodaja, da so se na ravni Skupnosti izvedli številni ukrepi za zaustavitev krize. Nazadnje trdi, da spodbujanje takratnega francoskega ministra za kmetijstvo k sklenitvi sporazuma ne sodi v nobeno zakonodajno pristojnost.

78 Komisija poleg tega predlaga, naj se pravno mnenje, ki so ga priložile tožeče stranke v zadevi T-245/03, zavrne kot nedopustno. Priloge k vlogam naj bi imele le dokazno in dokumentarno funkcijo (sodba Sodišča prve stopnje z dne 20. marca 2002 v zadevi ABB Asea Brown Boveri proti Komisiji, T-31/99, Recueil, str. II-1881), ker morajo pravni zastopniki preučiti vprašanja o pravu Skupnosti v samih vlogah.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

79 Najprej je treba zavrniti predlog Komisije, naj se kot nedopustno zavrne pravno mnenje, ki so ga predložile tožeče stranke v zadevi T-245/03. Opozoriti je treba, da se vsi dokumenti, priloženi k tožbi, nujno vložijo v spis. Vprašanje, ali se tožeča stranka lahko sklicuje na nekatere od teh dokumentov in ali jih Sodišče prve stopnje lahko upošteva, je drugačno. Poudariti je treba, da se vsebina tožbe lahko v nekaterih točkah podpre in dopolni s sklicevanjem na povzetke priloženih listin, če so bistveni elementi pravnega utemeljevanja v sami tožbi (glej v tem smislu sodbi Sodišča prve stopnje z dne 21. septembra 2005 v zadevi EDP proti Komisiji, T-87/05, ZOdl., str. II-3745, točka 155, in z dne 14. decembra 2005 v zadevi Honeywell proti Komisiji, T-209/01, ZOdl., str. II-5527, točka 57). V obravnavanem primeru Sodišče prve stopnje meni, da so tožeče stranke v vlogah zadostno predstavile trditev, da bi se moral sporni sporazum šteti za nacionalni ureditveni akt. Zadevna priloga zato samo podpira in dopolnjuje trditev. Posledično se tožeča stranka lahko sklicuje nanjo.

80 V zvezi z očitkom, ki ga navajajo, tožeče stranke v bistvu trdijo, da cilj oziroma posledica spornega sporazuma ni preprečevanje, omejevanje ali izkrivljanje konkurence na enotnem trgu v smislu člena 81(1) ES.

81 Takoj je treba opozoriti, da sporazum, ki so ga tožeče stranke sklenile 24. oktobra 2001, predvideva, prvič, obveznost začasne ustavitve uvoza govejega mesa v Francijo in, drugič, obveznost uporabe lestvice najnižjih odkupnih cen za izločene krave ob vstopu v klavnico. V nasprotju s trditvami tožečih strank in iz razlogov, predstavljenih v točkah 65 in 66 zgoraj, je treba pri preučitvi omejevalnega značaja spornega sporazuma upoštevati ne samo tiste od zgoraj navedenih ukrepov, ki se nanašajo na cene, ampak tudi tiste ukrepe, ki se nanašajo na začasno ustavitev uvoza.

82 Tako je treba najprej ugotoviti, da je bil cilj obveznosti začasne ustavitve uvoza, določene v spornem sporazumu, predvsem preprečiti, da pride v Francijo goveje meso po cenah, nižjih od cen na cenovni lestvici, ki so jo sprejele tožeče stranke, da se zagotovi prodaja proizvodnje francoskih rejcev in učinkovitost navedene lestvice. Ugotoviti je treba, da je zato cilj spornega sporazuma razdeliti francoski nacionalni trg in s tem omejiti konkurenco na enotnem trgu.

83 Drugič, v zvezi z določitvijo cenovne lestvice je treba opozoriti, da člen 81(1)(a) ES izrecno določa, da omejujejo konkurenco ukrepi, ki neposredno ali posredno določajo nakupne ali prodajne cene. Na podlagi ustaljene sodne prakse je namreč določitev cen očitna omejitev konkurence (sodbi Sodišča prve stopnje z dne 6. aprila 1995 v zadevi Tréfilunion proti Komisiji, T-148/89, Recueil, str. II-1063, točka 109, in z dne 15. septembra 1998 v združenih zadevah European Night Services in drugi proti Komisiji, T-374/94, T-375/94, T-384/94 in T-388/94, Recueil, str. II-3141, točka 136).

84 Tožeče stranke so se v obravnavanem primeru dogovorile o lestvici odkupnih cen ob vstopu v klavnico za nekatere kategorije goveda, ki predvideva seznam cen na kilogram trupa za nekatere kategorije krav in način izračuna cene, ki se uporablja za druge kategorije, predvsem glede na ceno, ki jo določijo organi Skupnosti v okviru posebnega sistema odkupa. V nasprotju s trditvami tožečih strank je iz same vsebine zadevnih določb spornega sporazuma razvidno, da ne gre za priporočene cene, ampak za najnižje cene, za katere so se zveze podpisnice zavezale, da jih bodo upoštevale. Navedeni sporazum namreč določa, da bi „članarine morale biti vsaj v skladu s to lestvico“. Prav tako se tožeče stranke v zadevi T-245/03 v sporočilu, ki so ga 8. novembra 2001 poslale svojim članom in v katerem so ocenile izvajanje sporazuma z dne 24. oktobra 2001, sklicujejo na uporabo „lestvice najnižjih cen“.

85 Po sami naravi sporazuma, ki ga sklenejo zveze, ki zastopajo kmete, in zveze, ki zastopajo klavce, in ki določa najnižje cene za nekatere kategorije krav in katerega

cilj je, da postanejo te cene obvezne za vse gospodarske subjekte na zadevnem trgu, je cilj tega sporazuma, kot se obravnava v tem primeru, omejiti konkurenco na teh trgih (glej v tem smislu sodbo Sodišča z dne 30. januarja 1985 v zadevi BNIC, 123/83, Recueil, str. 391, točka 22), zlasti z umetnim omejevanjem pogajalskega prostora pri poslovnih pogajanjih rejcev in klavcev ter z izkrivljanjem oblikovanja cen na zadevnih trgih.

86 Tega sklepanja ne more ovreči trditev tožečih strank, da so kmetijski trgi regulirani trgi, na katerih se pravila o konkurenci ne uporabljajo samodejno in oblikovanje cen pogosto ne ustreza ponudbi in povpraševanju. Seveda ima kmetijski sektor določeno posebnost in je predmet podrobnega in pogosto precej intervencijskega urejanja. Vendar je treba opozoriti, kot bo preučeno v okviru tretjega tožbenega razloga, da se pravila Skupnosti o konkurenci uporabljajo za trge kmetijskih proizvodov, čeprav so predvidene nekatere izjeme, da bi se upošteval poseben položaj teh trgov.

87 Tožeče stranke se tudi ne morejo sklicevati na trditev, da cene na sporni lestvici niso omejevalne, ker so bile določene glede na cene posebnega sistema odkupa, ki jih je določila sama Komisija. Preučitev primerjalnih tabel, ki so jih na zahtevo Sodišča prve stopnje predložile stranke, kaže, da čeprav so bile za krave srednje ali manjše kakovosti cene v sporazumu določene na podlagi cen, ki se zaračunavajo v okviru posebnega sistema odkupa, so bile za krave višje kakovosti (ki predstavljajo 30 % zakolov v letu 2001) cene, določene v sporazumu, znatno višje od navedenih intervencijskih cen.V vsakem primeru samo določitev najnižjih cen glede na javno intervencijsko ceno ni dovolj za odpravo omejevalnega značaja spornega sporazuma. Sporna lestvica namreč zaradi tega sklicevanja na javno intervencijsko ceno ne more izgubiti protikonkurenčnega cilja, ki je neposredno in umetno določiti neko tržno ceno in biti povezan z različnimi mehanizmi podpore in javne intervencije v skupnih ureditvah kmetijskih trgov, katerih namen je stabilizirati trge, za katere je značilna presežna ponudba, z umikom dela proizvodnje.

88 Tožeče stranke poleg tega zatrjujejo, da je na podlagi člena 4(a) Uredbe št. 2790/1999 v vertikalnem sporazumu prepovedana samo omejitev možnosti kupca, da določi ceno za nadaljnjo prodajo, in trdijo, da cenovna lestvica, določena s spornim sporazumom, ni omejevala možnosti klavcev, da določijo svoje cene za kupce. Vendar to sklicevanje na Uredbo št. 2790/1999 v tem primeru ne pride v poštev. Člen 3 navedene uredbe namreč s področja uporabe izjeme po kategoriji, določene za vertikalne sporazume, izključuje primere, ko tržni delež, ki ga ima dobavitelj, presega 30 % upoštevnega trga. Komisija je opozorila, ne da bi ji tožeče stranke nasprotovale, da proizvodnja članov tožečih zvez rejcev zelo presega to zgornjo mejo 30 % francoskega trga govejega mesa.

89 V zvezi s trditvijo tožečih strank, da svojim članom niso mogle naložiti upoštevanja sprejetih najnižjih cen, je treba ugotoviti, da se zato, da sporazum med združenji sodi na področje uporabe člena 81(1) ES, ne zahteva, da zadevna združenja lahko prisilijo člane k izvajanju obveznosti, ki jim jih nalaga sporazum (glej v tem smislu sodbo Sodišča z dne 15. maja 1975 v zadevi Frubo proti Komisiji, 71/74, Recueil, str. 563, točke od 29 do 31). Poleg tega je treba poudariti, da sklicevanje na zgoraj navedeno sodbo Wouters in drugi v tem primeru ni ustrezno, ker dejanske okoliščine in pravna vprašanja v zadevi, v kateri je bila izrečena ta sodba, ki je zadevala to, kako podjetniško združenje ureja izvajanje in organizacijo odvetniškega poklica, niso primerljivi z okoliščinami in vprašanji v obravnavani zadevi.

90 Tožeče stranke se, da bi upravičile sporni sporazum, ne morejo sklicevati niti na krizo, v kateri je bil sektor govejega mesa ob nastanku dejstev v tej zadevi, ki naj bi posebej prizadela francoske rejce odraslega goveda. Samo na podlagi te okoliščine namreč ni mogoče sklepati, da pogoji za uporabo člena 81(1) ES niso bili izpolnjeni (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Limburgse Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji, točka 740). V vsakem primeru je treba ugotoviti, da je Komisija pri presoji upoštevala krizo, ki jo je doživljal sektor, kot je razvidno predvsem iz uvodnih izjav od 10 do 15 in 130 izpodbijane odločbe. Poleg tega jo je Komisija upoštevala pri

določitvi zneska glob, ki jih je znižala za 60 % (glej uvodne izjave od 182 do 185 izpodbijane odločbe).

91 Zavrniti je treba tudi trditev tožečih strank, da je sporni sporazum nacionalni ureditveni akt, ki ustreza v Franciji tradicionalni praksi upravljanja, usklajenega med upravo in zvezami kmetov, in ki je bil upravičen zaradi neučinkovitosti ukrepov, ki so jih sprejeli organi oblasti. V zvezi s tem je treba najprej opozoriti, da pravni okvir, v katerem se sklepajo sporazumi iz člena 81 ES, in pravna opredelitev tega okvira v različnih nacionalnih pravnih redih ne vplivata na uporabo pravil Skupnosti o konkurenci (zgoraj navedena sodba BNIC, točka 17). Drugič, poudariti je treba, da so predstavniki Francoske republike na obravnavi izključili možnost, da bi sporni sporazum sodil v okvir soupravljanja med upravo in zvezami kmetov, in natančneje navedli, da se to samoupravljanje kaže v zastopstvu zvez v nacionalnih posvetovalnih organih in posvetovalnih organih Skupnosti. Tretjič, ugotoviti je treba, da domnevna nezadostnost javnih ukrepov za reševanje težav v nekem sektorju ne more upravičevati dejstva, da se prizadeti zasebni subjekti vključijo v prakse, ki so v nasprotju s pravili o konkurenci, ali trdijo, da so si prilastili posebne pravice, ki se ujemajo s pravicami nacionalnih organov in organov Skupnosti, da bi s svojim delovanjem nadomestili delovanje organov oblasti.

92 Prav tako je v zvezi z vlogo francoskega ministra za kmetijstvo pri sklenitvi sporazuma z dne 24. oktobra 2001 dovolj ugotoviti, da na podlagi ustaljene sodne prakse okoliščina, da so nacionalni organi poznali, dovolili ali celo spodbujali ravnanje podjetij, v vsakem primeru ne vpliva na uporabo člena 81 ES (sodba Sodišča prve stopnje z dne 29. junija 1993 v zadevi Asia Motor France in drugi proti Komisiji, T-7/92, Recueil, str. II-669, točka 71, in zgoraj navedena sodba Tréfilunion proti Komisiji, točka 118).

93 Nazadnje, zavrniti je treba trditev tožečih strank, da naj Komisija ne bi dokazala, da je sporni sporazum učinkoval na uvoz ali tržne cene. Na podlagi ustaljene sodne prakse je namreč upoštevanje dejanskih učinkov sporazuma odveč za uporabo člena 81(1) ES, ker se zdi, da je cilj tega sporazuma preprečevanje, omejevanje ali izkrivljanje konkurence na skupnem trgu. Zato se dokazovanje dejanskih protikonkurenčnih učinkov ne zahteva, medtem ko je protikonkurenčni cilj očitanih ravnanj ugotovljen (zgoraj navedena sodba Limburgse Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji, točka 741; sodba Sodišča prve stopnje z dne 6. julija 2000 v zadevi Volkswagen proti Komisiji, T-62/98, Recueil, str. II-2707, točka 178). Kot je bilo ugotovljeno, je Komisija dokazala, da je cilj spornega sporazuma omejevanje svobodne konkurence na zadevnih trgih (glej točke od 82 do 85 zgoraj). Komisija torej ni bila dolžna raziskati dejanskih učinkov teh ukrepov na konkurenco na skupnem trgu, predvsem v Franciji.

94 Ob upoštevanju zgoraj navedenega je treba ta očitek zavrniti.

4. Opredelitev sindikalne dejavnosti

a) Trditve strank

95 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 trdijo, da je Komisija storila očitno napako pri presoji, ko je v zvezi z njimi omejila uveljavljanje sindikalne svobode, priznane v členu 12(1) Listine o temeljnih pravicah Evropske unije, razglašene 7. decembra 2000 v Nici (UL 2000, C 364, str. 1). Komisija naj bi predvsem ne upoštevala upravljavskih funkcij francoskih sindikatov kmetov. Komisija naj bi bila prav tako zelo nenatančna, ko naj bi od kaznovanih zvez zahtevala, naj se v prihodnosti

vzdržijo vsakega sporazuma, usklajenega ravnanja ali sklepa, katerega cilj ali posledica bi bila podobna kršitvi, ki se jim očita, medtem ko naj bi moralo panožno združenje med člani organizirati usklajene ukrepe za zaščito njihovih skupnih interesov.

96 Komisija zatrjuje, da tožeče stranke zato, ker so sindikati, niso oproščene uporabe pravil o konkurenci, ki so pravila javnega reda.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

97 Na podlagi člena 3(1)(g) in (j) ES dejavnosti Skupnosti vključujejo hkrati sistem, ki zagotavlja, da na notranjem trgu ni izkrivljanja konkurence, in politiko na socialnem področju. Člen 137(1)(f) ES tako določa, da Skupnost podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic na področju zastopanja in kolektivne obrambe interesov delavcev in delodajalcev, člen 139(1) ES pa določa, da lahko dialog med socialnimi partnerji na ravni Skupnosti pripelje do pogodbenih razmerij. Člen 81(1) ES prepoveduje sporazume, katerih cilj oziroma posledica je preprečevanje, omejevanje ali izkrivljanje konkurence na skupnem trgu. Ta člen je nujno potrebna temeljna določba za opravljanje nalog, zaupanih Skupnosti, in predvsem za delovanje notranjega trga (sodba Sodišča z dne 1. junija 1999 v zadevi Eco Swiss, C-126/97, Recueil, str. I-3055, točka 36).

98 Sodišče je presodilo, da čeprav so nekateri učinki, ki omejujejo konkurenco, tesno povezani s kolektivnimi sporazumi, ki jih sklenejo reprezentativne organizacije

delodajalcev in delavcev, bi bili cilji socialne politike, ki jih zasledujejo taki sporazumi, resno ogroženi, če bi za socialne partnerje pri skupnem iskanju ukrepov za izboljšanje pogojev zaposlovanja in delovnih razmer veljal člen 81(1) ES. Tako je iz primerne in dosledne razlage vseh določb Pogodbe razvidno, da je treba za sporazume, ki jih v okviru kolektivnih pogajanj socialni partnerji sklenejo zaradi takšnih ciljev, zaradi njihove narave in cilja šteti, da ne sodijo v okvir člena 81(1) ES (sodba Sodišča z dne 21. septembra 1999 v zadevi Albany, C-67/96, Recueil, str. I-5751, točki 59 in 60). Nasprotno je Sodišče izjavilo, da se ta zadnja določba uporablja za panožne sporazume, ki jih sklenejo reprezentativne organizacije proizvajalcev, zadrug, delavcev in industrij v okviru osebe javnega prava (zgoraj navedena sodba Sodišča v zadevi BNIC, točke 3 in od 16 do 20, ter sodba z dne 3. decembra 1987 v zadevi BNIC, 136/86, Recueil, str. 4789, točki 3 in 13).

99 V obravnavanem primeru Sodišče prve stopnje sklepa, da narava in cilj spornega sporazuma ne upravičujeta njegove izključitve s področja uporabe člena 81(1) ES.

100 Prvič, ugotoviti je treba, da navedeni sporazum ni kolektivna pogodba in da ga niso sklenile reprezentativne organizacije delodajalcev in delavcev. Rejci namreč nikakor niso niti v delovnem razmerju s klavci, ker ne opravljajo dela v njihovo korist in po njihovim vodstvom, niti niso vključeni v klavnice (glej v tem smislu sodbo Sodišča z dne 16. septembra 1999 v zadevi Becu in drugi, C-22/98, Recueil, str. I-5665, točka 26). Kot je bilo razsojeno, se nasprotno rejci lahko štejejo za podjetja v skladu s členom 81(1) ES (glej točko 53 zgoraj). Sporni sporazum je tako panožni sporazum, sklenjen med dvema členoma proizvodne verige v sektorju govejega mesa. Drugič, sporazum ne zadeva ukrepov za izboljšanje pogojev zaposlovanja in delovnih razmer, ampak začasno ustavitev uvoza govejega mesa in določitev najnižjih cen za nekatere kategorije krav. Vendar je cilj teh ukrepov v obravnavanem primeru omejevanje konkurence na enotnem trgu (glej točki 82 in 85 zgoraj).

101 Iz tega sledi, da čeprav tožeče stranke v zadevi T-245/03 kot zveze sindikatov kmetov lahko zakonito ščitijo interese članov, se v obravnavanem primeru ne morejo sklicevati na sindikalno svobodo, da bi upravičile konkretne ukrepe, ki so v nasprotju s členom 81(1) ES.

102 Zavrniti je treba tudi trditev tožečih strank, da je Komisija, ko jim je v členu 2 izpodbijane odločbe naložila, naj se v prihodnosti vzdržijo vsakega omejevalnega sporazuma, katerega cilj oziroma posledica bi lahko bila enaka ali podobna ugotovljeni kršitvi, škodovala njihovi nalogi, da kot poklicna združenja izvajajo usklajene ukrepe za zaščito njihovih skupnih interesov. S tem ko je Komisija tožečim strankam naložila, naj ne ponavljajo dejanj, ki so jih obtožene, ali ne sprejmejo podobnih ukrepov, je samo navedla posledice, ki, kar zadeva njihovo prihodnje ravnanje, izhajajo iz ugotovitve nezakonitosti, navedene v členu 1 izpodbijane odločbe (glej v tem smislu sodbo Sodišča prve stopnje z dne 13. decembra 2001 v združenih zadevah Krupp Thyssen Stainless in Acciai speciali Terni proti Komisiji, T-45/98 in T-47/98, Recueil, str. II-3757, točka 311). Ta odredba je sicer dovolj natančna in temelji na dokazih, na podlagi katerih je Komisija ugotovila nezakonitost kaznovanih ravnanj, tako da je jasno, da se taka odredba ne nanaša na splošno sindikalno dejavnost tožečih strank.

103 Ob upoštevanju zgoraj navedenega je treba ta očitek zavrniti.

104 Zato se ta tožbeni razlog zavrne.

B – *Drugi tožbeni razlog: očitne napake pri presoji in nepravilna uporaba prava pri presoji obsega in trajanja kršitve*

105 Tožeče stranke izpodbijajo obseg in trajanje kršitve, ki jo je Komisija upoštevala. Prvič, zatrjujejo, da se je del sporazum z dne 24. oktobra 2001 o „uvozu“ iztekel

s podpisom Protokola iz Rungisa 31. oktobra 2001. Drugič, zanikajo, da se je pisni sporazum z dne 24. oktobra 2001 podaljšal z ustnim dogovorom, ki je imel isti cilj.

1. Uvodna vprašanja

a) Upoštevanje lokalnih sporazumov

Trditve strank

106 Tožeče stranke trdijo, da se Komisija ne bi smela opreti na sporazume, ki so jih na lokalni ravni sklenili sindikati rejcev in posamezni klavci, da bi ugotovila trajanje kršitve, ki jo pripisuje nacionalnim zvezam. Opozarjajo, da dokazno breme o trajanju sporazuma nosi Komisija in da, če se je odločila, da se bo oprla na neposredne listinske dokaze za ugotovitev kršitve in sodelovanje pri njej, ne sme domnevati o nadaljevanju sodelovanja stranke pri sporazumu po zadnjem dokazanem sodelovanju pri izvedbenem ukrepu (sodba Sodišča prve stopnje z dne 15. marca 2000 v združenih zadevah Cimenteries CBR in drugi proti Komisiji, T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 in T-104/95, Recueil, str. II-491, točke od 4281 do 4283).

107 Tožeče stranke poudarjajo, da niso pogodbenice zadevnih lokalnih sporazumov, ker so jih sklenile drugačne pravne osebe, in sicer departmajske zveze kmetov in JA ali lokalni sindikati. Lokalni sporazumi, ki so bili sklenjeni zlasti po 30. novembru 2001, naj bi bili izključno posledica delovanja teh pravnih oseb in odvisni od njihove možnosti, da dosežejo uporabo najnižjih cen pri svojih kupcih. Tožeče stranke

v zvezi s tem navajajo ročno napisane zabeležke direktorja FNB na sestanku 29. novembra 2001 („o lestvicah se pogajajte na lokalni ravni“). Dejstvo, da je FNB referenčno cenovno lestvico poslal departmajskim zvezam, ki so zaprosile zanjo, ne more ovreči te ugotovitve, saj ta lestvica ni bila poslana v okviru izvajanja nacionalnega sporazuma, ampak v okviru lokalnih pogajanj, ki so jih vodile te zveze. Tako je E. C., eden od direktorjev FNB, 11. decembra 2001 to lestvico poslal departmajski zvezi in jo izrecno opozoril, da veljavnost te lestvice ni bila podaljšana s sporazumom. Tožeče stranke nazadnje nasprotujejo trditvi Komisije, da naj bi bilo besedilo lokalnih sporazumov dobesedno povzeto iz nacionalnega sporazuma.

108 Tožeče stranke tudi poudarjajo, da pogodbenice teh lokalnih sporazumov niso sodelovale v upravnem postopku pred Komisijo. Tožeče stranke ne bi smele odgovarjati namesto njih. Posledično bi bilo v nasprotju s pravico do obrambe in členom 6(1) Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP), če se ti dokumenti ne bi izključili iz razprave.

109 Komisija odgovarja, da je lahko pravilno upoštevala številne lokalne sporazume, sklenjene po podpisu sporazuma z dne 24. oktobra 2001, pri presoji trajanja kršitve. Ti lokalni sporazumi naj bi glavni način izvajanja spornih sporazumov, predvsem po izteku pisnega sporazuma. Poleg tega naj bi bili vsi dokumenti v zvezi s tem sporazumom zaseženi pri tožečih strankah, kar naj bi dokazovalo, da so nacionalne zveze podrobno spremljale izvajanje nacionalnega sporazuma na lokalni ravni.

Presoja Sodišča prve stopnje

110 Tožeče stranke v bistvu trdijo, da Komisija pri ugotavljanju trajanja kršitve ne bi smela upoštevati sporazumov, ki jih niso sklenile tožeče stranke, ampak

departmajske zveze ali lokalni sindikati rejcev na eni strani in klavnice na drugi strani.

111 Vendar ni sporno, da so bile zadevne zveze ali lokalni sindikati rejcev neposredni ali posredni člani tožečih strank v zadevi T-245/03.

112 Poudariti je treba, da so nacionalne zveze rejcev po podpisu sporazuma z dne 24. oktobra 2001 člane pozvale, naj navedeni sporazum izvajajo na lokalni ravni. Tako je v dopisu, ki so ga tožeče stranke v zadevi T-245/03 25. oktobra 2001 poslale članom in v katerem so jih obvestile, da so prejšnji dan podpisale sporazum, navedeno: „Vsak od nas mora odslej skrbeti za strogo izvajanje tega sporazuma na celotnem ozemlju […] Pozivamo vas tudi, da v čim prej zberete podpise podjetij, ki še niso podpisala sporazuma. Zaveza podjetij se nanaša tudi na prednost, ki je dana nacionalni oskrbi.“ Dopis, ki so ga tožeče stranke v zadevi T-245/03 poslale članom 13. decembra 2001, pa vsebuje naslednje: „[…] od celotne mreže FNSEA zahtevamo, da se mobilizira […] in pri vsakem klavcu preverja zaračunane cene, da bi se upoštevale naše najnižje ciljne cene. Zato vas prosimo, da izvedete te ukrepe v vsaki klavnici v vašem departmaju.“ Nazadnje, dopis, ki so ga tožeče stranke v zadevi T-245/03 poslale zvezam, ki so njihovi člani, razkriva, da so morale te zveze sporočiti nacionalnim zvezam vse podatke o izvedenih dejavnostih, da bi se pripravilo nadaljevanje sindikalne strategije; ti podatki so vsebovali predvsem „natančen in podroben seznam podjetij, ki še vedno niso podpisala lestvice ali so jo podpisala, vendar je ne uporabljajo“.

113 Iz spisa je torej razvidno, da so tožeče stranke v zadevi T-245/03 spodbujale člane h konkretnim dejanjem v klavnicah, ki delujejo na njihovem ozemlju, in s tem

k sodelovanju pri izvajanju spornega sporazuma. Dejavnost departmajskih zvez in lokalnih sindikatov je zato del skupne strategije nacionalnih zvez, katere namen je zagotoviti učinkovitost ukrepov, sprejetih na nacionalni ravni, na celotnem francoskem ozemlju. Eden od instrumentov te strategije je bila prav sklenitev sporazumov med lokalnimi sindikati rejcev in klavnicami.

114 Tako je v telefaksu, ki ga je Fédération régionale des syndicats d'exploitants agricoles (FRSEA) iz Spodnje Normandije 9. novembra 2001 poslala FNSEA in v katerem je odgovorila na vprašalnik, ki ji ga je ta poslala 8. novembra 2001, navedeno: „Dejavnosti in strategije za uporabo lestvice: […] Uradni podpis regionalnega sporazuma o zavezi: Spoštovanje pogojev in cen na lestvici, med FRSEA [Spodnja Normandija] in klavci. Vsi so se pisno zavezali in nam vrnili dokument." V telefaksu, ki ga je FDSEA 19. novembra 2001 poslala FNB, piše: „Glede ukrepov, izvedenih zaradi lestvice […] [najnižjih] cen, smo s klavci sprejeli ustne dogovore. Pisni sporazum nam še ni bil vrnjen, od rejcev pa nismo prejeli pritožbe zaradi neupoštevanja lestvice." K telefaksu, ki ga je FDSEA iz Isèra 13. novembra 2001 poslala FNSEA in FNB, je priložen standardni vzorec lokalnega sporazuma, ki se imenuje „Izvajanje nacionalnega sporazuma o lestvici najnižjih cen" in vsebuje klavzule o obveznosti upoštevanja cenovne lestvice in začasni ustavitvi uvoza „do novih nacionalnih pogajanj".

115 Dejstvo, da so te lokalne sporazume podpisale klavnice in ne njihove reprezentativne organizacije na nacionalni ravni (med drugim FNICGV in tožeča stranka v zadevi T-217/03), tudi ne utemeljuje tega, da bi se v obravnavanem primeru zavrnilo upoštevanje teh sporazumov. V zvezi s tem Sodišče prve stopnje meni, da je bil obstoj nacionalnega sporazuma, ki so ga sklenili zastopniki rejcev in klavcev, odločilni dejavnik, da bi premagali odpor klavnic in bi te sprejele lokalne sporazume, ki so jim jih predložili zastopniki rejcev.

116 Nazadnje, iz spisa je razvidno, da so v nasprotju s tem, kar zatrjujejo tožeče stranke, zadevni lokalni sporazumi v bistvu pogosto povzemali vsebino nacionalnega sporazuma. Navedeni lokalni sporazumi so bili namreč pogosto samo dobesedni prenos nacionalnega sporazuma (glej na primer sporazum, ki so ga 31. oktobra 2001 sklenili predvsem FDSEA iz Loire in klavnice iz istega departmaja).

117 Ob upoštevanju zgoraj navedenega Sodišče prve stopnje meni, da ni mogoče sklepati, da so bili ti lokalni sporazumi rezultat neodvisnih pogajanj, ki naj ne bi bila povezana z izvajanjem nacionalnega sporazuma. Sporazumi, sklenjeni na lokalni ravni, so pomenili podaljšanje in izvajanje spornega sporazuma.

118 Zato Sodišče prve stopnje sklepa, da je Komisija upravičeno upoštevala te lokalne sporazume pri presoji obsega in trajanja kršitve, ki se pripisuje tožečim strankam.

119 Poleg tega je treba zavrniti trditev tožečih strank, da naj bi upoštevanje lokalnih sporazumov kršilo njihove pravice do obrambe. Ugotoviti je namreč treba, da so bili dokumenti v zvezi z lokalnimi sporazumi, na katere se je Komisija oprla v izpodbijani odločbi in jih je našla ob inšpekcijah, opravljenih v pisarnah tožečih strank, del upravnega spisa. Zato so tožeče stranke med postopkom pred Komisijo imele možnost predložiti pripombe v zvezi s temi dokumenti.

b) Organizacija, izbor, navajanje in razlaga spisovne dokumentacije

Trditve strank

120 Tožeče stranke zatrjujejo, da je Komisija v izpodbijani odločbi izkrivila ročno napisane zabeležke, ki jih je našla v pisarni direktorja FNB in na katere se je v večinoma oprla, da bi dokazala obseg in trajanje spornega sporazuma. Tako naj tožečim strankam ne bi poslala izvlečkov, ki jih je sama izbrala, ne razvrstila teh izvlečkov kronološko in jih tudi ne zbrala, tako da naj bi bili pomešani z drugimi dokumenti v spisu. Te opombe naj bi bile poleg tega napisane na popisanih listih, neurejene in pogosto nečitljive.

121 Tožeče stranke poleg tega izpodbijajo natančnost ali razlago vrste navedkov v izpodbijani odločbi, ker menijo, da so nepopolni, vzeti iz konteksta ali napačni, da v resnici izpodbijajo trditev Komisije, da niso datirani in da udeležencev srečanj, na katera se sklicujejo, ni mogoče identificirati. Nazadnje trdijo, da je Komisija pri razlagi spisovne dokumentacije obrnila dokazno breme, saj je domnevala napako tožečih strank in upoštevala samo obremenilne dokumente, razbremenilnih pa ne.

122 Komisija opozarja, da ne more *in extenso* v besedilu neke odločbe navesti vseh dokumentov, na katere se opira, in trdi, da je izbor mogoče grajati samo, če vodi do izkrivljanja dokumentov. Poleg tega zavrača druge očitke, ki so jih navedle tožeče stranke.

Presoja Sodišča prve stopnje

123 Tožeče stranke ne izpodbijajo dejstva, da so imele dostop do vseh dokumentov v upravnem spisu Komisije (razen do dveh dopisov, ki sta si jih poslala Komisija in stalno predstavništvo Francoske republike pri Evropski uniji). Komisija predvsem poudarja, ne da bi ji tožeče stranke nasprotovale, da so te imele dostop do popolnega prepisa zadevnih zvezkov z ročno napisanimi zabeležkami direktorja FNB. Iz tega sledi, da so tožeče stranke lahko ugotovile in navedle vse razbremenilne dokaze v spisu. Poleg tega tožeče stranke ne trdijo, da je Komisija iz upravnega spisa izločila razbremenilne dokumente, ki so jih našle ali poslale, ali jih vanj ni vložila.

124 Poleg tega je treba po zgledu tožečih strank opozoriti, da je Komisija v izpodbijani odločbi sklepe pogosto oprla na izvlečke iz številnih ročno napisanih zabeležk, najdenih in prepisanih med preiskavami, opravljenimi v prostorih tožečih strank. Te zabeležke večinoma niso niti podpisane niti datirane in njihova vsebina ni vedno čitljiva. Vendar je treba poudariti, da neobstoj datuma ali podpisa na dokumentu ali dejstvo, da je nečitljivo napisan, temu dokumentu ne odvzema dokazne vrednosti, če se njegov izvor, verjeten datum in vsebina lahko dovolj zanesljivo ugotovijo (glej v tem smislu sodbo Sodišča prve stopnje z dne 10. marca 1992 v zadevi Shell proti Komisiji, T-11/89, Recueil, str. II-757, točka 86).

125 Komisija je v obravnavanem primeru v izpodbijani odločbi napisala, kdaj dokument ni datiran, in navedla približen datum glede na vsebino ali kontekst dokumenta. Ko so bile navedene samo začetnice udeležencev sestanka, je Komisija ponavadi glede na vsebino sklepala, kdo so tako imenovane osebe. Komisija je v zvezi z očitki tožečih strank glede organizacije in razvrstitve teh ročno napisanih zabeležk pojasnila, da so bili dokumenti v spisu razvrščeni kronološko glede na datum izdaje

ali odkritja pri dokumentih, odkritih med pregledom, ker so bili dokumenti v takem primeru oštevilčeni glede na izdelane sezname.

126 Očitki tožečih strank, ki se nanašajo predvsem na uporabo in razlago nekaterih dokaznih sredstev v izpodbijani odločbi, se bodo preučili v nadaljevanju, kolikor lahko izpodbijajo sklepe Komisije glede obsega in trajanja kršitve.

2. Pripisovanje sporazuma o uvozu tožečim strankam

a) Trditve strank

127 Tožeče stranke trdijo, da je podpis Protokola iz Rungisa 31. oktobra 2001 povzročil, da je del nacionalnega sporazuma o začasni ustavitvi uvoza – ki je začel veljati 29. oktobra 2001 – prenehal veljati že dva dni pozneje, in sicer 31. oktobra 2001. Del sporazuma o „uvozu“ naj bi torej ne imel časa obstajati in se jim ga zato ne bi smelo pripisati.

128 Tožeče stranke zatrjujejo, da je Komisija izkrivila dejstva v obravnavanem primeru in storila očitno napako pri presoji, ko je sklepala, da navedeni protokol iz Rungisa vsebuje sporazum o omejitvi obsega uvoza. Zaveza uvoznikov- izvoznikov, navedena v tem protokolu, da bodo pokazali „solidarnost“, naj bi se ne nanašala na uvoz in z njo naj bi FNICGV na zahtevo zvez rejcev samo ponovno potrdil, da bo nadaljeval

oskrbo pod pogoji, določenimi v cenovni lestvici. Tožeča stranka v zadevi T-217/03 poleg tega opozarja, da v vsakem primeru, ker ni podpisnica Protokola iz Rungisa, ta zaveza „solidarnosti“ zanjo ni veljala. Nazadnje, izjave predsednika FNICGV na dan podpisa Protokola naj bi potrjevale, da je bil del o „uvozu“ opuščen.

129 Tožeče stranke prav tako zatrjujejo, da je Komisija, ko je potrdila obstoj nujne zveze med cenovno lestvico in začasno ustavitvijo uvoza, pomešala želje proizvajalcev in dejansko stanje po Protokolu iz Rungisa. Tožeče stranke opozarjajo tudi na že od začetka zelo kritično stališče klavcev uvoznikov in trgovcev na debelo uvoznikov, ki so člani FNICGV, do dela o „uvozu“ v sporazumu z dne 24. oktobra 2001 in trdijo, da je bilo to, da je ta zveza sprejela ta del samo simbolična gesta, ki je ni mogoče ohraniti.

130 Tožeče stranke poleg tega Komisiji očitajo, da ni upoštevala dokumentov, ki naj bi dokazovali, da sporazum o uvozu ne obstaja več. Prvič, sklicujejo se na dopis, ki so ga nacionalne zveze rejcev poslale svojim članom 8. novembra 2001, iz katerega naj bi bilo razvidno, da se je sporazum z dne 24. oktobra 2001 izvajal izključno v delu o lestvici najnižjih cen, ker ni bila v njem omenjena nobena omejitev uvoza. Drugič, tožeče stranke navajajo ročno napisano zabeležko z dne 14. novembra 2001: „omejen sporazum: danes nadaljevanje uvoza; brez povračilnih ukrepov“.

131 Tožeče stranke poleg tega opozarjajo, da je Komisija samo ugotovila obstoj lokalnega sporazuma, ki je bil sklenjen po podpisu Protokola iz Rungisa in je vseboval klavzulo o začasni ustavitvi uvoza, in sicer sporazuma v departmaju Isère. Dokumenta, ki sta ju predložili FRSEA iz Spodnje Normandije 9. novembra 2001 in

FDSEA iz Finistèra 19. novembra 2001, naj bi bila samo povzetka, ki naj ne bi dokazovala, da sta zadevna lokalna sporazuma vsebovala obveznost začasne ustavitve uvoza. Drugi lokalni sporazumi, ki jih navaja Komisija, naj ne bi bili sklenjeni po podpisu Protokola iz Rungisa. Tako naj bi bil sporazum v departmaju Loire sklenjen 31. oktobra 2001.

132 Nazadnje, tožeče stranke trdijo, da analiza krivulje obsega uvoza potrjuje, da se začasna ustavitev uvoza ni podaljšala po 31. oktobru 2001. Pojasnjujejo, da je mogoče domnevna zmanjšanja obsega govejega mesa, uvoženega novembra in decembra 2001, razložiti s stalnim spreminjanjem mesečnih obsegov uvoza, ker ni mogoče ugotoviti nobene vzročne zveze med enkratnim zmanjšanjem in obstojem domnevnega sporazuma.

133 Komisija zatrjuje, da del sporazuma z dne 24. oktobra 2001 o „uvozu“ po 31. oktobru 2001 ni bil razveljavljen s Protokolom iz Rungisa. Trdi, da je bil namen tega protokola omiliti prestrogo obveznost začasne popolne ustavitve uvoza, vendar je s sklicevanjem na „solidarnost“ omejil uvoz po najboljših cenah. Po njenem mnenju tožeče stranke ne pojasnjujejo, kako bi sporazum o najnižjih cenah lahko uspel, če bi se še naprej uvažalo po najugodnejši ceni. Nazadnje, več lokalnih sporazumov, ki so bili na podlagi nacionalnega sporazuma sklenjeni isti dan kot Protokol iz Rungisa ali po njem, naj bi še vedno vsebovalo obveznost začasne ustavitve uvoza.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

134 Najprej je treba zavrniti trditev tožečih strank, da jim dela o „uvozu“ ni mogoče pripisati, če naj bi bil navedeni del odpravljen s Protokolom iz Rungisa. Okoliščina,

da je kršitev trajala zelo kratko, namreč ne more ovreči obstoja kršitve člena 81(1) ES.

135 Sodišče prve stopnje poleg tega sklepa, da bi bili za učinkovitost sporazuma o določitvi najnižjih cen potrebni ukrepi za nadzor in omejevanje uvoza. Ker je bilo v tem primeru goveje meso iz drugih držav članic, predvsem iz Nemčije in Nizozemske, cenejše od mesa, proizvedenega v Franciji, in ob upoštevanju obstoja presežne ponudbe, je bila učinkovitost cenovne lestvice nujno odvisna od tega, da so se klavnice s sedežem v Franciji oskrbovale pri francoskih rejcih. Če ne bi bilo tako, ne le da ta cenovna lestvica ne bi mogla ublažiti krize, ki so jo doživljali francoski rejci, ampak bi jo lahko samo poslabšala, če bi klavci uporabljali proizvode iz drugih držav članic, celo iz tretjih držav.

136 V vsakem primeru Sodišče prve stopnje v nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke, sklepa, da Protokol iz Rungisa z dne 31. oktobra 2001 ni popolnoma odpravil ukrepov začasne ustavitve uvoza iz sporazuma z dne 24. oktobra 2001, čeprav jih je omejil, kot je Komisija priznala v izpodbijani odločbi.

137 Takoj je namreč treba zavrniti trditev tožečih strank, da ta protokol ni zadeval uvoza, ampak cenovno lestvico. Protokol iz Rungisa se namreč imenuje „Sestanek o ‚uvoženem mesu'". V njem piše, da so se „[f]rancoska podjetja, specializirana za uvoz in izvoz, […] sestala z zvezami proizvajalcev […], podpisnicami nacionalnega panožnega sporazuma z dne 24. oktobra 2001". Besedilo tega protokola se sklicuje na uvoznike-izvoznike, nikjer pa ne omenja cenovne lestvice. Iz tega sledi, da se je Protokol iz Rungisa nanašal na del spornega sporazuma o „uvozu". Sporočilo predsednika FNICGV z dne 31. oktobra 2001 članom zveze potrjuje to ugotovitev (glej točko 140 spodaj).

138 Ugotoviti je treba, da Protokol iz Rungisa po nekaj uvodnih ugotovitvah med drugim obsega naslednje besedilo:

„V krizni situaciji brez primere, ki jo doživljajo proizvajalci, predstavniki rejcev odločno zahtevajo od uvoznikov-izvoznikov, naj se zavedajo resnosti krize.

Uvozniki-izvozniki se v dogovor zavezujejo, da bodo pokazali solidarnost.“

139 Ob upoštevanju okoliščin obravnavanega primera, predvsem nujnosti nadzora nad uvozom zaradi zagotavljanja učinkovitosti cenovne lestvice, ki je ostala v celoti v veljavi, Sodišče prve stopnje sklepa, da je treba to zavezo „solidarnosti“, ki so jo sprejeli uvozniki-izvozniki, razumeti tako, da so ti sprejeli omejitev uvoza govejega mesa v korist proizvodnje francoskih rejcev, kot je to Komisija analizirala v izpodbijani odločbi.

140 Te ugotovitve ni mogoče izpodbijati z zgoraj navedenim sporočilom predsednika FNICGV z dne 31. oktobra 2001 članom zveze, v katerem piše: „Dosegli smo dogovor […], ki uvoznikom omogoča ohranitev dejavnosti in zagotovitev prostega pretoka proizvodov, ki jih obdelajo in tržijo naša podjetja.“ V primerjavi z jasnimi določbami sporazuma z dne 24. oktobra 2001 (in sicer „zaveza o začasni ustavitvi uvoza“), ki jih sicer predsednik FNICGV navaja v sporočilu, ta odlomek namreč ostaja dvoumen. Tako predsednik FNICGV navaja „dogovor“ in se sklicuje ne na popolno izvajanje prostega pretoka zadevnih proizvodov, ampak na njegovo „čim boljše“ izvajanje.

141 Glede na zgoraj navedeno Sodišče prve stopnje sklepa, da Protokol iz Rungisa ni popolnoma odpravil dela spornega sporazuma o „uvozu“.

142 Tej ugotovitvi ne nasprotujeta dokumenta, na katera se sklicujejo tožeče stranke, da bi dokazale, da del o „uvozu“ novembra 2001 ni več veljal.

143 Tako je bil namen dopisa, ki so ga tožeče stranke v zadevi T-245/03 8. novembra 2001 poslale svojim članom, „[d]va tedna po podpisu in en teden po vzpostavitvi lestvice najnižjih cen […] presoditi izvajanje in spoštovanje tega sporazuma v departmajih“. Kot poudarjajo tožeče stranke, se navedeno obvestilo sklicuje samo na ukrepe v zvezi z uporabo cenovne lestvice. Vendar samo dejstvo, da se ta dopis ne sklicuje na del o „uvozu“, samo po sebi ne more biti zadosten dokaz, da je bil ta del opuščen.

144 V ročno napisanih zabeležkah vodje oddelka FNSEE z dne 14. novembra 2001 namreč piše: „omejen sporazum: danes nadaljevanje uvoza; brez povračilnih ukrepov“. Vendar je treba opozoriti, da, kot poudarja Komisija, iz konteksta teh zabeležk je razvidno, da se pomemben del teh zabeležk sklicuje na določitev strategije tožečih strank v zadevi T-245/03 zaradi priprave njihovega odgovora na zahtevo Komisije po informacijah z dne 9. novembra 2001 (glej točko 13 zgoraj). Zato gre za dokumente, ki vsebujejo samo stališče, ki so ga tožeče stranke želele sporočiti Komisiji. Besedilo teh zabeležk namreč večkrat navaja „Bruselj“, „BXL“ ali „GD za konkurenco“. Tako lahko beremo: „GD za konkurenco → Besedilo FNSEE do konca dopoldneva“ in nato „Usklajen odgovor, če že ne skupen“. Nekateri odlomki teh ročno napisanih zabeležk potrjujejo, da je bil izvleček, na katerega se sklicujejo tožeče stranke, del pripomb, ki jih je treba vključiti v odgovor, ki ga je bilo treba poslati Komisiji. Navesti je treba na primer naslednje odlomke, ki so v navedenem dokumentu zapisani blizu navedenega izvlečka: „Smernice obrambe“ ali

„obramba proizvajalcev“. Zato je treba sklepati, da izvlečki, na katere se sklicujejo tožeče stranke, niso dovolj nepristranski in zanesljivi, da bi se jim lahko priznala dokazna vrednost.

145 Poleg tega je treba poudariti, da je bilo na dan podpisa Protokola iz Rungisa ali po njem sklenjenih več lokalnih sporazumov, ki so vsebovali klavzule o začasni ustavitvi uvoza. Tako obvestilo FDSEE iz Loire z dne 31. oktobra 2001 navaja, da je bil takrat sklenjen sporazum med FDSEO, departmajskim centrom JA in „departmajsko mesno industrijo“. V tem obvestilu je navedeno, da so „vsa sklicana podjetja […] podpisala sporazum in se zavezala, da ga bodo izvajala“. Priloženi sporazum skoraj dobesedno povzema sporazum z dne 24. oktobra 2001 in vsebuje „zavezo o začasni ustavitvi uvoza“. Iz spisa je tudi razvidno, da so bili na podlagi nacionalnega sporazuma v departmaju Isère novembra 2001 sklenjeni vsaj trije lokalni sporazumi s klavci, ki so vsebovali obveznost začasne ustavitve uvoza „do novih pogajanj na nacionalni ravni“: 13. novembra 2001 z družbo Provi, 13. novembra s skupino Bigard in 15. novembra z družbama Carrel in Isère Viandes et salaisons.

146 Poleg tega je treba zavrniti kritike tožečih strank glede uporabe dokumentov, ki sta jih predložili FRSEA iz Spodnje Normandije 9. novembra 2001 in FDSEA iz Finistèra 19. novembra 2001, v izpodbijani odločbi, kar utemeljujejo s tem, da naj bi bila ta dokumenta samo povzetka, ki naj bi ne dokazovala, da sta zadevna lokalna sporazuma vsebovala zavezo o začasni ustavitvi uvoza. Prvič, poudariti je treba, da Komisija dokumenta z dne 19. novembra 2001 ni navajala, da bi dokazala obstoj dela o „uvozu“, ampak kot primer lokalne uporabe cenovne lestvice (glej uvodno izjavo 86 izpodbijane odločbe in točko 114 zgoraj). Drugič, glede dokumenta z dne 9. novembra 2001 zadostuje ugotovitev, da ga je Komisija uporabila samo za ponazoritev obstoja lokalnega nadzora nad poreklom mesa (glej uvodno izjavo 80

izpodbijane odločbe). Zadevni dokument dejansko vsebuje naslednji izvleček: „Orne in Calvados nadzirata tovornjake z uvoženim mesom: nič novega.“

147 Zavrniti je treba tudi trditve, ki jih tožeče stranke opirajo na statistično analizo obsega uvoza govejega mesa v Francijo. Opozoriti je namreč treba, da čeprav je Komisija v izpodbijani odločbi seveda ugotovila, da razpoložljivi statistični podatki prikazujejo znatno zmanjšanje uvoza novembra 2001 v primerjavi z oktobrom 2001 in decembra 2001 v primerjavi z novembrom 2001 ter da se je raven uvoza januarja 2002 zelo dvignila (uvodna izjava 78 izpodbijane odločbe), to ne spremeni dejstva, da je sklepala, da tega zmanjšanja uvoza ni mogoče z gotovostjo pripisati sporazumu (uvodna izjava 167 izpodbijane odločbe). Ker se Komisija ni oprla na te statistične podatke, da bi dokazala trajanje dela o „uvozu“, trditve tožečih strank, ki izpodbijajo razlago teh številk, niso pomembne. Sodišče prve stopnje v vsakem primeru meni, da na podlagi statističnih podatkov, ki so jih predložile tožeče stranke, ni mogoče sklepati, da sporazum o uvozu ni obstajal po 31. oktobru 2001.

148 Glede trditve tožeče stranke v zadevi T-217/03, da je zaveza o solidarnosti, uvedena s Protokolom iz Rungisa, ne zadeva, ker tega protokola ni podpisala, zadostuje ugotovitev, da ta protokol ni vseboval novega sporazuma in je samo omilil izvirno klavzulo o začasni ustavitvi uvoza iz sporazuma z dne 24. oktobra 2001, ki ga je tožeča stranka v zadevi T-217/03 podpisala. V preostalem je treba poudariti, da je tožeča stranka v zadevi T-217/03 na zahtevo Sodišča prve stopnje priznala, da svojih članov ni obvestila o domnevni odpravi omejitev pri uvozu govejega mesa niti ob podpisu Protokola iz Rungisa niti pozneje. To je upravičila s trditvijo, da njenih članov niso zadevali ukrepi o uvozu. Vendar je treba opozoriti, da je vsaj nekaj njenih članov uvažalo govedo v Francijo, čeprav so bile te količine sorazmerno majhne v primerjavi s skupnim uvozom (glej točko 66 zgoraj).

149 Ob upoštevanju vsega zgoraj navedenega je treba sklepati, da Komisija ni storila napake, ko je sklepala, da del o „uvozu“ v sporazumu z dne 24. oktobra 2001 kljub Protokolu iz Rungisa ni bil popolnoma opuščen po 31. oktobru 2001.

3. Pripisovanje tajnega ustnega sporazuma, sprejetega po koncu novembra 2001, tožečim strankam

a) Trditve strank

150 Tožeče stranke zatrjujejo, da je Komisija nepravilno sklepala, da so stranke ustno in tajno podaljšale veljavnost sporazuma z dne 24. oktobra 2001 po 30. novembru 2001.

151 Opozarjajo, da je lahko podaljšanje sporazuma razvidno samo iz elementov, ki dokazujejo, da so vse stranke izrazile soglasje. Zato bi morala Komisija v obravnavanem primeru dokazati soglasje zvez proizvajalcev in zvez klavcev o nadaljevanju sporazuma. Vendar naj bi predstavniki klavcev oziroma FNICGV in tožeča stranka v zadevi T-217/03 imeli vse razloge, da sporazuma ne podaljšajo po koncu novembra 2001, potem ko jim je Komisija povedala, da sklepa, da ta sporazum krši člen 81 ES. Tako naj bi FNICGV 30. novembra 2001 svoje člane obvestil o nepodaljšanju sporazuma.

152 Tožeče stranke poleg tega opozarjajo, da dejstvo, da se je podaljšanje sporazuma načrtovalo ali da se je o njem razpravljalo, ni zadosten dokaz, da je bil sporazum dejansko podaljšan. Trdijo tudi, da se Komisija ni mogla opreti izključno na

elemente, ki so razvidni iz enostranskih izjav zvez rejcev, ki so vsebovale samo sindikalne zahteve. Ker je Komisija nosila dokazno breme, je bila po mnenju tožečih strank dolžna predložiti dokumente, ki izvirajo od klavcev in potrjujejo njihov pristop k ohranitvi lestvice na nacionalni ravni po 30. novembru 2001.

153 Tožeče stranke izpodbijajo sklepe, do katerih je Komisija prišla na podlagi ročno napisanih zabeležk direktorja FNB o srečanjih z dne 29. novembra in 5. decembra 2001. Po njihovem mnenju je iz teh dokumentov razvidno, da so predstavniki rejcev na navedenih srečanjih povedali, da bodo od decembra 2001 s sindikalno dejavnostjo poskušali doseči, da bodo klavci na terenu uporabljali cene, določene v lestvici. Tožeče stranke izpodbijajo tudi trditev Komisije, da naj bi se to domnevno tajno nadaljevanje nanašalo tudi na uvoz, in poudarjajo, da se nobeden od dokazov, ki jih Komisija navaja v zvezi s sestankoma z dne 29. novembra in 5. decembra 2001, niti najmanj ne nanaša na uvoz.

154 Tožeče stranke poleg tega navajajo, da Komisija skuša utemeljiti obstoj ustnega sporazuma z njegovo tajnostjo. Čeprav je izraz „tajen“ naveden v zvezku predstavnika FNB, naj bi tej navedbi v praksi nasprotovalo dejstvo, da so zveze rejcev objavile sindikalne zahteve. Tožeče stranke poudarjajo, da tajni sporazum v tem okviru ni bil pomemben, ker naj bi ga predsedniki zvez podpisnic ne mogli posredovati vsem svojim članom.

155 Glede domnevnih lokalnih sporazumov, sprejetih po 30. novembru 2001, naj bi Komisija odkrila samo enega, in sicer sporazum, ki so ga 18. decembra 2001 sklenile FDSEA, JA iz departmaja Sarthe in skupina Socopa. Komisija naj bi ugotovitev, da naj bi kršitev trajala tudi po 30. novembru 2001, utemeljila s tem edinim sporazumom. Tožeče stranke poleg tega trdijo, da Komisija ni imela na voljo

besedila tega sporazuma, ker so dokumenti, ki ga omenjajo, navajali samo sporazum o cenovni lestvici, ki se razlikuje od nacionalnega sporazuma z dne 24. oktobra 2001. Poleg tega naj bi domnevni „podaljšani sporazumi“, ki jih je odkrila Komisija, ne vsebovali navedbe datuma, podpisov ali zadevne regije.

156 Tožeča stranka v zadevi T-217/03 tudi trdi, da bi morala Komisija, ker ni predložila nobenega pisanja klavcev ali o klavcih, ugotoviti izvajanje spornega sporazuma po 30. novembru 2001 na podlagi poročil o cenah na trgu, ki bi dokazovala ohranitev lestvice. Če bi Komisija poskusila dokazati obstoj sporazuma z dne 24. oktobra 2001 na podlagi poročil o cenah na nacionalni ravni za prve tri tedne izvajanja navedenega sporazuma, ne bi sporočila nobenega številčnega dokaza o domnevnem nadaljevanju navedenega sporazuma.

157 Nazadnje, tožeče stranke poudarjajo, da jih je Komisija z dopisom z dne 26. novembra 2001 obvestila, da samo podaljšanje pisnega sporazuma z dne 24. oktobra 2001 lahko povzroči naložitev sankcij. Sklepajo, da naj bi Komisija s tem, ko bi jim naložila sankcije, ne da bi dokazala obstoj ustnega sporazuma, ki naj bi domnevno podaljšal navedeni pisni sporazum, ne samo storila očitno napako pri presoji in napačno uporabila pravo, ampak ne bi spoštovala obveznosti do njih, kar bi pomenilo kršitev načela zaupanja v pravo.

158 Komisija trdi, da sporazum v smislu člena 81(1) ES ni podrejen nobeni obličnostni zahtevi, tudi nepisni sporazum je lahko prepovedan omejevalni sporazum. Opozarja, da so tožeče stranke v drugi polovici novembra 2001 še vedno načrtovale pisno podaljšanje sporazuma, in trdi, da so se stranke po opustitvi možnosti pisnega podaljšanja, na dveh srečanjih, in sicer 29. novembra in 5. decembra 2001, dogovorile o tajnem podaljšanju sporazuma. Komisija poleg tega opozarja, da številni dokumenti dokazujejo nadaljevanje sporazuma po 30. novembru 2001, in

zatrjuje, da zato tudi ni bilo treba predložiti dokaza, da je imel posledice. Nazadnje, Komisija nasprotuje temu, kako tožeče stranke razlagajo njen dopis z dne 26. novembra 2001, in trdi, da je to vprašanje brezpredmetno, ker je bil sporazum v vsakem primeru podaljšan.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

159 Poudariti je treba, da je v sporazumu z dne 24. oktobra 2001 kot datum izteka določen konec novembra 2001. Vendar je iz izpodbijane odločbe razvidno, da je predsednik FNICGV 19. novembra 2001 oziroma nekaj dni po prejetju zahteve Komisije po informacijah obvestil predsednika FNSEE, da se čuti „dolžnega preložiti na ta dan zadnji dan izvajanja sporazuma“ (uvodna izjava 54 izpodbijane odločbe). Toda iz spisa ni razvidno, da so druge podpisnice dejansko preložile datum konca veljavnosti sporazuma na zgodnejši datum. Tožeče stranke sicer ne izpodbijajo tega, da se je sporazum z dne 24. oktobra 2001 iztekel 30. novembra 2001, ampak dejstvo, da je bil ta sporazum ustno in tajno podaljšan po tem datumu. Torej je treba preučitev Sodišča prve stopnje omejiti na to zadnje vprašanje.

160 V zvezi s tem je treba ugotoviti, kot je Komisija potrdila na obravnavi, da je zadevna kršitev v izpodbijani odločbi opredeljena kot sporazum, sklenjen med zvezami, ki zastopajo rejce, in zvezami, ki zastopajo klavce. Kot trdijo tožeče stranke, bi Komisija, da bi dokazala obstoj zatrjevanega ustnega sporazuma, ki naj bi podaljšal ali obnovil sporazum z dne 24. oktobra 2001, zato morala dokazati, da so k njemu pristopili tako zastopniki rejcev kot zastopniki klavcev.

161 Nasprotno je treba zavrniti utemeljitev tožečih strank, da se Komisija ni mogla opreti samo na dokazna sredstva, ki jih je dobila od zastopnikov rejcev, in bi morala predložiti tudi dokaze, ki izvirajo od klavcev. Komisija namreč ni bila dolžna predložiti dokazov, ki izvirajo neposredno od zastopnikov rejcev, če so drugi dokumenti v spisu zadostno potrdili njihovo sodelovanje pri sporazumu (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Limburgse Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji, točka 512).

162 Opozoriti je treba, da se je Komisija, da bi dokazala podaljšanje veljavnosti sporazuma z dne 24. oktobra 2001 po koncu novembra 2001, v izpodbijani odločbi oprla na vrsto dokazov: prvič, na dokumente, ki kažejo, da je bilo podaljšanje sporazuma predvideno tudi po domnevni odpovedi sporazuma FNICGV 19. novembra 2001 (uvodne izjave od 46 do 53 izpodbijane odločbe); drugič, na dokumente, ki navajajo soglasje vseh strank, skupaj z zavezo, da tega ne bodo razkrile, na dveh srečanjih 29. novembra in 5. decembra 2001 (uvodne izjave od 57 do 70 izpodbijane odločbe); tretjič, na dokaze o izvajanju sporazuma po koncu novembra 2001 (uvodne izjave od 78 do 95 izpodbijane odločbe).

163 Torej je treba v nadaljevanju preučiti ta dokazna sredstva, ki jih je uporabila Komisija, z vidika očitkov tožečih strank v zvezi z njimi.

Priprava podaljšanja sporazuma

164 Komisija v izpodbijani odločbi opozarja, da so stranke v drugi polovici novembra 2001 načrtovale pisno podaljšanje spornega sporazuma (uvodne izjave od 48 do 53 izpodbijane odločbe). Komisija se je oprla predvsem na ročno napisane zabeležke direktorja FNB in elektronsko pošto z dne 28. novembra 2001, ki jo je predstavnik FRSEE iz Bretanje poslal FNB.

165 Prvič, poudariti je treba, da je v navedenih ročno napisanih zabeležkah omenjen delovni sestanek, ki naj bi bil po mnenju Komisije med 22. in 27. novembrom 2001 in ki naj bi se ga udeležil predsednik FNICGV L. S. Iz teh zabeležk je razvidno, da so razpravljali o prihodnosti „panožnega sporazuma“ po koncu novembra 2001 v zvezi z delom o „cenah“ in delom o „uvozu“. FBICGV naj bi na razpravi zavrnil „nadaljevanje pisnega sporazuma“. Zabeležke vsebujejo tudi zamisel o „vrnitvi k zakonitosti“. Vendar naj bi se preučila tudi možnost „razvoja po sporazumu“.

166 Drugič, opozoriti je treba, da v zgoraj navedeni elektronski pošti z dne 28. novembra 2001 piše: „Nadaljevanje uporabe lestvice v prihodnjih tednih: vsi klavci, s katerimi smo se srečali, so izrazili pripravljenost za ohranitev lestvice, če se hkrati zavežejo vsi gospodarski subjekti.“ Ta odlomek vseeno razkriva samo pripravljenost nekaterih klavcev za ohranitev ukrepov o cenah, če se sklene sporazum v tem smislu.

167 Torej je treba sklepati, da čeprav je bila Komisija seveda upravičena uporabiti te dokumente, da bi dokazala, da so tožeče stranke načrtovale podaljšanje pisnega sporazuma z dne 24. oktobra 2001 in o njem razpravljale, navedeni dokumenti sami po sebi ne dokazujejo, da se je to podaljšanje tudi dejansko zgodilo.

Podaljšanje sporazuma na srečanjih 29. novembra in 5. decembra 2001

168 Komisija trdi, da so se stranke po opustitvi zamisli o pisnem podaljšanju dogovorile o tajnem podaljšanju sporazuma na dveh srečanjih, ki sta bili 29. novembra in 5. decembra 2001.

— Sestanek 29. novembra 2001

169 Glede sestanka z dne 29. novembra 2001, Komisija v izpodbijani odločbi (uvodne izjave od 57 do 60) najprej preuči ročno napisane zabeležke direktorja FNB. Te zabeležke se izrecno nanašajo na „sestanek v četrtek, 29. nov.“ (str. 154 desno zgoraj in str. 156 desno zgoraj). Kot je razvidno iz naslova, je prvi del teh zabeležk posvečen pripravi odgovora tožečih strank na zahtevo Komisije po informacijah z dne 9. novembra 2001 (str. 154). V tem delu zlasti piše: „Uvoz se je nadaljeval[.] Nepopolno spoštovanje sporazuma o cenah[.] Sporazum, težave → o cenah se pogajajte na regionalni ravni“ in predvsem „OK, sprejmemo nepodaljšanje sporazuma“. V okviru desno zgoraj poleg tega piše: „Zunanje informacije? + nič več sporazuma? … + sporazum o cenah“. Ob upoštevanju njihovega ozadja Sodišče prve stopnje meni, da ti odlomki ponazarjajo samo odločitev o stališču, ki so ga tožeče stranke nameravale zagovarjati pred Komisijo. Zato ti izvlečki v nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke, ne dokazujejo, da je bila sprejeta odločitev o končanju izvajanja spornih ukrepov.

170 Tako lahko v nadaljevanju beremo: „Ne more se podaljšati takšen, kot je, zaradi nedopustnosti[.] Naj se nadaljuje pritisk za uporabo intervencijskih cen (dejansko za uporabo lestvice)[.] Brez nepremišljenega komuniciranja.“ Iz tega odlomka je razvidno, da so zveze rejcev nameravale še naprej zahtevati uporabo najnižjih cen, vendar tokrat uradno v okviru sindikalne zahteve. Piše namreč: „Govoriti o okvirni ceni, regionalnih lestvicah?“ Poleg tega zabeležke vsebujejo naslednji izvleček: „poslati dopis FNICGV – FBCBV[.] FNB[:] seznanitev s COM[,] brez dogovora v prihodnosti, vendar nadaljujejo s sindikalnimi cilji“ (str. 157). Nazadnje tudi piše: „sporočilo za javnost[.] Lestvica = proti EGS, torej nehamo, vendar ukrepamo za priporočitev cen[,] mi, rejci[,] sindikalni cilji“.

171 Te ročno napisane zabeležke poleg tega vsebujejo odlomke, iz katerih je v nasprotju s trditvami tožečih strank razvidno, da so se zastopniki klavcev strinjali s to

strategijo, katere cilj je bilo nadaljevanje spoštovanja najnižjih cen. Večkrat se namreč sklicujejo na „LS“, kar Komisija opredeljuje kot sklicevanje na predsednika FNICGV, česar tožeče stranke ne izpodbijajo. Tako:

— „Podpisan sporazum: ne moremo ga nadaljevati (LS)[.] LS = OK glede spoštovanja cene, določene za umik“. Tik pod temi navedbami je seznam cen za nekatere kategorije govejega mesa, ki so obkrožene in pri katerih je zapisano „OK sporazum“;

— „‚Okvirna cena‘, ‚ciljna cena‘, ‚orientacijska cena‘[,] ‚donosna cena‘, ‚ciljna cena za rejce‘, ‚orientacijska cena za rejce‘ LS = nič ne bom napisal/tel.“ *(str. 157).*

172 Ti izvlečki večkrat navajajo tudi začetnice „FT“, za katere se zdi, da označujejo predsednika tožeče stranke v zadevi T-217/03.

173 Nazadnje je treba ugotoviti, da na zadnji strani tega dokumenta („Povzetek“) piše: „Dobra ocena, enotno[.] ‚sporazum‘ o spoštovanju ‚ciljne cene za rejce‘ (ustno/tel.)“ (str. 158).

174 Ob upoštevanju vsega zgoraj navedenega Sodišče prve stopnje v nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke, meni, da je ročno napisane zabeležke o sestanku z dne 29. novembra 2001 mogoče razlagati tako, da so se zastopniki klavcev strinjali s podaljšanjem izvajanja spornih ukrepov. Torej je treba zavrniti trditev, da naj bi ti dokumenti dokazovali samo voljo zvez rejcev za nadaljnje izvajanje teh ukrepov

samo v okviru sindikalne dejavnosti, brez soglasja klavcev. Tej trditvi namreč nasprotuje vsebina navedenih zabeležk.

175 Poleg tega, kot razkriva izpodbijana odločba (uvodna izjava 63), več drugih dokumentov potrjuje, da so se tožeče stranke na sestanku 29. novembra 2001 ustno dogovorile o nadaljevanju spornega sporazuma.

176 Prvič, v intervjuju z dne 4. decembra 2001 za *Vendée agricole*, ki je na voljo na spletni strani FNSEE, je podpredsednik FNB G. H. izjavil: „Prejšnji teden smo vztrajali pri pomembnosti te lestvice za zaustavitev padajoče spirale cen. Podjetja priznavajo njen učinek, vendar se hočejo hkrati ravnati po priporočilih Bruslja. Odslej ne bomo več govorili o panožnem sporazumu o lestvici, ampak o cilju v zvezi z najnižjimi cenami. Še vedno zahtevamo sindikalno lestvico!“ Podpredsednik FNB je dodal: „O tem ‚novem‘ sporazumu ne obstaja noben pisni dokument. Samo besede. Vendar izredno pomembne. Tudi predstavniki podjetij na nacionalni ravni so ustno sporočili, o čem so razpravljali.“ Nazadnje, v zvezi z več vendejskimi klavnicami pravi: „Sprašujemo jih, ali so prejele navodila [o cenah, o katerih smo razpravljali prejšnji teden] od svojih nacionalnih struktur, ki so enake našim.“

177 Drugič, izpodbijana odločba v uvodni izjavi 64 navaja aktualno obvestilo vendejske zveze z dne 5. decembra 2001, v kateri piše: „Ustni sporazum, ki ga je konec preteklega tedna potrdil sektor govejega mesa, se na terenu izvaja z zamudo […] V začetku tedna bi se moral celotni sektor pogovoriti o tem ‚sporazumu‘.“ V dokumentu je po navedbi razprav med protestniki in nekim klavcem navedeno: „Vodje klavnice so se pogovarjali s [predsednikom FNICGV]. Ta je potrdil razprave prejšnjega tedna.“

— Sestanek z dne 5. decembra 2001

178 Glede sestanka z dne 5. decembra 2001 ob nacionalnem dnevu govejega mesa je treba kot v uvodni izjavi 66 izpodbijane odločbe najprej preučiti elektronsko pošto z dne 6. decembra 2001, ki jo je predstavnik FRSEE iz Bretanje poslal predsednikom FDSEE v svoji regiji. V tej elektronski pošti, ki se nanaša na „včerajšnji sestanek“, piše:

„Glede najnižjih cen so nacionalni predsedniki FNICGV in FNCBV dejali, da se zavedajo nujnosti ohranitve tržnih cen in da se morajo tega zavedati tudi njihovi člani. Vendar ne bomo imeli nobenega pisnega sporazuma o tem vprašanju in ohranitev cen bo odvisna od naše zmožnosti, da ohranimo dovolj pritiska v sektorju. Predlagam vam tudi, da od tega konca tedna navežete stik […] s klavci v vašem departmaju, da se prepričate o njihovi zavezi, da bodo ohranili cene na prej obstoječi in posodobljeni ravni, in jih obvestite o sindikalni dejavnosti, ki jo bomo lahko izvajali od prihodnjega tedna v primeru neizpolnjevanja te zaveze.“

179 Izpodbijana odločba v uvodni izjavi 67 upošteva informativno obvestilo, ki ga je FNPL poslal po telefaksu 10. decembra 2001 in se tudi nanaša na nacionalni dan govejega mesa ter naj bi „potrjevalo nadaljnjo uporabo lestvice“. V tem obvestilu piše, da sta „predstavnika klavcev ([FT in LS]) zabeležila nepisno podaljšanje uporabe lestvice“.

180 Nazadnje, izpodbijana odločba se v uvodnih izjavah 68 in 69 sklicuje na druge odlomke iz ročno napisanih zabeležk direktorja FNB z naslovom „Dan govejega mesa – 5. december 2001“ (str. 171). Te zabeležke vsebujejo naslednje izvlečke: „ne govorimo več ‚proti uvozu‘, pojdimo v restavracije“, „napaka = zapis začasne ustavitve uvoza, vendar smo jih dobili po glavi od Bruslja in drugih v COPI. Ne zapišimo in nadaljujmo uporabe ‚orientacijskih cen‘ ali cen, za katere nočemo, da

cene [padejo] pod nje“. Takoj za opažanji, pripisanimi predsednikoma tožeče stranke v zadevi T-217/03 in FNICGV, piše: „ne moremo več zapisati, vendar lahko nadaljujemo“. Predsednik FNICGV naj bi med drugim navedel: „ohranili bomo [našo zavezo] o [posebni odkupni ceni]“ in „sporočilo posredovano našim podjetjem […] neuradno, lestvica se bo še naprej uporabljala“. Nazadnje, predsednik tožeče stranke v zadevi T-217/03 naj bi v zvezi s tem navedel: „Da, OK, vendar jo morajo uporabljati vsi.“ Glede te navedbe, navajanje „uporabljati vsi“ naj ne bi onemogočalo uporabe lestvice niti odvzelo dokazne vrednosti zadevni izjavi, kar je v nasprotju s trditvami tožeče stranke v zadevi T-217/03.

Izvajanje sporazuma po koncu novembra 2001

181 Izpodbijana odločba se poleg tega sklicuje na več ukrepov na lokalni ravni, ki potrjujejo nadaljevanje izvajanja sporazuma po 30. novembru 2001 (uvodne izjave od 92 do 94 izpodbijane odločbe).

182 Predvsem obvestilo FDSEE Vendée z dne 18. decembra 2001 razkriva, da je klavec (skupina Socopa) po blokadi prostorov sprejel uporabo lestvice najnižjih cen za samice goveda do 11. januarja 2002.

183 Spis poleg tega vsebuje tudi dva izvoda dokumenta z naslovom „Sporazum z dne 25. oktobra 2001 (podaljšan)“, kjer piše: „Podpisale so ga in naj bi ga izvajale FNSEA, FNB, FNICGV in FNCBV/SICA“. Kot poudarjajo tožeče stranke, ti dokumenti niso datirani. Komisija je vseeno v uvodni izjavi 94 za izpodbijane odločbe ugotovila, da gre za telefaks, ki ga je „FDSEA 79“ prejela 13. decembra 2001, in dokument, ki ga je FDSEA iz Deux-Sèvres isti dan poslala nekemu klavcu.

184 Nazadnje, v telefaksu, ki ga je predstavnik FDSEE iz Maine-et-Loire poslal direktorju FNB 11. decembra 2001 in nosi naslov „Kontrole v klavnicah v departmaju Maine-et-Loire“, piše: „odkrita nobena nepravilnost – lestvica se uporablja – nobenega uvoza“.

Sklepi

185 Glede na vse zgoraj navedeno je treba sklepati, da je Komisija v izpodbijani odločbi pravno zadostno dokazala, da so tožeče stranke še naprej ustno in tajno uporabljale sporni sporazum po koncu novembra 2001, in to kljub dopisu Komisije z dne 26. novembra 2001, v katerem jih je ta opozorila, da ta sporazum krši pravila Skupnosti o konkurenci.

186 Te ugotovitve ne morejo ovreči trditve tožečih strank, da naj bi tajno nadaljevanje sporazumu odvzelo vso učinkovitost. Ugotoviti je treba, da spis dejansko vsebuje več sklicevanj na voljo tožečih strank, da ne bodo javno razkrile obstoja zaveze med predstavniki rejcev in predstavniki klavcev po izteku pisnega sporazuma. Sodišče prve stopnje vseeno meni, da ta tajnost sporazumu ni odvzela učinkovitosti, zlasti če so zveze rejcev še naprej javno zahtevale cene z lestvice, čeprav tokrat v očitni obliki sindikalne zahteve, in jih sporočile svojim članom. Na podlagi spisa je tudi mogoče sklepati, da so tudi predstavniki klavcev ustno obvestili nekatere klavnice (glej točko 177 zgoraj).

187 Sodišče prve stopnje poleg tega sklepa, da nadaljevanja sporazuma ni mogoče izpodbijati samo na podlagi obvestila FNICGV z dne 30. oktobra 2001, v katerem piše, da „lestvica najnižjih cen za izločene krave, sprejeta 24. oktobra 2001, ni bila in

ne bo podaljšana“ in da „je bilo tako odločeno na sestanku [prejšnji dan] v Parizu ob prisotnosti podpisnikov tega sporazuma“. Sodišče prve stopnje namreč meni, da je bila ta izjava del strategije javnega obveščanja FNICGV, zlasti potem, ko je Komisija opozorila to zvezo o možnosti, da bo kaznovana zaradi spornih sporazumov. V vsakem primeru, kot je bilo predstavljeno zgoraj, dokumenti, sestavljeni po tem datumu, dokazujejo sodelovanje predsednika FNICGV pri podaljšanju sporazuma.

188 Nazadnje, ker je Komisija na podlagi dokaznih listin dokazala nadaljevanje sporazuma, v nasprotju s trditvami tožečih strank ni bila dolžna dokazati tega nadaljevanja s preučitvijo učinkov sporazuma na cene, ki so se uporabljale v zadevnem obdobju.

189 Posledično je treba sklepati, da je Komisija v izpodbijani odločbi za trajanje kršitve upravičeno upoštevala obdobje od 24. oktobra 2001 do 11. januarja 2002.

190 Zato je treba ta tožbeni razlog zavrniti v celoti.

C – *Tretji tožbeni razlog: neuporaba izjeme, predvidene z Uredbo št. 26*

1. Trditve strank

191 Tožeče stranke trdijo, da je Komisija kršila Uredbo št. 26 ter storila očitne napake pri presoji in nepravilno uporabila pravo, ko je za sporni omejevalni sporazum zavrnila

odobritev odstopanja od uporabe člena 81(1) ES, predvideno v členu 2 navedene uredbe, za nekatere dejavnosti, povezane s proizvodnjo in trženjem kmetijskih proizvodov. Trdijo, da je bil zadevni sporazum nujen za uresničevanje ciljev skupne kmetijske politike.

192 Tožeče stranke tako trdijo, kot je ugotovljeno v izpodbijani odločbi, da je bil cilj spornega sporazuma zagotoviti rejcem goveda primerno življenjsko raven. Poleg tega opozarjajo, da je bil dosežen tudi cilj stabilizacije trgov, ker je navedeni sporazum vzpostavil mehanizem cen, ki je prispeval k ustavitvi obstoječih motenj in rejcem omogočil, da prodajajo proizvode po donosnih cenah in se torej spopadejo s krizo, ne da bi izginili s trga. Sporazum ni ogrožal ciljev rasti produktivnosti ter zagotavljanja oskrbe in razumnih cen potrošnikom, do katerih je bil nevtralen.

193 Tožeče stranke sklepajo, da je bila Komisija v tem primeru dolžna poskusiti uskladiti različne cilje (sodbi Sodišča z dne 24. oktobra 1973 v zadevi Balkan-Import-Export, 5/73, Recueil, str. 1091, točka 24, in z dne 17. decembra 1981 v združenih zadevah Ludwigshafener Walzmühle in drugi proti Svetu in Komisiji, od 197/80 do 200/80, 243/80, 245/80 in 247/80, Recueil, str. 3211, točka 41). Predvsem zaradi izredne krize v sektorju govejega mesa bi morala dati prednost ciljem stabilizacije trgov in zagotavljanja primerne življenjske ravni kmetijske skupnosti. Zato bi Komisija morala sklepati, da bi uravnovešenje vseh ciljev, navedenih v členu 33(1) ES, omogočilo, da se predlaga uporaba odstopanja iz Uredbe št. 26.

194 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 poleg tega kritizirajo trditev Komisije v uvodnih izjavah 146 in 147 izpodbijane odločbe, da bi dejstvo, da sprejeti ukrepi niso bili predvideni v Uredbi št. 1254/1999, zadostovalo za izključitev uporabe odstopanja iz

člena 2 Uredbe št. 26. Tožeča stranka v zadevi T-217/03 trdi, da je Komisija storila očitno napako pri presoji in nepravilno uporabila pravo, ko je sklepala, da sporazum ni del ciljev, določenih s skupno ureditvijo trga. Trdi zlasti, da je bil v skladu s cilji, postavljenimi v uvodnih izjavah 2 in 31 Uredbe št. 1254/1999 in tudi v členu 38(1) te uredbe.

195 Nazadnje, tožeče stranke trdijo, da je Komisija storila očitno napako pri presoji in nepravilno uporabila pravo, ko je sklepala, da je sporni sporazum nesorazmeren. Poleg tega naj Komisija ne bi obrazložila te ugotovitve niti pojasnila, kateri drugi ukrepi, ki niso določeni s spornim sporazumom, bi omogočili ustavitev padca cen

196 Komisija trdi, da je treba izjemo iz člena 2 Uredbe št. 26 razlagati in uporabljati ozko. V obravnavanem primeru bi se sporni sporazum v najboljšem primeru lahko zdel pomemben za uresničitev samo enega od ciljev, določenih v členu 33 ES (in sicer za zagotavljanje primerne življenjske ravni kmetijski skupnosti), bil pa bi očitno v nasprotju z drugimi štirimi. Poleg tega bi presegal okvir skupne ureditve trga v sektorju govejega mesa in bi se v vsakem primeru zdel nesorazmeren za uresničevanje zasledovanih ciljev. Nazadnje, sporazum ne bi mogel biti upravičen do zadevnega odstopanja.

2. Presoja Sodišča prve stopnje

197 Najprej je treba poudariti, da je ohranitev dejanske konkurence na trgih kmetijskih proizvodov del ciljev skupne kmetijske politike. Čeprav je res, da je člen 36 ES Svetu zaupal skrb, da določi, koliko se pravila Skupnosti o konkurenci uporabljajo za proizvodnjo kmetijskih proizvodov in trgovino z njimi, da bi se upošteval posebni položaj trgov teh proizvodov, ostaja namreč dejstvo, da ta določba vzpostavlja načelo

uporabe pravil Skupnosti o konkurenci v kmetijskem sektorju (sodba Sodišča z dne 9. septembra 2003 v zadevi Milk Marque in National Farmers' Union, C-137/00, Recueil, str. I-7975, točki 57 in 58).

198 Na podlagi člena 1 Uredbe št. 26 se člen [81](1) ES uporablja za vse sporazume, sklepe in ravnanja iz te določbe, ki se nanašajo na proizvodnjo in trgovino s kmetijskimi proizvodi, naštetimi v Prilogi [I] k Pogodbi ES, zlasti z živimi živalmi ter mesom in užitnimi klavničnimi izdelki, ob upoštevanju določb člena 2 te uredbe. Ta zadnja določba predvsem določa, da se člen [81](1) ES ne uporablja za take sporazume, sklepe in ravnanja, ki so potrebni za doseganje ciljev skupne kmetijske politike, navedenih v členu [33] ES.

199 Glede odstopanja od pravila splošne uporabe člena 81(1) ES, člen 2 Uredbe št. 26 je treba razlagati ozko (sodba Sodišča z dne 12. decembra 1995 v zadevi Oude Luttikhuis in drugi, C-399/93, Recueil, str. I-4515, točka 23; sodba Sodišča prve stopnje z dne 14. maja 1997 v združenih zadevah Florimex in VGB proti Komisiji, T-70/92 in T-71/92, Recueil, str. II-693, točka 152). Poleg tega je iz ustaljene sodne prakse razvidno, da se člen 2(1), prvi stavek, Uredbe št. 26, ki predvideva navedeno izjemo, uporablja samo, če zadevni sporazum daje prednost doseganju vseh ciljev iz člena 33 (zgoraj navedena sodba Oude Luttikhuis in drugi, točka 25; zgoraj navedena sodba Florimex in VGB proti Komisiji, točka 153; glej v tem smislu tudi zgoraj navedeno sodbo Frubo proti Komisiji, točke od 25 do 27). Sodišče prve stopnje je vseeno navedlo, da ob navzkrižju med včasih nasprotujočimi si cilji Komisija lahko poskuša uskladiti te cilje (zgoraj navedena sodba Florimex in VGB proti Komisiji, točka 153). Nazadnje, kot je razvidno iz besedila člena 2(1), prvi stavek, Uredbe št. 26, mora biti zadevni sporazum „potreben" za doseganje navedenih ciljev (zgoraj navedena sodba Oude Luttikhuis in drugi, točka 25; v tem smislu glej tudi zgoraj navedeno sodbo Florimex in VGB proti Komisiji, točki 171 in 185).

200 V skladu s členom 33(1) ES so cilji skupne kmetijske politike:

„a) povečati kmetijsko produktivnost s pospeševanjem tehničnega napredka in zagotavljanjem racionalnega razvoja kmetijske proizvodnje ter z optimalno uporabo proizvodnih dejavnikov, zlasti delovne sile;

b) s tem zagotoviti primerno življenjsko raven kmetijske skupnosti, zlasti s povečanjem individualnega zaslužka oseb, ki se ukvarjajo s kmetijstvom;

c) stabilizirati trge;

d) zagotoviti redno preskrbo;

e) zagotoviti, da je preskrba potrošnikom dostopna po primernih cenah.“

201 Tožeče stranke v bistvu trdijo, da je sporni sporazum potreben za dosego dveh od teh ciljev, in sicer da bi se zagotovila primerna življenjska raven kmetijske skupnosti in stabiliziralo trge, ter da je nevtralen glede treh drugih ciljev, na katere torej ni vplival.

202 Kot trdijo tožeče stranke, je bil glavni cilj spornega sporazuma pomagati rejcem goveda v Franciji v okviru krize tega sektorja ob nastanku dejstev v teh zadevah. Zato se lahko šteje, da je njegov cilj zagotoviti primerno življenjsko raven kmetijske skupnosti v skladu s členom 33(1)(b) ES.

203 Nasprotno Sodišče prve stopnje meni, da se sporazum z dne 24. oktobra 2001 ni nanašal niti na stabilizacijo trgov, predvideno v členu 33(1)(c) ES, niti se ne more šteti za potrebnega v zvezi s tem. Kot je poudarjeno v izpodbijani odločbi, je kriza, ki jo je doživljal sektor govejega mesa med letoma 2000 in 2001, temeljila na velikem obstoječem neravnovesju med ponudbo in povpraševanjem, ki ga je povzročilo predvsem močno zmanjšanje porabe zaradi krize zaupanja, ki je bila posledica odkritja novih primerov bolezni norih krav ter slinavke in parkljevke (glej uvodne izjave 12, 13 in 142 izpodbijane odločbe). Zato je stabilizacija zadevnih trgov zahtevala predvsem ukrepe za zmanjšanje obsega ponudbe, ki je bila občutno prevelika, in spodbujanje porabe govejega mesa, ki je močno upadala.

204 Vendar sporni sporazum ni predvideval ukrepov v zvezi s tem. Poleg tega najnižje cene, ki jih je določal, ne samo da niso mogle pomagati pri stabilizaciji trgov, ampak so lahko celo nasprotovale temu cilju, če so lahko povzročile zvišanje cen, ki je lahko še bolj zmanjšalo porabo in tako povečalo razliko med ponudbo in povpraševanjem. Določitev cenovne lestvice je bila poleg tega umetna določitev cen, ki je v nasprotju z naravno določitvijo na trgu ter mehanizmi podpore in javne intervencije. Lahko je bila samo konjunkturni ukrep, ki ni mogel imeti srednje- ali dolgoročnih učinkov na zadevnih trgih. Omejitev uvoza govejega mesa v Francijo je poleg tega nujno lahko povzročila izkrivljanje v trgovini z govejim mesom znotraj Skupnosti in torej škodila stabilnosti zadevnih trgov v več državah članicah.

205 Sporazuma o omejitvi uvoza najcenejših proizvodov in določitvi najnižjih cen se poleg tega ne more šteti za nevtralnega glede na cilj zagotavljanja primernih cen pri preskrbi potrošnikov, določen v členu 33(1)(e) ES. Kot Komisija opozarja v uvodni izjavi 144 izpodbijane odločbe, ne da bi ji tožeče stranke nasprotovale, predvsem v zvezi z gostinskim sektorjem, v katerem se goveje meso zelo uporablja, bi začasna ustavitev uvoza verjetno lahko povzročila zvišanje cen. Poleg tega so se cene na lestvici, čeprav so bile določene v fazi vstopa v klavnico, tudi lahko prevalile na potrošnike.

206 Ob upoštevanju zgoraj navedenega je treba sklepati, da se sporni sporazum lahko šteje za potrebnega samo glede na cilj zagotavljanja primerne življenjske ravni kmetijske skupnosti. Nasprotno bi ta sporazum lahko škodoval vsaj določitvi primernih cen za preskrbo potrošnikov. Nazadnje, sporazum se ni nanašal na stabilizacijo trgov, zagotavljanje redne preskrbe in povečanje produktivnost kmetijstva – in *a fortiori* za to ni bil potreben. Zato Sodišče prve stopnje na podlagi sodne prakse, navedene v točki 199 zgoraj, meni, da Komisija ni storila napake, ko je menila, da uravnovešenje teh različnih ciljev ne dovoljuje sklepanja, da bi se odstopanje iz člena 2(1), prvi stavek, Uredbe št. 26 lahko uporabljalo v obravnavanem primeru.

207 Poleg tega je treba zavrniti očitke glede ugotovitve v uvodnih izjavah 146 in 147 izpodbijane odločbe, da sporni sporazum ni eno od sredstev, predvidenih s predpisi o skupni ureditvi trga v sektorju govejega mesa, predvsem z Uredbo št. 1254/1999. V nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke v zadevi T-245/03, Komisija ni sklepala, da je ta okoliščina sama po sebi dovolj, da bi se izključila uporaba odstopanja, ki temelji na Uredbi št. 26, ampak je le upoštevala ta element – in sicer upravičeno – v podporo ugotovitvi, da zadevni sporazum ni bil potreben za doseganje ciljev skupne kmetijske politike (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Florimex in VGB proti Komisiji, točke od 148 do 151). Zavrniti je treba tudi trditev tožeče stranke v zadevi T-217/03, da je sporazum del ciljev te uredbe. Določbe, ki jih je naštela tožeča stranka (in sicer uvodni izjavi 2 in 31 ter člen 38(1) navedeneuredbe), se omejujejo

predvsem na to, da določajo možnost, da institucije Skupnosti sprejmejo ukrepe ob motnjah na trgu (glej v zvezi s tem člen 43 navedene uredbe), in nikakor ne upravičujejo zasebnega sporazuma o omejitvi uvoza in določitvi najnižjih cen.

208 Nazadnje, v zvezi s trditvijo o sorazmernosti spornih ukrepov je treba zavrniti očitek, ki se nanaša na kršitev obveznosti obrazložitve. Komisija je v uvodni izjavi 148 izpodbijane odločbe pravno zadostno obrazložila ugotovitev, da sta določitev cen in začasna prekinitev uvoza hudo omejevanje konkurence in se ju ne more obravnavati kot sorazmerni s cilji sporazuma. V nasprotju s trditvami tožečih strank Komisija ni bila dolžna navesti ukrepov, ki bi jih tožeče stranke lahko sprejele, da bi bil njihov sporazum skladen s členom 2 Uredbe št. 26. Očitka, da je Komisija storila napako, ko je pri preučevanju uporabe odstopanja iz te določbe upoštevala nesorazmernost ukrepov, določenih v sporazumu, tudi ni mogoče sprejeti. Iz sodne prakse je namreč razvidno, da se za namene uporabe tega odstopanja ukrepi lahko obravnavajo kot potrebni za doseganje ciljev skupne kmetijske politike, samo če so sorazmerni (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Florimex in VGB proti Komisiji, točka 177). Vendar se v obravnavanem primeru, tudi ob upoštevanju posebnosti kmetijskih trgov in krize v sektorju govejega mesa ob nastanku dejstev, omejitev uvoza in določitev cen glede na to, da pomenita resno kršitev konkurenčnega prava, ne moreta šteti za ukrepa, ki sta sorazmerna z zasledovanimi cilji.

209 Iz vsega zgoraj navedenega je razvidno, da je treba ta tožbeni razlog zavrniti.

D – *Četrti tožbeni razlog: kršitev pravice do obrambe*

1. Trditve strank

210 Tožeče stranke zatrjujejo, da mora obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, ki pomeni uporabo temeljnega načela spoštovanja pravice do obrambe, vsebovati dovolj jasen, čeprav kratek povzetek očitkov, da se zainteresirane stranke lahko dejansko seznanijo z ravnanji, ki se jim očitajo, da se lahko učinkovito branijo, preden Komisija sprejme dokončno odločbo (sodba Sodišča prve stopnje z dne 14. maja 1998 v zadevi Mo och Domsjö proti Komisiji, T-352/94, Recueil, str. II-1989, točka 63).

211 Prvič, v obravnavanem primeru tožeče stranke Komisiji očitajo, da v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah ni navedla, da bo za določitev zneska globe za zveze, razen za FNSEO, upoštevala znesek letnih članarin, ki jih plačujejo njihovi člani. Drugič, tožeče stranke zatrjujejo, da Komisija v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah nikakor ni navedla, da bo znesek glob izračunala glede na promet članov, ki so neposredno ali posredno povezani z njimi. Komisija naj bi jih tako ne seznanila z dejanskimi in pravnimi elementi, na katere se je oprla v izpodbijani odločbi, med drugim predvsem z glavnimi elementi za izračun globe, tožeče stranke pa naj zato ne bi mogle predstaviti pripomb v zvezi s tem.

212 Tožeče stranke opozarjajo, da je Sodišče razsodilo, da obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, v katerem je kot storilec kršitve opredeljen kolektivni subjekt, družbam, ki sestavljajo ta subjekt, ne omogoča zadostne obveščenosti o tem, da jim bodo globe naložene posamično, če bi bila kršitev ugotovljena, in ni dovolj, da se jih

opozori o določitvi zneska naloženih glob glede na presojo sodelovanja vsake družbe pri ravnanju, ki se šteje za domnevno kršitev (sodba Sodišča z dne 16. marca 2000 v združenih zadevah Compagnie maritime belge transports in drugi proti Komisiji, C-395/96 P in C-396/96 P, Recueil, str. I-1365, točke od 144 do 146).

213 Nazadnje, tožeče stranke trdijo, da dejstvo, da jim je Komisija 10. januarja 2003 poslala dopis, v katerem je zahtevala finančne podatke, ne zadostuje za zagotavljanje spoštovanja pravice do obrambe. Ker je bil ta dopis poslan po predložitvi pripomb in njihovem zaslišanju, naj bi se tožeče stranke ne mogle braniti v zvezi z zadevnimi vidiki. Poleg tega naj bi ta zahteva ne razkrila namenov Komisije.

214 Komisija poudarja, da je na podlagi sodne prakse dolžna samo to, da v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah navede, da bo preučila, ali je treba zadevnim podjetjem naložiti globe, in navesti glavne dejanske in pravne elemente, ki lahko povzročijo naložitev globe (sodba Sodišča z dne 7. junija 1983 v združenih zadevah Musique diffusion française in drugi proti Komisiji, od 100/80 do 103/80, Recueil, str. 1825, točka 21).

215 Po mnenju Komisije so tožeče stranke morale vedeti, da se bo znesek članarin njihovih članov upošteval, in so imele vso možnost za predložitev stališč na podlagi obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah. Imele naj bi tudi možnost, da izrazijo svoje mnenje o vprašanju prometa svojih članov, ker jim je Komisija 10. januarja 2003 poslala zahtevo po informacijah v zvezi s tem (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Musique diffusion française in drugi proti Komisiji, točka 23).

216 Komisija nazadnje izpodbija upoštevnost zgoraj navedene sodbe Compagnie maritime belge transports in drugi proti Komisiji, na katero se sklicujejo tožeče

stranke. V obravnavanem primeru naj bi bilo iz obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah zelo jasno razvidno, da je Komisija nameravala naložiti globe tožečim strankam, na katere je bilo naslovljeno navedeno obvestilo, in torej ne vmesnim zvezam ali posameznim kmetom. Na podlagi sodne prakse, v kateri se upoštevajo člani združenj, bi se tožeče stranke lahko popolnoma zavedale tveganja in se branile v zvezi s tem med upravnim postopkom.

2. Presoja Sodišča prve stopnje

217 Varstvo pravice do obrambe v vseh postopkih, ki lahko pripeljejo do sankcij, zlasti glob, je temeljno načelo prava Skupnosti, ki ga je treba upoštevati tudi v upravnem postopku (sodba Sodišča prve stopnje z dne 14. maja 1998 v zadevi Cascades proti Komisiji, T-308/94, Recueil, str. II-925, točka 39). Na podlagi tega načela je obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah bistveno procesno jamstvo. V tem obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah morajo biti jasno navedeni vsi bistveni elementi, na katere se v tej fazi postopka opira Komisija (zgoraj navedena sodba Compagnie maritime belge transports in drugi proti Komisiji, točka 142).

218 Na podlagi ustaljene sodne prakse Komisija, ko v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah izrecno napove, da bo preučila, ali je treba zadevnim podjetjem naložiti globe, in navede glavne dejanske in pravne elemente, ki lahko povzročijo naložitev globe, kot so teža in trajanje domnevne kršitve ter dejstvo, da je bila kršitev storjena namerno ali iz malomarnosti, izpolnjuje svojo obveznost spoštovanja pravice podjetij, da so slišana. Tako jim daje potrebne elemente, da se branijo ne samo pred ugotovitvijo kršitve, ampak tudi pred tem, da se jim naloži globa (zgoraj navedeni sodbi Musique diffusion française in drugi proti Komisiji, točka 21, in ABB Asea Brown Boveri proti Komisiji, točka 78).

219 Tožeče stranke zatrjujejo, da bi Komisija morala v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah navesti, da bo upoštevala znesek njihovih letnih članarin pri določitvi zneska globe za zveze, razen za FNSEO, in da bo izračunala znesek glob glede na promet članov tožečih strank.

220 Prvič, v zvezi s tem je treba opozoriti, da se je Komisija v izpodbijani odločbi oprla na članarine, ki jih prejemajo tožeče stranke, da bi izračunala osnovni znesek glob (uvodni izjavi 169 in 170 izpodbijane odločbe). Komisija je namreč potem, ko je določila, da je osnovni znesek globe, naložene glavni zvezi kmetov (FNSEA), ob upoštevanju teže kršitve 20 milijonov EUR, uporabila razmerje med zneskom letnih članarin, ki ga prejema vsaka od drugih zvez, in zneskom članarin, ki jih prejema FNSEA, kot objektivno merilo sorazmernega pomena različnih zvez kmetov in torej njihove stopnje odgovornosti za izvajanje kršitve. Tako so bili ti zneski določeni na petino (FNPL), desetino (FNB in FNCBV) in dvajsetino (JA) zneska, določenega za FNSEO.

221 Drugič, poudariti je treba, da je Komisija, kot je potrdila pred Sodiščem prve stopnje, upoštevala promet osnovnih članov tožečih strank, da bi preverila, ali se pri naloženih globah upošteva zgornja meja 10 %, uvedena s členom 15(2) Uredbe št. 17.

222 Sodišče je razsodilo, da bi podajanje namigov glede višine predvidenih glob v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah, vse dokler podjetja ne morejo podati pripomb glede očitkov proti njim, povzročilo, da bi bila odločba Komisije pričakovana, kar je neprimerno (zgoraj navedeni sodbi Musique diffusion française in drugi proti Komisiji, točka 21, in ABB Asea Brown Boveri proti Komisiji, točka 66). *A fortiori* bi tudi dejstvo, da se v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah postavi vprašanje o spoštovanju zgornje meje 10 % za posamezno globo, ki bo

morebiti naložena s končno odločbo, povzročilo neprimerno pričakovanje te odločbe.

223 Poleg tega v nasprotju s tem, kar zatrjujejo tožeče stranke, zgoraj navedena sodba Compagnie maritime belge transports in drugi proti Komisiji ni upoštevna v tem primeru. Sodišče je v točkah od 143 do 146 te sodbe namreč ugotovilo, da mora Komisija v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah nedvoumno navesti osebe, ki se jim bodo lahko naložile globe, in razsodilo, da obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, v katerem je kot avtor kršitve opredeljen kolektivni subjekt, družbam, ki tega sestavljajo, ne omogoča zadostne obveščenosti o tem, da jim bodo globe naložene posamično, in ni dovolj, da se jih opozori, da se bo znesek globe določil glede na presojo sodelovanja vsake družbe pri ravnanju, ki pomeni domnevno kršitev. Komisija v teh zadevah ni naložila sankcij neposrednim ali posrednim članom tožečih strank, ampak tožečim strankam zaradi stopnje njihove odgovornosti pri kršitvi (uvodna izjava 169 in člena 1 in 3 izpodbijane odločbe), kot je napovedala v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah. Upoštevanje prometa članov nekega podjetniškega združenja, ki je storilo kršitev, nikakor ne pomeni, da je bila globa naložena njim (sodba Sodišča prve stopnje z dne 23. februarja 1994 v združenih zadevah CB in Europay proti Komisiji, T-39/92 in T-40/92, Recueil, str. II-49, točka 139).

224 Ob upoštevanju navedenega je treba ugotoviti, da Komisija ni kršila pravice tožečih strank do obrambe, ker v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah ni navedla, da namerava upoštevati znesek letnih članarin, ki jih te prejmejo, in promet njihovih članov, da bi izračunala osnovni znesek glob in preverila zgornjo mejo 10 %, določeno s členom 15(2) Uredbe št. 17.

225 Zato je treba ta tožbeni razlog zavrniti.

E – *Peti tožbeni razlog: kršitev obveznosti obrazložitve*

1. Trditve strank

226 Tožeče stranke opozarjajo, da mora obrazložitev odločbe, ki posega v položaj, sodišču Skupnosti omogočiti, da opravlja nalogo nadzora zakonitosti, in zadevni stranki, da pozna utemeljitev sprejetega ukrepa, da lahko ščiti svoje pravice in preveri, ali je odločba utemeljena ali ne (sodba Sodišča prve stopnje z dne 14. maja 1998 v zadevi Gruber + Weber proti Komisiji, T-310/94, Recueil, str. II-1043, točka 40).

227 Trdijo, da se izpodbijana odločba ne sklicuje niti na znesek prometa, ki naj bi ga Komisija upoštevala pri določanju glob, niti na preverjanje, ali je dosežena zgornja meja 10 %, določena v členu 15(2) Uredbe št. 17. Komisija naj tako ne bi omenila, da se je odločila izračunati navedeno zgornjo mejo na podlagi seštevka prometa članov tožečih strank, niti ni natančneje navedla, kateri člani naj bi to bili. V obravnavanem primeru naj bi se zahtevala izredno natančna obrazložitev, ker naj bi Komisija prvič obravnavala primer, ki zadeva sindikate kmetov, in naj bi nameravala odstopati od pogojev, ki omejujejo upoštevanje prometa članov združenja. Zahteva Komisije po informacijah z dne 10. januarja 2003 nikakor ne bi mogla nadomestiti te pomanjkljive obrazložitve. Ta kršitev obveznosti obrazložitve naj bi po mnenju tožeče stranke v zadevi T-217/03 povzročila razglasitev ničnosti izpodbijane odločbe in ne samo dela, ki se nanaša na globe.

228 Francoska republika opozarja, da izpodbijana odločba ne izpolnjuje obveznosti obrazložitve, ki je razvidna iz člena 253 ES. Pojasnila, ki naj bi jih Komisija poskušala prvič podati v odgovoru na tožbo, naj ne bi mogla urediti tega položaja (glej v tem smislu sodbo Sodišča prve stopnje z dne 26. februarja 2002 v zadevi INMA in Itainvest proti Komisiji, T-323/99, Recueil, str. II-545, točka 76).

229 Komisija takoj trdi, da ta tožbeni razlog ne more utemeljiti razglasitve ničnosti izpodbijane odločbe v celoti, ampak samo razglasitev ničnosti člena 3, ker to domnevno pomanjkanje obrazložitve zadeva višino glob in ne vpliva niti na resničnost dejstev niti na njihovo pravno opredelitev. V vsakem primeru pa naj bi v obravnavanem primeru popolnoma spoštovala obveznost obrazložitve.

230 Komisija poudarja, da je ta obveznost izpolnjena, ko navaja elemente, ki jih je upoštevala pri presoji teže in trajanja kršitve za izračun globe (sodbi Sodišča z dne 16. novembra 2000 v zadevi Enso Española proti Komisiji, C-282/98 P, Recueil, str. I-9817, točki 40 in 41, in SCA Holding proti Komisiji, C-297/98 P, Recueil, str. I-10101, točke od 56 do 65; sodba Sodišča prve stopnje z dne 9. julija 2003 v zadevi Cheil Jedang proti Komisiji, T-220/00, Recueil, str. II-2473, točka 218). Torej naj bi ne bila dolžna v odločbi navesti prometa, ki ga je upoštevala, niti odstotka tega prometa, ki ga pomeni globa, ker vprašanje, ali je prag 10 % dosežen ali ne, ni del obrazložitve odločbe. Zgornja meja 10 % naj bi namreč ne bila najvišja zakonsko določena meja globe, ki se lahko naloži, in naj bi torej ne bila del utemeljitve sprejetega ukrepa.

231 Komisija tudi zatrjuje, da se mora obveznost obrazložitve presojati v kontekstu, in opozarja, da je jasno navedla, da se je oprla na določbe, katerih točka 5(c) ji omogoča, da združenju naloži globo, enakovredno vsem posamičnim globam, ki bi lahko bile naložene njegovim članom. Tožeče stranke naj ne bi mogle prezreti načel, ki urejajo izračun globe, zlasti ne dejstva, da naj bi Komisija upoštevala promet njihovih članov, da bi preverila, ali je bila zgornja meja 10 % presežena. Iz celotne izpodbijane odločbe naj bi bilo namreč razvidno, da tožeče stranke kršitve niso storile zase, ampak v korist svojih članov.

232 Komisija tudi poudarja, da je 10. januarja 2003 od vsake tožeče stranke zahtevala podatke o prometu njenih članov. Tožeča stranka v zadevi T-217/03 naj bi ji poslala

ta podatek v dopisu z dne 27. januarja 2003. Številke, ki jih je poslala ta zveza, naj bi kazale, da zgornja meja 10 % še zdaleč ni bila dosežena. Tožeče stranke v zadevi T-245/03 pa naj bi ji nasprotno povedale, da ne morejo poslati tega podatka. Zaradi te zavrnitve naj bi Komisija lahko sprejela odločbo na podlagi člena 11(5) Uredbe št. 17, po potrebi skupaj z denarnimi kaznimi ali globami, in odredila predložitev teh podatkov, vendar naj bi na podlagi razpoložljivih podatkov le presodila, ali je obstajalo vsaj najmanjše tveganje, da bi bil dosežen prag 10 % prometa članov tožečih strank.

2. Presoja Sodišča prve stopnje

233 Iz ustaljene sodne prakse je razvidno, da mora obrazložitev, ki je zahtevana v členu 253 ES, jasno in nedvoumno izražati sklepanje institucije, ki izda akt, tako da se zadevne stranke lahko seznanijo z utemeljitvijo sprejetega ukrepa in da pristojno sodišče lahko izvaja sodni nadzor. Zahteva po obrazložitvi se mora presojati glede na okoliščine obravnavanega primera, zlasti glede na vsebino akta, naravo navedenih razlogov in interes, ki ga naslovniki in druge osebe, ki jih akt lahko neposredno in posamično zadeva, lahko imajo, da dobijo pojasnila. Ni zahtevano, naj obrazložitev podrobneje navaja vse upoštevne dejanske in pravne elemente, saj je treba vprašanje, ali je obrazložitev akta v skladu z zahtevami iz člena 253 ES, presojati ne samo z vidika besedila tega akta, ampak tudi z vidika njegovega konteksta in vseh pravnih predpisov, ki urejajo obravnavano področje (zgoraj navedena sodba Cheil Jedang proti Komisiji, točka 216; sodba Sodišča prve stopnje z dne 25. oktobra 2005 v zadevi Groupe Danone proti Komisiji, T-38/02, ZOdl., str. II-4407, točka 96).

234 Tožeče stranke v obravnavanem primeru Komisiji očitajo, da v izpodbijani odločbi ni izrecno obrazložila, da naložene globe ne presegajo zgornje meje 10 % njihovega

prometa, določene v členu 15(2) Uredbe št. 17, in da ni navedla razlogov, zakaj je pri preverjanju spoštovanja navedene zgornje meje lahko upoštevala promet njihovih članov.

235 Ugotoviti je treba, da dejansko v nobeni uvodni izjavi izpodbijane odločbe ni preučeno spoštovanje zgornje meje 10 % prometa, ki velja za določitev glob. Komisija tudi ni navedla, da je treba pri preverjanju spoštovanja navedene zgornje meje v obravnavanem primeru upoštevati promet osnovnih članov tožečih strank, niti ni *a fortiori* utemeljila take možnosti.

236 Komisija vseeno meni, da je spoštovanje zgornje meje 10 % prometa samo najvišja zakonsko določena meja globe in ni del obrazložitve odločbe.

237 Opozoriti je treba, da se meja 10 % prometa, navedena v členu 15(2) Uredbe št. 17, nanaša na promet podjetja ali združenja, ki je storilo kršitev in lahko, ker je naslovnik odločbe, preveri upoštevanje navedene meje. V teh okoliščinah ni zahtevana nobena posebna obrazložitev glede uporabe navedene zgornje meje. Vendar mora Komisija, kadar se oddalji od običajnega pristopa in pri naložitvi globe upošteva promet, ki ni promet naslovnika odločbe, s katero se kaznuje kršitev, kot je promet članov kaznovanega združenja, nujno posebej obrazložiti odločitev v zvezi s tem, da bi naslovniku odločbe omogočila, da preveri, ali se je meja 10 % spoštovala pri izračunu globe.

238 Kadar Komisija naloži globo posamičnemu podjetju, ki je storilo kršitev, ni nujno dolžna, da zaradi neobstoja posebnih okoliščin izrecno obrazloži upoštevanje zgornje meje 10 % prometa zadevnega podjetja. To podjetje mora poznati obstoj navedene zakonsko določene meje in dejanski znesek svojega prometa ter lahko zato presodi, tudi če odločba o kazni ne vsebuje utemeljitve, ali je globa, ki mu je bila naložena, presegla zgornjo mejo 10 % ali ne.

239 Nasprotno, ko Komisija kaznuje podjetniško združenje in preveri upoštevanje zakonsko določene zgornje meje 10 % prometa na podlagi vsote prometa, ki so ga ustvarili vsi člani tega združenja ali le del, ga mora izrecno navesti v odločbi in predstaviti razloge, ki utemeljujejo upoštevanje prometa članov. Če take obrazložitve ni, zadevne osebe ne morejo poznati utemeljitve take odločitve niti pravilno preveriti, ali se v obravnavanem primeru upošteva zakonsko določena zgornja meja.

240 Te ugotovitve ne izpodbija sodna praksa, ki jo Komisija navaja v točki 230 zgoraj, po kateri je v zvezi z obsegom obveznosti obrazložitve glede izračuna zneska globe, ki se naloži zaradi kršitve pravil Skupnosti o konkurenci, dovolj, da Komisija v odločbi navede elemente presoje, ki jih je upoštevala na podlagi Smernic in ki so ji omogočili, da presodi težo in trajanje kršitve. Ta sodna praksa namreč zadeva samo vprašanje določanja zneska globe in ne preverjanja, ali nazadnje določena kazen presega zgornjo mejo 10 % prometa kaznovanega podjetja ali združenja.

241 Zato je treba sklepati, da bi Komisija v obravnavanem primeru morala v izpodbijani odločbi navesti, da se je oprla na promet osnovnih članov tožečih strank – in po

potrebi natančneje navesti, ali gre za vse njihove člane ali nekatere kategorije teh članov –, pri preverjanju, ali naložene globe upoštevajo zakonsko določeno zgornjo mejo 10 %. Komisija bi tudi morala navesti, katere okoliščine so ji omogočile, da v ta namen upošteva skupni promet članov tožečih strank.

242 Komisija se poleg tega ne more sklicevati na dejstvo, da je v uvodni izjavi 164 izpodbijane odločbe navedla, da se bo oprla na Smernice. To splošno sklicevanje je v delu, ki zadeva določitev zneska glob in katerega edini cilj je navesti merila, ki urejajo presojo teže kršitve. V preostalem je treba opozoriti, da se Komisija v izpodbijani odločbi ni sklicevala na točko 5(c) Smernic, ki zadeva možnost upoštevanja prometa članov nekega združenja.

243 Komisija se tudi ne more sklicevati na dopise, ki jih je 10. januarja 2003 poslala tožečim strankam in v katerih je zahtevala, naj ji sporočijo podatke o prometu svojih članov. Kljub sklepanju, da bi tožeče stranke glede na te zahteve morale razumeti, da se je v izpodbijani odločbi upošteval promet njihovih članov za izračun zgornje meje 10 %, ostaja namreč dejstvo, da te zahteve ne morejo nadomestiti pomanjkljive obrazložitve izpodbijane odločbe v zvezi s tem, zlasti popolnega neobstoja navedbe razlogov, zakaj se je tak promet lahko uporabil za izračun neprekoračitve navedene zgornje meje.

244 Nazadnje dejstvo, da tožeče stranke v zadevi T-245/03 Komisiji niso poslale podatkov o prometu svojih članov, tudi ne dovoljuje Komisiji, da v besedilu izpodbijane odločbe ne navede razlogov, zakaj se ji je zdelo primerno upoštevati promet, ki so ga ustvarili ti člani, in zakaj je v obravnavanem primeru menila, da zgornja meja 10 % ni bila presežena.

245 Glede na vse zgoraj navedeno je treba sklepati, da je Komisija kršila obveznost obrazložitve, ki ji jo nalaga člen 253 ES.

II – *Predlogi za odpravo ali znižanje globe*

246 Tožeče stranke navajajo šest tožbenih razlogov v podporo predlogom za odpravo ali znižanje glob, ki so jim bile naložene z izpodbijano odločbo. Prvi tožbeni razlog se nanaša na nezakonitost Smernic. Drugi tožbeni razlog se nanaša na kršitev načela sorazmernosti, očitno napako pri presoji in nepravilno uporabo prava pri določanju teže kršitve. Tretji razlog se nanaša na napake pri presoji in nepravilno uporabo prava ter na kršitev načela sorazmernosti pri upoštevanju obteževalnih in olajševalnih okoliščin. Četrti razlog se nanaša na kršitev člena 15(2) Uredbe št. 17 pri določitvi zneska glob. Peti tožbeni razlog se nanaša na kršitev načela nekumuliranja kazni. Šesti razlog se nanaša na kršitev načela sorazmernosti in očitno napako pri presoji pri upoštevanju okoliščin, določenih v členu 5(b) Smernic.

A – *Prvi tožbeni razlog: nezakonitost Smernic*

1. Trditve strank

247 Prvič, tožeče stranke v zadevi T-245/03 zatrjujejo, da Smernice kršijo načelo sorazmernosti. Opozarjajo, da je presoja učinka sporazumov in ravnanj na delovanje trga bistveni element za ugotavljanje teže kršitve. Vendar naj bi Komisija, da bi kršitev opredelila kot zelo resno, nikakor ne upoštevala njenih učinkov, ampak samo

njeno naravo in obseg zadevnega geografskega trga. Še več, če bi bila v skladu s točko 1 A Smernic kršitev opredeljena kot zelo resna, bi se zanjo določila globa z najnižjim izhodiščnim zneskom 20 milijonov EUR, ki bi bil samovoljen in poljuben. Ta najnižji znesek bi poleg tega Komisiji prepovedoval, da upošteva pomen, velikost in naravo zadevnega subjekta ali dobiček, ki ga je imel zaradi kršitve.

248 Drugič, tožeče stranke zatrjujejo, da Smernice kršijo člen 15(2) Uredbe št. 17. Najprej opozarjajo, da točka 1 A Smernic Komisiji omogoča, da določi osnovni znesek globe na več kot 1 milijon EUR ali na 10 % prometa, ki ga ustvari obtoženo podjetje. Po mnenju tožečih strank člen 15(2) Uredbe št. 17 s tem, ko določa, da mora Komisija upoštevati merila teže in trajanja kršitve pri določanju osnovnega zneska globe, ne dovoljuje, da bi ta osnovni znesek – kot sicer končni znesek globe – presegel navedene zgornje meje. Tožeče stranke nato trdijo, da točka 1 B Smernic upošteva merilo trajanja kršitve samo za povečanje zneska globe, zaradi česar naj bi Komisija enako obravnavala kršitev, ki bi trajala nekaj dni, in kršitev, ki bi trajala skoraj eno leto.

249 Komisija najprej opozarja, da sta edini merili, ki sta izrecno navedeni v členu 15 Uredbe št. 17, teža in trajanje kršitve, ker ta določba kot omejitev in podrobnosti njene pravice do proste presoje pri določitvi zneska glob določa samo upoštevanje zgornje meje v zvezi s prometom vsakega podjetja. Poleg tega, ker naj bi bile zelo resne kršitve ravnanja, katerih cilj naj bi bil očitno v nasprotju z načeli notranjega trga, in da bi se zagotovil odvračilni značaj glob, nikakor ne bi bilo nesorazmerno upoštevati 20 milijonov EUR kot izhodiščni znesek. V vsakem primeru bi se bilo v nasprotju s trditvami tožečih strank mogoče spustiti pod 20 milijonov EUR v kategoriji zelo resnih kršitev. Komisija nato trdi, da se mora zgornja meja globe

določiti glede na končni znesek te globe pred uporabo prizanesljivosti in da dejstvo, da kratko trajanje ni dejavnik za znižanje globe, ampak nevtralni dejavnik, ne krši člena 15(2) Uredbe št. 17.

2. Presoja Sodišča prve stopnje

250 Uvodoma je treba poudariti, da čeprav Smernice niso pravna podlaga izpodbijane odločbe, ker ta temelji predvsem na Uredbi št. 17, na splošno in abstraktno določajo metodologijo, ki jo je Komisija sprejela za določanje zneska glob. Zato v obravnavanem primeru obstaja neposredna zveza med izpodbijano posamično odločbo in splošnim aktom, kar so Smernice. Ker tožeče stranke niso mogle predlagati razveljavitve Smernic, so te lahko predmet ugovora nezakonitosti (sodbi Sodišča prve stopnje z dne 20. marca 2002 v zadevi LR AF 1998 proti Komisiji, T-23/99, Recueil, str. II-1705, točki 274 in 276, in z dne 29. novembra 2005 v zadevi Heubach proti Komisiji, T-64/02, ZOdl., str. II-855, točka 35).

251 Tožeče stranke najprej zatrjujejo, da Smernice kršijo načelo sorazmernosti, ker pri določanju kategorije zelo resnih kršitev ne upoštevajo učinkov zadevnih sporazumov in ravnanj.

252 V zvezi s tem je treba opozoriti, da točka 1 A Smernic določa, da so zelo resne kršitve predvsem „horizontalne omejitve, kot so cenovni karteli in kvote o delitvah trga ali druga ravnanja, ki ogrožajo pravilno delovanje enotnega trga, kot je porazdelitev domačih trgov“. Iz ustaljene sodne prakse je razvidno, da so omejevalni sporazumi,

ki se nanašajo na cene ali porazdelitev trgov, po naravi zelo resne kršitve (sodbe Sodišča prve stopnje z dne 11. decembra 2003 v zadevi Strintzis Lines Shipping proti Komisiji, T-65/99, Recueil, str. II-5433, točka 168; Minoan Lines proti Komisiji, T-66/99, Recueil, str. II-5515, točka 280, in z dne 27. julija 2005 v združenih zadevah Brasserie nationale proti Komisiji, od T-49/02 do T-51/02, ZOdl., str. II-3033, točki 173 in 174). Sodišče prve stopnje zato meni, da Komisija s tem, ko je v Smernicah določila, da se take kršitve štejejo za zelo resne, ni kršila načela sorazmernosti. V vsakem primeru točka 1 A Smernic v prvem odstavku določa, da je treba pri presoji teže kršitve upoštevati njen dejanski vpliv na trg, kjer se to lahko meri. Iz tega sledi, da mora Komisija v nekaterih določenih okoliščinah upoštevati učinke zadevne kršitve, da bi jo morebiti opredelila kot zelo resno.

253 Dalje, glede domnevne samovoljnosti in poljubnosti zneska 20 milijonov EUR za zelo resne kršitve je treba takoj opozoriti, da ima Komisija v skladu z ustaljeno sodno prakso po Uredbi št. 17 na voljo diskrecijsko pravico pri določitvi višine globe, da bi usmerjala podjetja v smislu spoštovanja pravil o konkurenci (zgoraj navedena sodba Cheil Jedang proti Komisiji, točka 76). Poudariti je treba tudi, da ima Komisija, ker so izhodiščni zneski, predvideni v Smernicah, samo „možni“, proste roke, da določi izhodiščni znesek, nižji od 20 milijonov EUR. Ker torej pavšalni zneski, ki jih določajo Smernice, niso zavezujoči, se v njih *per se* ne odraža kršitev načela sorazmernosti (zgoraj navedena sodba Heubach proti Komisiji, točki 40 in 44).

254 Drugič, tožeče stranke trdijo, da je metoda, določena v točki 1 A Smernic o načinu določanja glob, v nasprotju s členom 15(2) Uredbe št. 17, ker predvideva možnost določitve osnovnega zneska globe nad 1 milijonom EUR ali nad 10 % prometa, ki ga ustvari obtoženo podjetje.

255 Vendar tej trditvi ni mogoče pritrditi. Člen 15(2) Uredbe št. 17, ki določa, da Komisija lahko naloži globo v znesku, ki znaša 10 % prometa, ki ga je v preteklem poslovnem letu ustvarilo vsako podjetje, udeleženo pri kršitvi, zahteva samo, da se globa, ki se nazadnje naloži nekemu podjetju, zniža, če presega 10 % njegovega prometa, ne glede na vmesne izračune, namenjene upoštevanju teže in trajanja kršitve. Zato člen 15(2) Uredbe št. 17 Komisiji ne prepoveduje, da se pri izračunu sklicuje na vmesni znesek, ki presega 10 % prometa zadevnega podjetja, če znesek globe, ki se nazadnje naloži podjetju, ne presega te najvišje meje (zgoraj navedena sodba LR AF 1998 proti Komisiji, točki 287 in 288). Ta ugotovitev velja tudi za najvišji znesek 1 milijona EUR.

256 Tožeče stranke tudi trdijo, da točka 1 B Smernic krši člen 15(2) Uredbe št. 17, ker upošteva merila trajanja kršitve samo za povečanje zneska globe.

257 Opozoriti je treba, da člen 15(2) Uredbe št. 17 določa, da je treba za določitev zneska globe poleg teže kršitve upoštevati tudi njeno trajanje. Točka 1 B Smernic v zvezi s tem predvideva, da trajanje kršitve lahko povzroči določitev morebitnega dodatnega zneska globe glede na znesek, ki je bil določen na podlagi teže. Smernice tako razlikujejo med kratkotrajnimi kršitvami (na splošno manj kot eno leto), za katere se znesek ne poveča, srednjetrajnimi kršitvami (na splošno eno do pet let), za katere se znesek, določen za resnost, poveča do 50 %, in nazadnje dolgotrajnimi kršitvami (na splošno več kot pet let), za katere se znesek, določen za resnost, poveča do 10 % letno. Smernice torej ne upoštevajo kratkega trajanja kršitve za znižanje prvotno določenega zneska globe.

258 Dejstvo, da je kršitev trajala kratko, nikakor ne vpliva na njeno težo, kot je razvidno iz njene narave. Zato je Komisija v točki 1 B, prvi odstavek, prva alinea, Smernic, upravičeno sklepala, da zelo kratko trajanje kršitve, in sicer manj kot eno leto, upravičuje samo to, da se znesku, določenemu glede na težo kršitve, ne naloži noben dodaten znesek (glej v tem smislu sodbo Sodišča prve stopnje z dne 19. marca 2003 v zadevi CMA CGM in drugi proti Komisiji, T-213/00, Recueil, str. II-913, točka 283).

259 V preostalem je treba opozoriti, da na podlagi ustaljene sodne prakse Smernice niso zunaj pravnega okvira sankcij, ki ga določa člen 15(2) Uredbe št. 17. Splošen način določanja zneska glob, ki ga določajo smernice, namreč temelji na dveh merilih, ki ju omenja člen 15(2) Uredbe št. 17, in sicer teži kršitve in njenem trajanju, in spoštuje najvišjo mejo glede na promet vsakega podjetja, ki jo določa ista določba (zgoraj navedena sodba LR AF 1998 proti Komisiji, točki 231 in 232; sodba Sodišča prve stopnje z dne 29. aprila 2004 v združenih zadevah Tokai Carbon in drugi proti Komisiji, T-236/01, T-239/01, od T-244/01 do T-246/01, T-251/01 in T-252/01, Recueil, str. II-1181, točki 189 in 190; zgoraj navedena sodba Heubach proti Komisiji, točka 37).

260 Ob upoštevanju vsega zgoraj navedenega je treba ta tožbeni razlog zavrniti.

B – *Drugi tožbeni razlog: kršitev načela sorazmernosti, očitna napaka pri presoji in nepravilna uporaba prava pri določitvi teže kršitve*

1. Trditve strank

261 Tožeče stranke trdijo, da naj Komisija ne bi smela opredeliti kršitve kot „zelo resno“, ampak kot „resno“. Ponavljajo, da jim Komisija ni mogla pripisati dela sporazuma

o „uvozu“, in izpodbijajo trajanje dela tega sporazuma o „cenah“. Poleg tega Komisiji očitajo, da ni upoštevala majhnega učinka spornih ukrepov na delovanje trga. Očitana dejstva naj bi namreč ne povzročila nobene škode sektorju govejega mesa, ker sporazum ni imel nobenega učinka na cene niti na uvoz. Tako naj klavci nikoli ne bi trdili, da so utrpeli škodo zaradi sporazuma o cenovni lestvici, ki naj bi imela nobenega učinka na maloprodajne cene. Vendar se Komisija ni vprašala niti o pomembnosti zadevnega gospodarskega sektorja niti o dejanskem učinku sporazuma. Po mnenju tožečih strank se ne bi smela sklicevati samo na nezmožnost dovolj natančne količinske opredelitve dejanskih učinkov, ki se jih lahko pripiše sporazumu. Tožeče stranke tudi trdijo, da Komisija ni upoštevala vseh pravnih in gospodarskih okoliščin obravnavanega primera, zlasti krize sektorja in neučinkovitosti ukrepov Skupnosti za reševanje te krize. Nazadnje trdijo, da je kršitev posledica vertikalnega in ne horizontalnega sporazuma.

262 Komisija trdi, da je bila na podlagi narave kršitve in geografskega obsega zadevnega trga kršitev nedvomno zelo resna.

2. Presoja Sodišča prve stopnje

263 Najprej je treba opozoriti, da je bilo presojeno, da Komisija ni storila napake pri določitvi trajanja in obsega spornega sporazuma. Zato je treba zavrniti očitke v zvezi z opredelitvijo teže navedenega sporazuma, ki temeljijo na napačnem upoštevanju trajanja in obsega kršitve.

264 Nato je treba poudariti, da so zadevne kršitve, in sicer začasna prekinitev ali omejitev uvoza govejega mesa in določitev lestvice najnižjih cen, posebej resne. Kot Komisija upravičeno opozarja v točki 1 A, tretja alinea, Smernic, so ravnanja za porazdelitev

nacionalnih trgov načeloma zelo resne kršitve. Tudi ukrepi za določitev cen so bili v obravnavanem primeru zelo resna kršitev. Cilj tega dela spornega sporazuma je bil namreč določiti najnižje cene za nekatere kategorije krav, da bi postale obvezne za vse gospodarske subjekte, ki delujejo na zadevnih trgih (glej točko 85 zgoraj). Te ugotovitve ne more ovreči trditev tožečih strank, da je sporni sporazum vertikalni sporazum. Tako je treba poudariti, da so navedeni sporazum pripravile zveze, ki zastopajo zelo velik del rejcev in klavcev v Franciji, dveh členov proizvodne verige v sektorju govejega mesa (glej točko 88 zgoraj). Kaznovane kršitve so poleg tega vplivale na glavni trg govejega mesa v Evropi, ker so zaradi omejitve uvoza presegle nacionalni okvir. Sporno ni niti to, da so bile zveze, ki so podpisale sporazum z dne 24. oktobra 2001, glavna združenja v sektorju reje in zakola goveda v Franciji.

265 Sodišče prve stopnje v zvezi z upoštevanjem učinkov sporazuma meni, da je v obravnavanem primeru Komisija pravilno presodila točko 1 A Smernic, ki navaja upoštevanje dejanskega učinka kršitve na trg pri presoji teže te kršitve samo tam, kjer se to lahko meri. V zvezi s tem je treba poudariti, da je Komisija v izpodbijani odločbi preučila gibanje uvoza govejega mesa v Francijo in povprečne cene za različne kategorije govejega mesa zaradi spornega sporazuma, vendar je sklepala, da ne more količinsko opredeliti dejanskih učinkov tega sporazuma na promet znotraj Skupnosti in na cene (uvodne izjave 78, 81 in 167 izpodbijane odločbe). Nazadnje, glede trditev o gospodarskih okoliščinah tega primera je treba poudariti, da je Komisija v izpodbijani odločbi upoštevala te okoliščine, zlasti na podlagi uporabe člena 5(b) Smernic (glej točke od 350 do 361 spodaj). To vprašanje bo v vsakem primeru podrobneje preučeno v nadaljevanju.

266 Ob upoštevanju zgornjih ugotovitev Sodišče prve stopnje meni, da je bila v obravnavanem primeru opredelitev kršitve za „zelo resno“ upravičena.

267 Zato je treba ta tožbeni razlog zavrniti.

C – *Tretji tožbeni razlog: očitne napake pri presoji in nepravilna uporaba prava ter kršitev načela sorazmernosti pri upoštevanju obteževalnih in olajševalnih okoliščin*

268 Tožeče stranke nasprotujejo utemeljitvi zvišanja zneska glob na podlagi nekaterih obteževalnih okoliščin, ki jih je upoštevala Komisija, in sicer tajnega nadaljevanja sporazuma in uporabe nasilja. Poleg tega tožeča stranka v zadevi T-217/03 zahteva, naj se upošteva več olajševalnih okoliščin. Tožeče stranke menijo, da je Komisija z upoštevanjem teh obteževalnih in olajševalnih okoliščin storila napake pri presoji in nepravilno uporabila pravo ter kršila načelo sorazmernosti.

1. Obteževalna okoliščina: tajno nadaljevanje sporazuma

a) Trditve strank

269 Tožeče stranke zanikajo tajno nadaljevanje sporazuma z dne 24. oktobra 2001 in zato izpodbijajo 20-odstotno povečanje zneska glob, ki so bile naložene na podlagi tega.

270 Komisija trdi, da se je sporazum tajno in nepisno nadaljeval po izteku pisnega sporazuma z dne 24. oktobra 2001.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

271 Opozoriti je treba, da je Komisija 26. novembra 2001 tožečim strankam poslala opozorilno pismo, v katerem je navedla, da dejstva, ki jih pozna, med drugim sklenitev sporazuma z dne 24. oktobra 2001, kažejo na obstoj kršitve pravil Skupnosti o konkurenci, ki jo morajo stranke končati. Tožeče stranke so Komisiji odgovorile, da bo navedeni sporazum nehal veljati 30. novembra 2001 in ne bo podaljšan (glej točko 15 zgoraj). Sodišče prve stopnje je v nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke, razsodilo, da so sporazum tajno nadaljevale po 30. novembru 2001 kljub opozorilu Komisije in kršile zagotovila, ki so ji jih dale (glej točko 185 zgoraj). Sodišče prve stopnje v teh okoliščinah meni, da je Komisija tožečim strankam upravičeno očitala to nadaljevanje kršitve kot obteževalno okoliščino (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo LR AF 1998 proti Komisiji, točka 324) in tako povečala znesek glob za 20 %.

272 Zato je treba ta očitek zavrniti.

2. Obteževalna okoliščina: uporaba sile

a) Trditve strank

273 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 nasprotujejo 30-odstotnemu povečanju glob, naloženih FNSEI, FNB in JA, ker so njihovi člani domnevno uporabili silo, da so pri klavcih dosegli podpis sporazuma z dne 24. oktobra 2001 in pozneje preverjali njegovo izvajanje.

274 Poudarjajo, da je bil cilj lokalnih ukrepov pred 24. oktobrom 2001 predvsem doseči, da bi francoska vlada vzpostavila nekatere ukrepe in da bi javnost razumela, da so samo rejci trpeli posledice krize. Prav zaradi obupa naj bi se 15. oktobra 2001 eno od dejanj razvilo v izredno hudo nasilje. Vendar naj FNSEA ne bi pozivala k blokadi klavnic niti *a fortiori* k nasilju.

275 Ta dejanja naj bi postala celo občutno hujša – predvsem 23. oktobra 2001 – na zahodu Francije. V tem izredno napetem ozračju naj bi francoski minister za kmetijstvo dal pobudo za nujen sestanek tožečih strank in zvez klavcev. Tožeče stranke iz tega sklepajo, da nacionalne zveze rejcev niso uporabile nasilja, da bi pri klavcih dosegle podpis sporazuma z dne 24. oktobra 2001, ampak se je nasilje na terenu lahko nehalo prav zaradi podpisa tega sporazuma. Po podpisu sporazuma z dne 24. oktobra 2001 naj bi bil položaj v regijah različen, ker predstavniki številnih lokalnih ali departmajskih sindikatov niso ravnali enako. V vsakem primeru bi se ukrepi, ki bi se lahko izvajali v nekaterih departmajih, izvajali v okviru sindikalne dejavnosti teh lokalnih ali departmajskih sindikatov in jih torej ni mogoče pripisati tožečim strankam.

276 Tožeče stranke nazadnje trdijo, da mora Komisija spoštovati načelo individualizacije kazni (sodba Sodišča z dne 16. novembra 2000 v zadevi Cascades proti Komisiji, C-279/98 P, Recueil, str. I-9693, točki 78 in 79) in bi posledično lahko upoštevala nasilje kot obteževalno okoliščino samo, če bi konkretno dokazala, da je vsaka od treh zadevnih zvez dejansko spodbujala svoje člane k takšnim dejanjem.

277 Komisija opozarja, da tožeče stranke ne izpodbijajo obstoja nasilja niti da so to nasilje izvajali njihovi posredni člani. Ta ravnanja bi se lahko pripisala tožečim strankam, ki naj bi priporočale mobilizacijo sindikatov in bile pogosto obveščene

o izidu akcij, ki so bile organizirane in izvedene, da bi se zagotovilo izvajanje nacionalnega sporazuma, včasih pa naj bi jih zahtevale tožeče stranke. Komisija naj bi torej upravičeno sklepala, da so ta ravnanja obteževalna okoliščina, ki bremeni tožeče stranke.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

278 V uvodni izjavi 173 izpodbijane odločbe je ugotovljeno, da so kmeti, člani tožečih strank v zadevi T-245/03, uporabili nasilje, da bi zveze klavcev prisilili k sprejetju sporazuma z dne 24. oktobra 2001, in da so uporabili fizično prisilo, da bi vzpostavili instrumente preverjanja izvajanja sporazuma, kot je nezakonit nadzor porekla mesa.

279 Iz spisa je namreč razvidno, da so skupine rejcev v Franciji izvajale številne ukrepe, predvsem v klavnicah, da bi naložile spoštovanje najnižjih prodajnih cen goveda in ovirale uvoz govejega mesa. Spis tudi dokazuje, da je v okviru nekaterih od teh akcij prišlo do nasilja, in sicer do blokade klavnic, uničenja mesa, opustošenja podjetij in nezakonitih kontrol.

280 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 priznavajo, da so se ta dejanja zgodila. Vendar nasprotujejo temu, da bi se jim ta dejanja lahko pripisala, ker naj bi jih ne zagrešili njihovi neposredni člani, ampak člani lokalnih ali departmajskih sindikatov. Poleg tega trdijo, da niso nikoli pozivale k takšnemu nasilju.

281 V zvezi s tem je treba takoj opozoriti, da so tožeče stranke v zadevi T-245/03, med njimi predvsem FNSEA, FNB in JA, odločno sodelovale pri opredelitvi in organizaciji sindikalne dejavnosti, katere cilj je bil naložiti spoštovanje najnižjih cen za nekatere kategorije krav in začasno prekinitev uvoza govejega mesa v Francijo. To dejavnost so izvajali predvsem številni sindikati in zveze kmetov, ki so neposredni ali posredni člani tožečih strank, ter skupine rejcev, pri katerih ni sporno, da so bili pogosto člani teh sindikatov kmetov.

282 Poročilo o koordinacijskem sestanku z dne 16. oktobra 2001 med predstavniki FNSEE, FNB, JA in FNPL razkriva, da je FNB predlagal, naj se „uvede lestvica cen, ki se plačajo proizvajalcu za različne kategorije izločenih krav“. Navaja tudi, da predlagana sindikalna strategija za dosego uvedbe te lestvice zahteva zlasti „nadzor porekla mesa, predvsem v [gostinskem sektorju]“ in „mobilizacijo vseh proizvajalcev za ta cilj, torej zavračanje prodaje pod ceno in/ali prijavljanje tistih, ki kupujejo pod ceno“. Navedeno poročilo se nazadnje sklicuje na to, da je treba „mobilizirati mrežo za to novo strategijo“. Tudi obvestilo, ki ga je FNB 19. oktobra 2001 poslal segmentom v sektorju govejega mesa, poziva k „nadaljevanju in krepitvi mobilizacije segmentov v sektorju govejega mesa za smernice, ki jih je določilo predsedstvo FNB, da bi dobili lestvico najnižjih cen za izločene krave“. Tako je navedeno, da je bila „močna mobilizacija sindikatov […] nujna za ta cilj“ in da bi moral „biti njen cilj doseči pristop podjetij k temu cilju“, pri čemer natančneje navaja, da je „enotno in usklajeno delovanje vseh proizvajalcev nujno potrebno“.

283 Po podpisu sporazuma z dne 24. oktobra 2001 so tožeče stranke v zadevi T-245/03 v skupnem obvestilu, ki so ga 25. oktobra 2001 poslale članom, zapisale: „Vsak od nas mora odslej zelo paziti na strogo izvajanje tega sporazuma na celotnem ozemlju.“ Poleg tega se v drugem skupnem obvestilu z dne 13. decembra 2001 zahteva „od vseh [članov] mreže FNSEA, naj se mobilizirajo […], da bi pri vseh klavcih preverili cene, ki jih ti uporabljajo“ in zato „organizirajo ukrepe v vsaki klavnici v [svojem] departmaju“.

284 Iz navedenega je treba sklepati, da je bilo delovanje lokalnih sindikatov na terenu del strategije, ki so jo organizirale tožeče stranke. Več dokumentov v spisu poleg tega kaže, da so se nekatera zadevna nasilna dejanja zgodila v okviru teh ukrepov.

285 Tako članek z dne 17. oktobra 2001 poroča o opustošenju hladilnikov klavnice v Fougèresu, ko so rejci z železnimi palicami udarjali po hladilnikih in zažigali trupe goveda. V članku piše, da so se „jezni rejci odzvali na nacionalno geslo, ki sta ga širili FDSEA in [JA]“. V njem tudi piše:

„Predsednik FDSEE v departmaju Mayenne graja uvoz tujega mesa. Za njim gori ogromen kup trupov in kartonastih škatel. ‚Našli smo, kar smo iskali. Meso, ki se je skladiščilo tu, je bilo zaklano na Nizozemskem, v Avstriji, Nemčiji in Italiji.‘“

286 Članek z dne 25. oktobra 2001 poroča, da so francoski sindikati kmetov v prejšnjih dneh postavili blokade tovarn za predelavo govejega mesa, klavnic in nabavnih združenj. Po navedbi, da so vodje teh sindikatov potrdili, da naj bi kljub umiku teh blokad „njihove skupine ostajale mobilizirane in načrtujejo ‚obiske‘ lokacij, da bi preverile, ali podjetja spoštujejo embargo“, so v članku povzete naslednje izjave predsednika FNSEE, ki jih je izrekel na tiskovni konferenci: „Srečali se bomo z njimi. Če ne bodo razumeli, poznamo način, kako jih bomo prepričali.“ Članek poleg tega navaja, da so „francoski rejci pozvali Francoze k bojkotu tujega govejega mesa ter pri tem grozili s povračilnimi ukrepi podjetjem, ki bodo to meso kupovala po 29. oktobru“.

287 Podpredsednik FNB je v intervjuju 4. decembra 2001 potrdil, da je za uporabo cenovne lestvice potrebna „mobilizacija rejcev na terenu“ in da bodo blokirali zadevne klavnice, če cene, ki jih bodo te predlagale, ne bodo v skladu z odobrenimi.

288 Treba je tudi zavrniti trditev tožečih strank, da nacionalne zveze rejcev niso uporabile nasilja, da bi pri klavcih dosegle podpis sporazuma z dne 24. oktobra 2001, ampak da se je nasilje na terenu lahko nehalo prav zaradi podpisa tega sporazuma. Prvič, navedeni sporazum namreč izrecno določa, da so ga zveze, ki zastopajo klavce, sklenile „v zameno za umik blokad klavnic“. Drugič, ker so se ta dejanja pogosto dogajala v okviru sindikalne dejavnosti, ki so jo sprožile tožeče stranke v zadevi T-245/03, te ne morejo upravičiti sklenitve takega sporazuma s tem, da je nujen za ponovno vzpostavitev javnega reda, skaljenega zaradi navedene dejavnosti.

289 Sodišče prve stopnje v teh okoliščinah sklepa, da je Komisija upravičeno pripisala FNSEI, FNB in JA obteževalno okoliščino, ki temelji na uporabi sile, in tako za 30 % povečala znesek glob, ki jim jih je naložila.

290 Iz tega sledi, da je treba ta očitek zavrniti.

3. Neupoštevanje olajševalnih okoliščin

a) Trditve strank

291 Tožeča stranka v zadevi T-217/03 trdi, da Komisija ni upoštevala vseh olajševalnih okoliščin, predvidenih v Smernicah. Sklicuje se predvsem na neobstoj učinka

sporazuma na trg in prenehanje kršitve po prvih preiskavah Komisije. Navaja tudi, da je imela kljub izjavam svojih predstavnikov izključno pasivno vlogo pri izvajanju kršitve. Komisija bi jo morala zaradi teh elementov oprostiti vsakršne globe.

292 Komisija odgovarja, da trditve tožeče stranke nimajo dejanske in pravne podlage.

b) Presoja Sodišča prve stopnje

293 Prvič, ugotoviti je treba, da trditev, da je tožeča stranka prenehala izvajati kršitev po prvih intervencijah Komisije, brez dejanske podlage. V nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke, je bilo namreč razsojeno, da so te sporazum tajno nadaljevale po 30. novembru 2001 kljub opozorilu Komisije z dne 26. novembra 2001 in kršile zagotovila, ki so ji jih dale (glej točko 271 zgoraj).

294 Drugič, opozoriti je treba, da izjave predsednika tožeče stranke v zadevi T-217/03 izpodbijajo njeno trditev, da naj bi imela izključno pasivno vlogo pri izvajanju kršitve. Predsednik tožeče stranke v zadevi T-217/03 v dopisu z dne 9. novembra 2001, ki ga je poslal predsedniku FNSEE, trdi: „[Tožeča stranka v zadevi T-217/03] je aktivno sodelovala na pogajanjih 24. oktobra, na katerih je bil sklenjen sporazum o lestvici najnižjih cen za krave. Čeprav je bila razprava naporna, […] je lahko dovolj hitro napredovala pri načelu lestvice najnižjih cen, in mislim, ter moja zveza tudi, da je k temu močno prispevala.“ V vsakem primeru je Komisija za 60 % znižala znesek

globe za tožečo stranko, ker je upoštevala dve olajševalni okoliščini v zvezi z odločnim posredovanjem francoskega ministra za kmetijstvo v podporo sklenitvi sporazuma in nezakonitimi blokadami obratov članov tožeče stranke. Te olajševalne okoliščine v neki meri utemeljuje dejstvo, da tožeča stranka ni imela prevladujoče ali zelo aktivne vloge pri kršitvi, ker njeno sodelovanje pri tej kršitvi vsaj deloma pojasnjujejo posebne okoliščine obravnavanega primera.

295 Tretjič, Komisiji ni mogoče očitati, da v obravnavanem primeru ni upoštevala olajševalne okoliščine, ki temelji na domnevnem neobstoju učinkov spornega sporazuma na trge. Sodišče prve stopnje namreč v nasprotju s tem, kar trdi tožeča stranka, meni, da iz spisa ni razvidno, da sporni sporazumu ni učinkoval na zadevne trge. Predvsem dejstvo, da Komisija ni mogla količinsko določiti dejanskih učinkov sporazuma na cene in promet znotraj Skupnosti (uvodna izjava 167 izpodbijane odločbe), ne pomeni, da ni imel nobenega učinka. V vsakem primeru je treba poudariti, da se morajo učinki kršitve po potrebi upoštevati v okviru presoje njenega učinka na trg, da bi se presodila teža kršitve, in ne, pri presoji posamičnega ravnanja vsakega podjetja, da bi se presodile obteževalne ali olajševalne okoliščine (zgoraj navedena sodba Cheil Jedang proti Komisiji, točka 189).

296 Iz tega sledi, da je Komisija v obravnavanem primeru lahko zakonito sklepala, da se tožeči stranki v zadevi T-217/03 ne sme priznati nobena od teh olajševalnih okoliščin.

297 Posledično je treba ta očitek zavrniti.

298 Zato je treba zavrniti ta tožbeni razlog v celoti.

D – *Četrti tožbeni razlog: kršitev člena 15(2) Uredbe št. 17 pri določitvi zneska glob*

1. Trditve strank

299 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 takoj trdijo, da je iz člena 15(2) Uredbe št. 17 razvidno, da Komisija podjetniškemu združenju, ki ne ustvarja prometa, ne sme naložiti globe, višje od 1 milijona EUR. To določbo bi bilo namreč treba razlagati ozko ob upoštevanju skoraj represivnega značaja kazni, ki jih določa.

300 Tožeča stranka v zadevi T-217/03 trdi, da zgornja meja 10 % prometa velja za vse zneske glob, čeprav so nižji od 1 milijona EUR. Odobritev globe, ki bi presegla to zgornjo mejo, bi bila v nasprotju z načeloma enakosti in sorazmernosti in bi sistematično kaznovala majhna podjetja.

301 Tožeče stranke trdijo, da globe, ki jih nalaga izpodbijana odločba, presegajo zgornjo mejo 10 % njihovega prometa. Tako bi globa v višini 480.000 EUR, ker je imela tožeča stranka v zadevi T-217/03 leta 2002 prihodke v višini 1.726.864 EUR, pomenila več kot 25 % njenega prometa. Pri tožečih strankah v zadevi T-245/03 bi naložene globe pomenile 200 % letnih članarin FNSEE, 240 % v primeru FNB, 80 % v primeru FNPL in nazadnje 200 % v primeru JA.

302 Tožeče stranke v zvezi s tem zatrjujejo, da se upoštevanje navedene zgornje meje ne more izračunati z upoštevanjem prometa njihovih neposrednih ali posrednih članov.

303 Iz sodne prakse je namreč razvidno, da je mogoče pri izračunu zgornje meje 10 % upoštevati promet članov podjetniških združenj, samo če zadevno združenje na podlagi notranjih pravil lahko zaveže svoje člane (sodba Sodišča z dne 16. novembra 2000 v zadevi Finnboard proti Komisiji, C-298/98 P, Recueil, str. I-10157, točka 66; zgoraj navedena sodba Sodišča prve stopnje CB in Europay proti Komisiji, točka 136; sodba z dne 21. februarja 1995 v zadevi SPO in drugi proti Komisiji, T-29/92, Recueil, str. II-289, točka 385; zgoraj navedena sodba SCK in FNK proti Komisiji, točka 252, in sodba z dne 14. maja 1998 v zadevi Finnboard proti Komisiji, T-338/94, Recueil, str. II-1617, točka 270). Promet članov bi se tako smel upoštevati samo, če sporni omejevalni sporazum izhaja iz samega predmeta statuta zadevnega združenja ali če bi ta statut dovoljeval, da se člane zaveže (glej v tem smislu sklep predsednika Sodišča prve stopnje z dne 4. junija 1996 v zadevi SCK in FNK proti Komisiji, T-18/96 R, Recueil, str. II-407, točki 33 in 34).

304 Tožeče stranke trdijo, da ne morejo zavezati svojih članov. Tožeča stranka v zadevi T-217/03 tako zatrjuje, da je njena naloga samo moralna in poklicna zaščita članov ter zastopanje teh članov pri javnih organih ali poklicnih organizacijah in da ni združenje, zadolženo za poslovne interese svojih članov ali za sklepanje sporazumov v njihovem imenu. Tudi tožeče stranke v zadevi T-245/03 trdijo, da jih nobena zakonska določba ali klavzula v njihovih statutih ne pooblašča, da prevzemajo obveznosti v imenu svojih članov. *A fortiori* ne bi mogle zavezati „članov članov svojih članov“, torej rejcev kot fizičnih oseb, ki so člani lokalnih sindikatov.

305 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 nazadnje trdijo, da čeprav bi bile na podlagi notranjih pravil pooblaščene, da zavežejo svoje člane, Komisija v nobenem primeru

ne bi mogla uporabiti metode kumuliranja prometa teh članov, da bi v obravnavanem primeru izračunala znesek glob. Tožeče stranke naj bi namreč ne bile samostojne zveze, ampak naj bi imele skupne člane. Posledično bi bilo treba za vsako zvezo upoštevati samo kumulacijo prihodkov rejcev, ki bi bili člani samo te zveze.

306 Komisija takoj trdi, da utemeljitev, da podjetniškemu združenju, ki ne ustvarja prometa, ne sme naložiti globe, ki bi bila višja od 1 milijona EUR, temelji na napačnem branju člena 15(2) Uredbe št. 17.

307 Poleg tega trdi, da je na podlagi te določbe dolžna preučiti upoštevanje praga 10 % prometa samo, ko nalaga globo, ki presega 1 milijon EUR (zgoraj navedena sodba Musique diffusion française in drugi proti Komisiji, točka 119). Ker je bila tožeči stranki v zadevi T-217/03 naložena globa v višini 480.000 EUR, naj Komisija v zvezi z njo torej ne bi mogla preseči navedenega najvišjega praga.

308 Komisija opozarja, da je v točki 5(c) Smernic določeno, da se v primerih, ki vključujejo podjetniška združenja, če ni mogoče naložiti globe posameznim podjetjem, združenju naloži globa, enakovredna skupnemu znesku posameznih glob, ki bi lahko bile naložene vsakemu izmed članov združenja. Če bi se omejili na proračun zveze, to ne bi nikakor pokazalo dejanske teže pogodbenic sporazuma.

309 Komisija nasprotuje temu, kako tožeče stranke razlagajo sodno prakso, navedeno v točki 303 zgoraj. Opozarja, da se zgornja meja 10 % v skladu s to sodno prakso lahko izračuna glede na promet članov podjetniškega združenja „vsaj kadar lahko združenje na podlagi notranjih pravil zaveže svoje člane“. Komisija trdi, da izraz „vsaj“ ni sopomenka izraza „pod pogojem, da“, ampak izraza „v vsakem primeru“. Ta sodna praksa naj bi ne izključevala, da lahko druge posebne okoliščine utemeljijo upoštevanje prometa članov združenja. Tako opozarja, da so v teh zadevah sporazum sklenile nacionalne zveze v korist svojih članov. Tožeče stranke naj ne bi opravljale gospodarske dejavnosti, posledično naj popolnoma trgovinski sporazum ne bi imel ekonomskega učinka na njihove člane. Interesi zvez in njihovih članov naj bi se popolnoma pomešali, ker tožeče stranke niso imele interesa za sklenitev sporazuma.

310 Komisija v vsakem primeru trdi, da so imele tožeče stranke v obravnavanem primeru možnost, da zavežejo svoje člane, v smislu zgoraj navedene sodne prakse. Opozarja, da ni nujno, da statut združenja omenja to možnost, ker lahko izhaja iz povezave različnih določb. Zahteva, da se zaveže člane, naj bi prav tako ne pomenila, da se jih lahko pravno zaveže. V vsakem primeru naj bi bilo iz preučitve statutov tožečih strank razvidno, da te lahko zavežejo svoje člane.

311 Komisija meni, da če se kot osnova za izračun upošteva promet osnovnih članov tožečih strank, naložene globe v obravnavanem primeru niso presegle zgornje meje 10 %. Prvič, pri tožeči stranki v zadevi T-217/03 naj bi bil znesek globe glede na njene presoje v dopisu z dne 27. januarja 2003 zelo majhen v primerjavi s prometom njenih članov. Drugič, Komisija v zvezi s tožečimi strankami v zadevi T-245/03 opozarja, da bi bilo ob upoštevanju števila članov, ki ga je FNSEA sama prijavila, pri

razdelitvi skupnega zneska glob med vsa kmetijska gospodarstva, ki so njeni člani, vsakemu članu odmerjeno 48,68 EUR. Zato bi bil povprečni letni promet v višini 500 EUR na člana dovolj, da zgornja meja ne bi bila dosežena. Ker je sektor govejega mesa ustvaril približno 4,4 milijarde EUR prometa v letu 2002 in ker je FNSEA izjavila, da zastopa 70 % francoskih kmetov, bi moral promet njenih članov znašati približno 3 milijarde EUR. Skupni znesek glob bi dosegel zgornjo mejo 10 % prometa rejcev goveda FNSEA, samo če bi ti ustvarili manj kot 160 milijonov EUR prometa oziroma bi pomenil 3,5 % sektorja govejega mesa. Nazadnje, izračun se ne bi spremenil niti ob upoštevanju članstva rejcev v več združenjih. Tako bi pri razdelitvi globe za FNSEO med njenih 270.000 članov, ki ne bi bili člani JA, promet znašal 44,44 EUR na kmeta.

2. Presoja Sodišča prve stopnje

312 Člen 15(2) Uredbe št. 17 določa, da Komisija lahko podjetjem in podjetniškim združenjem naloži globo v višini najmanj 1000 EUR in največ 1 milijon EUR, pri čemer se ta znesek lahko poveča na 10 % prometa, ki ga je v predhodnem poslovnem letu ustvarilo podjetje, ki je sodelovalo pri kršitvi.

313 V nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke v zadevi T-245/03, ta določba Komisiji ne prepoveduje, da bi naložila globe, višje od 1 milijona EUR, združenjem, ki domnevno ne ustvarjajo prometa. Na podlagi ustaljene sodne prakse uporaba splošnega pojma „kršitev“ v členu 15(2), ker brez razlikovanja pokriva sporazume, usklajena ravnanja in sklepe podjetniških združenj, pomeni, da se zgornje meje, določene v tej določbi, enako uporabljajo za sporazume in usklajena ravnanja ter za

sklepe podjetniških združenj (glej zgoraj navedeno sodbo z dne 14. maja 1998 v zadevi Finnboard proti Komisiji, točka 270 in navedena sodna praksa). Kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, Komisija lahko, kadar podjetniško združenje ne opravlja lastne gospodarske dejavnosti ali kadar njegov promet ne kaže vpliva, ki ga to združenje lahko ima na trgu, v nekaterih okoliščinah upošteva promet članov tega združenja pri izračunu najvišjega zneska globe, ki se mu lahko naloži.

314 Glede vprašanja, ali prag 10 % prometa velja samo za globe, katerih znesek je višji od 1 milijona EUR, je treba po zgledu zgoraj navedene sodbe Sodišča v zadevi Musique diffusion française in drugi proti Komisiji poudariti, da v skladu s členom 15(2) Uredbe št. 17 samo izrecno sklicevanje na promet podjetja zadeva zgornjo mejo globe, ki presega 1 milijon EUR (točka 119 sodbe). Vendar je treba poudariti, da Smernice v točki 5(a) določajo, da končni znesek, ki se izračunava po metodi iz točk od 1 do 3, „v nobenem primeru“ ne sme preseči 10 % svetovnega prometa podjetij, kot je določeno v členu 15(2) Uredbe št. 17. Ker se mora Komisija ravnati po Smernicah, je treba sklepati, da se je zgornja meja 10 % prometa morala upoštevati v obravnavanem primeru tudi pri določitvi glob, nižjih od 1 milijona EUR, kot so globe, naložene tožeči stranki v zadevi T-217/03 in JA (v tem smislu glej sodbo Sodišča prve stopnje z dne 15. junija 2005 v združenih zadevah Tokai Carbon in drugi proti Komisiji, T-71/03, T-74/03, T-87/03 in T-91/03, ZOdl., str. II-10, točka 388).

315 Stranke ne nasprotujejo dejstvu, da globe, ki so bile naložene tožečim strankam, v obravnavanem primeru presegajo 10 % njihovega prometa, če kot promet razumemo skupni znesek njihovih prihodkov, med drugim zlasti članarine, ki jih plačujejo njihovi člani, in subvencije, ki so jim bile dodeljene. Vendar se postavlja vprašanje, ali bi se, kot trdi Komisija, upoštevanje navedene zgornje meje vseeno lahko v obravnavanem primeru izračunalo glede na promet članov tožečih strank.

316 Opozoriti je treba, da Smernice v točki 5(c) določajo, da bi morale biti v primerih, ki vključujejo podjetniška združenja, odločbe kolikor je mogoče naslovljene in globe naložene na posamezna podjetja iz združenja. Vendar če to ni mogoče (npr. če obstaja več tisoč vključenih podjetij), naj se združenju naloži skupna globa, enakovredna skupnemu znesku posameznih glob, ki bi lahko bile naložene vsakemu izmed članov združenja.

317 Na podlagi ustaljene sodne prakse se mora namreč zgornja meja 10 % prometa izračunati glede na promet, ki ga ustvari vsako od podjetij, ki so pogodbeniki sporazumov in usklajenih ravnanj, ali vsa podjetja, ki so člani podjetniških združenj, vsaj kadar lahko združenje v skladu z notranjimi pravili zaveže svoje člane. Ta možnost, da se v zvezi s tem upošteva promet vseh podjetij, ki so člani nekega združenja, je upravičena, ker se lahko pri določitvi zneska glob upošteva zlasti vpliv, ki ga je podjetje lahko izvajalo na trgu, na primer zaradi svoje velikosti ali gospodarske moči, katerih kazalec je promet podjetja, in tudi odvračilni učinek, ki ga lahko imajo te globe. Vpliv, ki ga je lahko na trgu izvajalo podjetniško združenje, ni odvisen od njegovega prometa, ki ne razkriva niti njegove velikosti niti gospodarske moči, ampak od prometa njegovih članov, ki je kazalec njihove velikosti in gospodarske moči (zgoraj navedeni sodbi CB in Europay proti Komisiji, točki 136 in 137, ter SPO in drugi proti Komisiji, točka 385, in zgoraj navedena sodba z dne 14. maja 1998 v zadevi Finnboard proti Komisiji, točki 270).

318 Ta sodna praksa vendarle ne izključuje, da je v nekaterih primerih upoštevanje prometa članov nekega združenja lahko mogoče, čeprav to združenje uradno nima pooblastila, da zaveže svoje člane, ker ne obstajajo notranja pravila, ki bi mu priznavala to možnosti. Možnost, ki jo ima Komisija, da naloži globo v znesku, ki je primeren za zadevne kršitve, bi lahko bila ogrožena, če bi bilo združenja, ki imajo zelo majhen promet, vendar združujejo veliko podjetij, ki skupaj ustvarjajo velik promet, ne da bi jih lahko uradno zavezala, mogoče uradno kaznovati samo z zelo nizkimi globami, čeprav so lahko kršitve, ki so jih storila, imele znaten vpliv na

zadevne trge. Ta okoliščina bi poleg tega nasprotovala nujnosti zagotavljanja odvračilnega učinka kazni za kršitve pravil Skupnosti o konkurenci.

319 Posledično Sodišče prve stopnje sklepa, da lahko druge posebne okoliščine poleg obstoja notranjih pravil, ki združenju omogočajo, da zaveže svoje člane, upravičijo upoštevanje skupnega prometa članov zadevnega združenja. Predvsem gre za primere, ko kršitev, ki jo je storilo združenje, zadeva dejavnosti njenih članov ali ko združenje neposredno izvaja zadevna protikonkurenčna ravnanja v korist svojih članov in v sodelovanju z njimi, ker združenje nima objektivnih ciljev, ki so neodvisni od ciljev njegovih članov. Čeprav lahko Komisija v nekaterih od teh primerov poleg tega, da kaznuje zadevno združenje, po potrebi naloži posamezne globe vsakemu podjetju, ki je njegov član, se to lahko izkaže za posebej težko, celo nemogoče, ko je teh podjetij veliko.

320 Prvič, v obravnavanem primeru je treba poudariti, da je bistvena naloga tožečih zvez, da ščitijo in zastopajo interese svojih osnovnih članov, in sicer kmetov, zadrug in klavnic. Tako je pri tožečih strankah v zadevi T-245/03 cilj FNSEE zastopati in ščititi interese kmetov, zato organizira in usklajuje vse poklicne interese kmetov, ki so člani osnovnih sindikatov (člen 8 statuta); cilj FNB je organizirati, zastopati in ščititi skupne interese vseh proizvajalcev goveda (člen 7 statuta); naloga FNPL je usklajevati, organizirati, zastopati in ščititi interese vseh proizvajalcev mleka in mlečnih izdelkov (člen 6 statuta); nazadnje, naloga JA je predvsem zastopati mlade kmete in ščititi njihove interese (člen 6 statuta). Naloga tožeče stranke v zadevi T-217/03 je v skladu s členom 2(1) njenega statuta predvsem zagotavljati moralno in

poklicno zaščito članov, med katerimi so skupine rejcev goveda in njihove podružnice, ki opravljajo dejavnost zakola goveda.

321 Drugič, sporni sporazum ni zadeval dejavnosti samih tožečih strank, ampak dejavnost njihovih osnovnih članov. Tožeče stranke namreč ne prodajajo, kupujejo ali uvažajo govejega mesa. Torej jih neposredno ne zadeva niti zaveza o začasni ustavitvi uvoza niti določitev lestvice najnižjih cen. Ukrepi, določeni s spornim sporazumom, so vplivali samo na osnovne člane tožečih strank, ki so bili poleg tega tisti, ki so jih morali izvajati v praksi.

322 Tretjič, opozoriti je treba, da se je sporni sporazum sklenil neposredno v korist osnovnih članov tožečih strank. Najprej, pri zvezah kmetov je bil namreč cilj spornega sporazuma omogočiti njihovim članom, ki so rejci goveda, da prodajo svojo proizvodnjo in dosežejo donosne cene, da bi se lahko soočili s krizo sektorja ob nastanku dejstev v tej zadevi. Dalje, glede zvez klavcev je treba poudariti, da čeprav se lahko zdi, da so sprejeti ukrepi, in sicer določitev najnižjih cen in začasna prekinitev ali omejitev uvoza, morebiti v nasprotju z interesi klavnic, ker lahko povzročijo povečanje njihovih stroškov poslovanja, ostaja dejstvo, da je bil namen sklenitve spornega sporazuma v okviru napetosti v obravnavanem primeru tem podjetjem omogočiti, da oživijo dejavnost in nekoliko zmanjšajo grozeče pritiske nanje. Tako je v navedenem sporazumu izrecno določeno, da so zveze, ki zastopajo klavce, sklenile sporazum „v zameno za odstranitev blokad klavnic“.

323 Četrtič, poudariti je treba, kot je bilo navedeno, da se je sporni sporazum izvajal predvsem s sklenitvijo lokalnih sporazumov med departmajskimi zvezami in lokalnimi sindikati kmetov – oziroma člani tožečih strank v zadevi T-245/03 – ter klavnicami (glej točke od ý112 do ý115 zgoraj). Poleg tega se je spremljanje spoštovanja in uporabe določb sporazuma pogosto zagotavljalo s konkretnimi ukrepi skupin rejcev.

324 Sodišče prve stopnje v teh okoliščinah sklepa, da je bilo v obravnavanem primeru upravičeno upoštevati promet osnovnih članov tožečih strank pri izračunu najvišje zgornje meje 10 % iz člena 15(2) Uredbe št. 17. Predvsem samo njihov promet je bil v tem primeru ustrezen kazalec gospodarske moči tožečih strank in torej vpliva, ki so ga lahko imele na zadevnih trgih.

325 Ta možnost upoštevanja prometa osnovnih članov tožečih strank se mora v obravnavanem primeru vseeno omejiti na tiste člane, ki so delovali na trgih, na katere so vplivale kršitve, kaznovane z izpodbijano odločbo, in sicer rejce goveda ter podjetja za zakol in predelavo mesa. Ugotoviti je namreč treba, da je imel, razen FNB in manj FNPL, samo majhen del neposrednih ali posrednih članov tožečih strank interese v sektorju govedoreje v primeru tožečih strank v zadevi T-245/03 ali zakola goveda v primeru tožeče stranke v zadevi T-217/03. Sporazum namreč ni zadeval dejavnosti članov tožečih strank, ki niso delovali na trgih govejega mesa, niti ni bil sklenjen v njihovo korist, ti člani pa tudi verjetno niso sodelovali pri izvajanju spornih ukrepov. Zato se njihov promet v obravnavanem primeru ne more upoštevati za izračun zgornje meje 10 %.

326 Ob upoštevanju zgornjih ugotovitev je treba preučiti, ali so zneski glob, naloženih tožečim strankam v izpodbijani uredbi, presegli zgornjo mejo 10 % prometa, določeno v členu 15(2) Uredbe št. 17.

327 Glede tožeče stranke v zadevi T-217/03 je iz presoj, ki jih je ta poslala Komisiji v dopisu z dne 27. januarja 2003, razvidno, da je globa, ki ji je bila naložena, znašala od 0,05 do 0,2 % prometa, ki so ga v letu 2002 ustvarile zadruge za zakol in predelavo, ki so njeni člani, odvisno od tega, ali so se upoštevala podjetja, ki so hkrati člani tožeče stranke in specializiranega sindikata Syndical national de l'industrie des viandes (SNIV), ki združuje velika industrijska podjetja v sektorju.

328 Sodišče prve stopnje za tožeče stranke v zadevi T-245/03 nima na voljo natančnih podatkov o prometu rejcev goveda, ki so njihovi člani. Tožeče stranke so namreč najprej ob zahtevi Komisije med upravnim postopkom in nato Sodišča prve stopnje v tem primeru trdile, da ne morejo predložiti podatkov, niti približnih, o prometu svojih članov rejcev. Tožeče stranke tudi niso mogle Sodišču prve stopnje navesti števila rejcev goveda, ki so osnovni člani FNSEE in JA, in trdile, da FNB in FNPL nimata osnovnih članov v pravem pomenu besede.

329 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 so vendarle navedle, da je leta 2002 v Franciji promet, povezan s proizvodnjo sektorja govejega mesa, znašal 4552 milijard EUR, promet, povezan z zakolom odraslega goveda, pa 3430 milijard EUR. Če se upošteva najnižji od teh prometov, je treba sklepati, da naj bi globe, naložene tožečim strankam, ne presegale zgornje meje 10 % prometa njihovih članov rejcev goveda, če so ti pomenili vsaj 3,5 % navedenega skupnega prometa za FNSEO, 0,42 % za FNB, 0,18 % za JA in 0,42 % za FNPL. Nobena od tožečih strank ne izpodbija tega, da njeni člani ustvarjajo znaten delež prometa, povezanega z zakolom odraslega goveda v

Franciji. Sodišče prve stopnje v zvezi s tem opozarja, da so tožeče stranke v zadevi T-245/03 v odgovoru na vprašanje, ki ga je postavil sodnik za izdajo začasne odredbe, dopustile možnost, da so člani FNSEE lahko pomenili približno 50 % od 240.000 kmetov, ki imajo več kot 5 glav odraslega goveda v Franciji (sklep predsednika Sodišča prve stopnje z dne 21. januarja 2004 v zadevi FNSEA in drugi proti Komisiji, T-245/03 R, Recueil, str. II-271, točka 89).

330 Sodišče prve stopnje sklepa, da je v teh okoliščinah zadostno ugotovljeno, da globe, naložene tožečim strankam v zadevi T-245/03, ne presegajo zgornje meje 10 % prometa njihovih članov.

331 Te ugotovitve ne more ovreči trditev tožečih strank, da bi, ker imajo skupne člane, Komisija morala upoštevati za vsako zvezo samo skupni znesek prihodka rejcev, ki so samo njeni člani. Kot opozarjajo tožeče stranke, so rejci, ki so neposredni ali posredni člani FNB, FNPL ali JA, dejansko hkrati posredni člani FNSEE. Vendar v obravnavanem primeru za namene preverjanja upoštevanja zgornje meje 10 % prometa zadostuje, da je skupni znesek glob, naloženih štirim tožečim strankam v zadevi T-245/03, nižji od 10 % prometa rejcev, ki so osnovni člani FNSEE, zveze, ki združuje tri druge tožeče stranke. Da se ta zgornja meja v tem primeru ne bi presegla, bi zadostovalo, da promet rejcev, ki so osnovni člani FNSEE, pomeni vsaj 4,52 % prometa, povezanega z zakolom odraslega goveda v Franciji. Iz zgoraj navedenih razlogov Sodišče prve stopnje meni, da je v obravnavanem primeru tako.

332 Nazadnje, tožeče stranke v zadevi T-245/03 se ne morejo sklicevati niti na to, da naj bi FNB in FNPL ne imela osnovnih članov v pravem pomenu besede, ker naj noben kmet ne bi postal njun član neposredno ali posredno. Ugotoviti je namreč treba, da ti zvezi prejemata članarine od departmajskih zvez (glede na skupno število glav goveda v departmaju in litre mleka, proizvedenega v tem departmaju). Ti departmajski zvezi združujeta lokalne sindikate, katerih člani so rejci. Posledično se rejci goveda pri izračunu zgornje meje 10 % prometa lahko štejejo za osnovne člane FNB in FNPL, kot se lahko štejejo za osnovne člane FNSEE.

333 Glede na vse zgoraj navedeno Sodišče prve stopnje sklepa, da globe, naložene tožečim strankam v izpodbijani odločbi, ne presegajo zgornje meje 10 % prometa njihovih članov.

334 Zato je treba ta tožbeni razlog zavrniti.

E – *Peti tožbeni razlog: kršitev načela nekumuliranja kazni*

1. Trditve strank

335 Tožeče stranke opozarjajo, da načelo nekumuliranja kazni oziroma *non bis in idem* preprečuje, da bi bila oseba lahko kaznovana večkrat za isto dejanje. To načelo,

navedeno v členu 4 Protokola št. 7 k EKČP naj bi se stalno uporabljalo v konkurenčnem pravu Skupnosti (sodba Sodišča z dne 14. decembra 1972 v zadevi Boehringer Mannheim proti Komisiji, 7/72, Recueil, str. 1281, točka 3) in naj bi bilo temeljno načelo prava Skupnosti (sodba Sodišča z dne 15. oktobra 2002 v združenih zadevah Limburgse Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P in C-254/99 P, Recueil, str. I-8375, točka 59).

336 Tožeče stranke zatrjujejo, da je izpodbijana odločba večkrat kaznovala iste osebe za isto kršitev, ker so FNB, JA in FNPL članice FNSEE. Fizične osebe rejci goveda, ki so lokalno člani lokalnih sindikatov, bi lahko bile posredno povezane s FNSEO, FNB ter tudi FNPL (če imajo krave molznice) in JA (če so mlajši od 35 let). Nekateri člani tožeče stranke v zadevi T-217/03 naj bi bili tudi člani FNSEE. Zato naj bi te osebe posredno utrpele več glob, čeprav bi jim Komisija lahko posredno očitala samo eno dejanje. Tožeče stranke nasprotujejo trditvi Komisije, da naj bi se načelo *non bis in idem* ne uporabljalo v obravnavanem primeru zaradi enotnega postopka. V tem primeru naj bi vzporedni postopki, ki bi jih Komisija sprožila proti tožečim strankam, povzročili ponavljanje kazni zanje. Poleg tega uporabe tega načela ni mogoče omejiti na primere podjetij, ki jih več organov, pristojnih za konkurenco, preganja zaradi iste kršitve.

337 Poleg tega tožeče stranke v zadevi T-245/03 ugotavljajo, da se je Komisija pri določitvi osnovnega zneska glob oprla na obstoječe razmerje med zneskom letnih članarin, ki jih prejme FNSEA, in zneski članarin, ki jih prejme vsaka od zadevnih zvez. Upoštevana razmerja naj bi bila tudi netočna, ker naj bi FNB in FNPL nakazovali FNSEI del letnih članarin, ki jih prejemata (in sicer leta 2001 približno 10 % oziroma 60.979 EUR za FNB in 15 % oziroma 181.670 EUR za FNPL). Upoštevana razmerja bi se torej morala ustrezno zmanjšati.

338 Francoska republika poudarja, da ni sporno, da so v obravnavanem primeru fizične osebe članice različnih zvez, čeprav samo zaradi članstva nekaterih zvez v FNSEI, in da so torej tem osebam globe naložene dvakrat za isto kršitev konkurenčnega prava. To bi pomenilo, da jim je bila naložena pretirana globa, kar je kršitev načela sorazmernosti.

339 Komisija opozarja, da se načelo *non bis in idem* v sodni praksi Skupnosti uporablja za primere, ko je bilo podjetje, ki je bilo kaznovano (ali bi lahko bilo kaznovano) na ravni Skupnosti za kršitev pravil o konkurenci, kaznovano (ali bi lahko bilo kaznovano) v drugem postopku v tretji državi ali državi članici (glej v tem smislu sodbo Sodišča z dne 13. februarja 1969 v zadevi Wilhelm in drugi, 14/68, Recueil, str. 1, in zgoraj navedeno sodbo Boehringer Mannheim proti Komisiji). Komisija meni, da samo istovetnost dejstev ne zadostuje za utemeljitev uporabe tega načela, ker morajo biti iste tudi stranke. V obravnavanem primeru naj bi bila vsaka zveza obtožena za lastno sodelovanje pri kršitvi, ker je vsaka zaradi svojega vpliva na trgu potrebna za učinkovitost sporazuma. Da so nekatere osebe članice več zvez, ne zmanjšuje dejstva, da je vsaka od tožečih strank sodelovala pri sporazumu. Nazadnje, sorazmernost glob, naloženih več zvezam, ki imajo skupne člane, naj bi bila zagotovljena z zgornjo mejo 10 % prometa, vendar ne bi mogla povzročiti imunitete navedenih članov.

2. Presoja Sodišča prve stopnje

340 Iz sodne prakse je razvidno, da je načelo *non bis in idem* splošno načelo prava Skupnosti, katerega spoštovanje zagotavlja Sodišče. Na področju konkurenčnega prava Skupnosti to načelo prepoveduje, da bi Komisija še enkrat obsodila ali preganjala podjetje zaradi protikonkurenčnega ravnanja, za katero je že bilo kaznovano, ali njegova odgovornost ni bila ugotovljena v prejšnji odločbi Komisije,

zoper katero ni več mogoče vložiti pravnega sredstva (sodba Sodišča prve stopnje z dne 9. julija 2003 v zadevi Archer Daniels Midland in Archer Daniels Midland Ingredients proti Komisiji, T-224/00, Recueil, str. II-2597, točki 85 in 86, in zgoraj navedena sodba z dne 29. aprila 2004 Tokai Carbon in drugi proti Komisiji, točki 130 in 131). Za uporabo načela *non bis in idem* so določeni trije pogoji istovetnosti dejstev, kršitelja in pravno zavarovanega interesa. To načelo torej prepoveduje kaznovanje iste osebe več kot enkrat za isto nezakonito ravnanje, da bi se varovala ista pravna dobrina (sodba Sodišča z dne 7. januarja 2004 v združenih zadevah Aalborg Portland in drugi proti Komisiji, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P in C-219/00 P, Recueil, str. I-123, točka 338).

341 Komisija je v obravnavanem primeru kaznovala tožeče zveze zaradi sodelovanja in stopnje odgovornosti vsake od teh zvez pri kršitvi (glej uvodno izjavo 169 ter člena 1 in 3 izpodbijane odločbe). Vse tožeče stranke so namreč sodelovale pri kršitvah, kaznovanih z izpodbijano odločbo, čeprav z različno intenzivnostjo in vpletenostjo. Predvsem pa so vse tožeče zveze podpisale sporazum z dne 24. oktobra 2001. Zato je Komisija lahko zakonito kaznovala vsako zvezo, ki je sodelovala pri spornem sporazumu, ter se pri tem oprla na posamično vlogo, ki jo je vsaka od njih imela pri podpisu in izvajanju tega sporazuma, ter na olajševalne in obteževalne okoliščine za vsako od njih.

342 Te ugotovitve v nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke v zadevi T-245/03, ne more ovreči okoliščina, da so FNB, FNPL in JA članice FNSEE. Te zveze imajo namreč status neodvisne pravne osebnosti z ločenimi proračuni in cilji, ki se ne ujemajo vedno. Tako izvajajo sindikalne ukrepe zaradi zaščite svojih posebnih interesov (glej točko 320 zgoraj). Dejstvo, da so te zveze v obravnavanem primeru zelo usklajevale svojo dejavnost in dejavnost svojih članov, da bi dosegle skupne cilje, nobeni od teh zvez ne odvzema odgovornosti za kršitev.

343 Poleg tega izpodbijana odločba v nasprotju s tem, kar naj bi tožeče stranke zatrjevale, ni naložila kazni njihovim neposrednih ali posrednim osnovnim članom. Upoštevanje prometa članov podjetniškega združenja pri določitvi zgornje meje 10 % namreč ne pomeni, da jim je bila naložena globa, niti samo po sebi, da je zadevno združenje obvezano prenesti breme te globe na svoje člane (zgoraj navedena sodba CB in Europay proti Komisiji, točka 139). Ker posamezni kmeti, ki so posredni člani tožečih zvez v zadevi T-245/03, niso bili kaznovani z izpodbijano odločbo, ni mogoče sklepati, da bi dejstvo, da so tudi FNB, FNPL in JA članice FNSEE, Komisiji preprečilo, da bi posamično kaznovala vsako od teh zvez. *A fortiori* ni pomembno, da so nekateri člani tožeče stranke v zadevi T-217/03 tudi člani FNSEE.

344 Iz tega v obravnavanem primeru sledi, da ni enotnosti kršiteljev, če izpodbijana odločba ne kaznuje večkrat istih subjektov ali oseb za ista dejanja. Zato je treba sklepati, da načelo *non bis in idem* ni bilo kršeno. Ker prav tako neposrednim ali posrednim članom tožečih strank globe niso bile naložene dvakrat za eno in isto kršitev, v nasprotju s trditvami Francoske republike v tem primeru tudi ni bilo kršitve načela sorazmernosti.

345 Poleg tega je treba zavrniti trditve tožečih strank v zadevi T-245/03, da je Komisija pri določitvi osnovnega zneska glob nepravilno izračunala obstoječe razmerje med zneskom letnih članarin, ki jih je prejela FNSEA, in zneski članarin, nakazanih FNB in FNPL. V nasprotju s tem, kar trdijo tožeče stranke, Komisija predvsem ni bila dolžna prilagoditi številk FNB in FNPL, tako da bi od teh zneskov odštela članarine, ki sta jih nakazali FNSEI. Ker se znesek teh članarin ni upošteval kot objektivni

kazalec relativnega pomena vsake zveze, je Komisija namreč upravičeno sklepala, da so te upoštevne številke zneski njihovih skupnih članarin, ki odražajo stopnjo zastopanosti vsake tožeče stranke.

346 Zato je treba ta tožbeni razlog zavrniti.

F – *Šesti tožbeni razlog: očitna napaka pri presoji pri upoštevanju okoliščin, določenih v členu 5(b) Smernic*

1. Trditve strank

347 Tožeča stranka v zadevi T-217/03 trdi, da se mora 60-odstotno znižanje, ki ga je Komisija uporabila na podlagi točke 5(b) Smernic za upoštevanje posebnih okoliščin krize sektorja govejega mesa, uporabiti za osnovni znesek globe in ne za znesek, ki se doseže, ko se pri osnovnem znesku uporabijo povečanja in znižanja, ki ustrezajo obteževalnim in olajševalnim okoliščinam. Nič naj bi ne utemeljevalo odstopanja od načela določitve glob, navedenega v točki 2 Smernic, ki je izračunati osnovni znesek ter ga nato znižati ali povečati za neki odstotek. Tožeča stranka podredno trdi, da bi Komisija morala šteti upoštevanje gospodarskih okoliščin za olajševalno okoliščino, kot naj bi bila naredila v drugih zadevah.

348 Tožeče stranke v zadevi T-245/03 trdijo, da Komisija s tem, ko je uporabila točko 5(b) Smernic, ni ustrezno sklepala iz naslednjih okoliščin, navedenih v izpodbijani odločbi (glej uvodni izjavi 181 in 184) o: prvič, neobstoja profitnega značaja tožečih strank; drugič, posebnosti zadevnega kmetijskega proizvoda; tretjič, dejstva, da je Komisija prvič kaznovala omejevalni sporazum, ki so ga sklenile

izključno zveze in se nanaša na osnovni kmetijski proizvod, ki vključuje dva člena proizvodne verige; četrtič, posebnih okoliščin izredne krize. Tožeče stranke v zvezi s tem trdijo, da organi Združenega kraljestva, pristojni za konkurenco, v odločbi z dne 3. februarja 2003 niso naložili glob združenju proizvajalcev govejega mesa s Severne Irske, ki je sklenilo sporazum o cenah, ob upoštevanju okoliščin, v katerih je ta sporazum nastal in ki sta jih zaznamovali tudi kriza bolezni norih krav in epidemija slinavke in parkljevke. Tožeče stranke opozarjajo, da Komisija v obravnavanem primeru zaradi takih elementov ni ustrezno prilagodila glob, zato končni zneski ostajajo pretirani.

349 Komisija trdi, da trditev tožeče stranke v zadevi T-217/03 o metodi izračuna zmanjšanja zaradi okoliščin, določenih v točki 5(b) Smernic, ne upošteva oblike in vsebine teh smernic. Očitek, da bi se gospodarske okoliščine morale upoštevati kot olajševalna okoliščina, naj bi bil nov tožbeni razlog in zato nedopusten. Komisija v zvezi s trditvami tožečih strank v zadevi T-245/03 opozarja, da 60-odstotno znižanje globe, odobreno v tem primeru, nima ekvivalenta v njeni prejšnji praksi.

2. Presoja Sodišča prve stopnje

350 Točka 5(b) Smernic določa:

„Odvisno od okoliščin je potrebno, ko so bila izvedena zgoraj omenjena izračunavanja, upoštevati nekatere objektivne dejavnike, kot je poseben ekonomski vidik, kakršne koli ekonomske ali finančne koristi, ki jih pridobijo kršitelji […], posebne značilnosti udeleženih podjetij in, v posebnem socialnem okviru, njihova dejanska zmožnost, da plačajo, in globe je treba prilagoditi v skladu s tem.“

351 Komisija je v obravnavanem primeru upoštevala gospodarske okoliščine tega primera, ki ga je zaznamovala predvsem huda kriza sektorja govejega mesa, in uporabila 60-odstotno znižanje za znesek, dosežen po povečanju ali znižanju osnovnega zneska glob zaradi obteževalnih ali olajševalnih okoliščin, ki jih je upoštevala.

352 Prvič, zavrniti je treba trditev tožečih strank v zadevi T-217/03, da bi se to 60-odstotno znižanje moralo uporabiti za osnovni znesek globe in ne za znesek, ki je že bil povečan ali znižan zaradi upoštevanih obteževalnih in olajševalnih okoliščin. V Smernicah se obteževalne in olajševalne okoliščine obravnavajo v točkah 2 in 3, ki določata, da se bo „[o]snovni znesek […] povečal“ in „[o]snovni znesek […] zmanjšal“. Zato je v točki 5(b) določeno, da se druge okoliščine upoštevajo, „ko so bila izvedena zgoraj omenjena izračunavanja“, in določa, da je „treba globe prilagoditi v skladu s tem“. Torej je treba sklepati, da so se pri načinu izračuna, ki ga je uporabila Komisija, upoštevale določbe Smernic.

353 Drugič, glede podredne trditve tožeče stranke v zadevi T-217/03, da bi se gospodarske okoliščine morale upoštevati kot olajševalna okoliščina, je treba ugotoviti, da je bila podana šele v fazi replike ter je posledično nov tožbeni razlog in ga je zato treba zavrniti v skladu s členom 48(2) Poslovnika. V vsakem primeru je treba poudariti, da se točka 5(b) Smernic izrecno sklicuje na upoštevanje posebnih gospodarskih okoliščin zadeve in da zato to merilo ni izrecno navedeno v točki 3 Smernic, ki se nanaša na olajševalne okoliščine. Zato je treba sklepati, da Komisija ni storila napake, ko je upoštevala gospodarske okoliščine te zadeve v okviru točke 5(b) Smernic in ne v okviru olajševalnih okoliščin, kot je želela tožeča stranka.

354 Tretjič, v zvezi s sklicevanjem na odločbo organov Združenega kraljestva, pristojnih za konkurenco, z dne 3. februarja 2003 je treba opozoriti, da Komisije pri presoji okoliščin obravnavanega primera ne smejo zavezovati odločbe, ki so jih sprejeli nacionalni organi v drugih bolj ali manj podobnih zadevah.

355 Četrtič, odgovoriti je treba na trditve tožečih strank, da Komisija ni ustrezno sklepala iz okoliščin obravnavanega primera in da bi morala na podlagi točke 5(b) Smernic še bolj zmanjšati globe.

356 Opozoriti je treba, da je Komisija v izpodbijani odločbi pri uporabi navedene določbe upoštevala predvsem dejstvo, da je s to odločbo prvič kaznovala omejevalni sporazum, ki so ga sklenile izključne zveze sindikatov ter zadeva kmetijski proizvod in vključuje dva člena proizvodne verige, in posebne gospodarske okoliščine te zadeve, ki presegajo samo padec cen ali obstoj dobro znane bolezni. Za te gospodarske okoliščine so značilni naslednji elementi: prvič, upad porabe govejega mesa predvsem zaradi krize bolezni norih krav, ki je vplivala na sektor, ki je bil že sicer v težkem položaju; drugič, določitev intervencijskih ukrepov Skupnosti in nacionalnih organov za ponovno vzpostavitev ravnovesja na trgu govejega mesa; tretjič, izguba zaupanja potrošnikov zaradi bojazni v zvezi z boleznijo norih krav; četrtič, položaj kmetov, ki so se kljub prilagoditvenim ukrepom Skupnosti, ki jih je Francija izvajala, soočali s ponovno padajočimi cenami krav ob vstopu v klavnico, medtem ko so maloprodajne cene ostale stabilne (uvodne izjave od 181 do 185 izpodbijane odločbe).

357 Ob upoštevanju vseh teh okoliščin se je Komisija odločila, da tožečim strankam odobri 60-odstotno znižanje glob na podlagi točke 5(b) Smernic.

358 Opozoriti je treba, da čeprav ima Komisija diskrecijsko pravico pri določitvi zneska glob, Sodišče prve stopnje vseeno na podlagi člena 17 Uredbe št. 17 z neomejeno pristojnostjo za odločanje v sporu v smislu člena 229 ES odloča o tožbah zoper odločbe, s katerimi Komisija določa globo, in lahko posledično odpravi, zmanjša ali poveča naloženo globo.

359 V obravnavanem primeru Sodišče prve stopnje sklepa, da so različne okoliščine, ki jih je Komisija ugotovila in upoštevala v izpodbijani odločbi na podlagi točke 5(b) Smernic, zelo izredne. Ta izrednost je razvidna iz posebnih značilnosti tožečih strank ter njihovih nalog in sektorjev dejavnosti ter predvsem okoliščin posebnega gospodarskega ozadja obravnavanega primera.

360 Sodišče prve stopnje meni, da 60-odstotno znižanje glob, za katero se je Komisija odločila na podlagi točke 5(b) Smernic, čeprav je veliko, ne upošteva dovolj teh izrednih okoliščin.

361 Da bi se popolnoma in pravilno upoštevale vse okoliščine, ki jih je Komisija ugotovila v izpodbijani odločbi, in ker Komisija prvič kaznuje to vrsto protikonkurenčnega ravnanja, Sodišče prve stopnje zato pri izvajanju pristojnosti za odločanje v sporu polne jurisdikcije meni, da je primerno določiti 70-odstotno znižanje glob, ki se odobri tožečim strankam na podlagi točke 5(b) Smernic.

III – *Način izračuna in končni znesek globe*

362 Sodišče prve stopnje je v točkah 241 in 245 zgoraj sklepalo, da je Komisija v izpodbijani odločbi kršila obveznost obrazložitve, ker ni navedla, da je uporabila promet osnovnih članov tožečih strank pri izračunu neprekoračitve zgornje meje 10 % iz člena 15(2) Uredbe št. 17, niti ni navedla, na podlagi katerih okoliščin je lahko upoštevala ta skupni promet. Vendar je treba poudariti, da je Sodišče prve stopnje v točkah 324 in 325 zgoraj razsodilo, da je Komisija v obravnavanem primeru upravičeno upoštevala promet osnovnih članov tožečih strank pri izračunu navedene zgornje meje, če gre za člane, ki delujejo na trgih, na katere so vplivale kršitve, kaznovane z izpodbijano odločbo.

363 Sodišče prve stopnje sklepa, da v teh okoliščinah zgoraj navedeno pomanjkanje obrazložitve ne sme povzročiti razglasitve ničnosti izpodbijane odločbe, ker bi bila lahko ponovno izdana le po vsebini ista odločba kot izpodbijana odločba (glej v tem smislu sodbo Sodišča prve stopnje z dne 3. decembra 2003 v zadevi Audi proti UUNT (TDI), T-16/02, Recueil, str. II-5167, točka 97), niti spremembe zneska glob.

364 Nasprotno, kot je razvidno iz točke 361 zgoraj, je treba zmanjšati znesek glob, ki so bile naložene tožečim strankam, z uporabo 70 % na podlagi točke 5(b) Smernic namesto 60 %, ki jih je uporabila Komisija. Zato so zneski teh glob naslednji:

— 360.000 EUR za tožečo stranko v zadevi T-217/03;

— 9.000.000 EUR za FNSEO;

— 1.080.000 EUR za FNB;

— 450.000 EUR za JA;

— 1.080.000 EUR za FNPL.

Stroški

365 V skladu s členom 87(3) Poslovnika lahko Sodišče prve stopnje, če vsaka stranka uspe samo deloma ali v izjemnih okoliščinah, odloči, da se stroški delijo ali da vsaka stranka nosi svoje stroške. V obravnavanem primeru je treba določiti, da tožeče stranke nosijo svoje stroške, nastale v postopku v glavni stvari, in tri četrtine

stroškov tega postopka, ki jih je priglasila Komisija. Komisija nosi četrtino svojih stroškov postopka v glavni stvari, in vse stroške postopkov za izdajo začasne odredbe.

366 Na podlagi člena 87(4) Poslovnika Francoska republika, intervenientka, nosi svoje stroške.

Iz teh razlogov je

SODIŠČE PRVE STOPNJE (prvi senat)

razsodilo:

1. **Znesek globe, naložene Fédération nationale de la coopération bétail et viande, ki je tožeča stranka v zadevi T-217/03, je 360.000 EUR.**

2. **Zneski glob, ki se naložijo tožečim strankam v zadevi T-245/03, so 9.000.000 EUR za Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles, 1.080.000 EUR za Fédération nationale bovine, 1.080.000 EUR za Fédération nationale des producteurs de lait in 450.000 EUR za Jeunes agriculteurs.**

3. V preostalem se tožba zavrne.

4. Tožeče stranke nosijo svoje stroške, nastale v postopku v glavni stvari, in tri četrtine stroškov tega postopka, ki jih je priglasila Komisija.

5. Komisija nosi četrtino svojih stroškov postopka v glavni stvari in vse stroške postopkov za izdajo začasne odredbe.

6. Francoska republika nosi svoje stroške.

García-Valdecasas Cooke Labucka

Razglašeno na javni obravnavi v Luxembourgu, 13. decembra 2006.

Sodni tajnik Predsednik

E. Coulon J. D. Cooke

Stvarno kazalo

Pravni okvir ..... II - 5002

Dejansko stanje ..... II - 5003

I – Tako imenovana kriza „bolezni norih krav“ ..... II - 5004

II – Sklenitev spornih sporazumov in upravni postopek pred Komisijo ..... II - 5005

III – Izpodbijana odločba ..... II - 5008

Postopek in predlogi strank ..... II - 5013

Utemeljenost ..... II - 5016

I – Predlogi za razglasitev ničnosti izpodbijane odločbe ..... II - 5016

A – Prvi tožbeni razlog: očitne napake pri presoji in nepravilna uporaba prava pri presoji pogojev, ki se zahtevajo za uporabo člena 81(1) ES .. II - 5016

1. Opredelitev tožečih strank kot podjetniška združenja ..... II - 5017

a) Trditve strank ..... II - 5017

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5018

2. Neobstoj znatnega vpliva na trgovino med državami članicami ... II - 5021

a) Trditve strank ..... II - 5021

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5022

3. Neomejevanje konkurence ..... II - 5025

a) Trditve strank ..... II - 5025

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5028

4. Opredelitev sindikalne dejavnosti ..... II - 5033

a) Trditve strank ..... II - 5033

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5034

B – Drugi tožbeni razlog: očitne napake pri presoji in nepravilna uporaba prava pri presoji obsega in trajanja kršitve ..... II - 5036

1. Uvodna vprašanja ..... II - 5037

a) Upoštevanje lokalnih sporazumov ..... II - 5037

Trditve strank ..... II - 5037

Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5038

b) Organizacija, izbor, navajanje in razlaga spisovne dokumentacije ..... II - 5042

Trditve strank ..... II - 5042

Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5043

2. Pripisovanje sporazuma o uvozu tožečim strankam ..... II - 5044

a) Trditve strank ..... II - 5044

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5046

3. Pripisovanje tajnega ustnega sporazuma, sprejetega po koncu novembra 2001, tožečim strankam ..... II - 5052

a) Trditve strank ..... II - 5052

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5055

Priprava podaljšanja sporazuma ..... II - 5056

Podaljšanje sporazuma na srečanjih 29. novembra in 5. decembra 2001 ..... II - 5057

— Sestanek 29. novembra 2001 ..... II - 5058

— Sestanek z dne 5. decembra 2001 ..... II - 5061

Izvajanje sporazuma po koncu novembra 2001 ..... II - 5062

Sklepi ..... II - 5063

C – Tretji tožbeni razlog: neuporaba izjeme, predvidene z Uredbo št. 26 .. II - 5064

1. Trditve strank ..... II - 5064

2. Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5066

D – Četrti tožbeni razlog: kršitev pravice do obrambe ..... II - 5072

1. Trditve strank ..... II - 5072

2. Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5074

E – Peti tožbeni razlog: kršitev obveznosti obrazložitve ..... II - 5077

1. Trditve strank ..... II - 5077

2. Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5079

II – Predlogi za odpravo ali znižanje globe ..... II - 5083

A – Prvi tožbeni razlog: nezakonitost Smernic ..... II - 5083

1. Trditve strank ..... II - 5083

2. Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5085

B – Drugi tožbeni razlog: kršitev načela sorazmernosti, očitna napaka pri presoji in nepravilna uporaba prava pri določitvi teže kršitve ..... II - 5088

1. Trditve strank ..... II - 5088

2. Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5089

C – Tretji tožbeni razlog: očitne napake pri presoji in nepravilna uporaba prava ter kršitev načela sorazmernosti pri upoštevanju obteževalnih in olajševalnih okoliščin ..... II - 5091

1. Obteževalna okoliščina: tajno nadaljevanje sporazuma ..... II - 5091

a) Trditve strank ..... II - 5091

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5092

2. Obteževalna okoliščina: uporaba sile ..... II - 5092

a) Trditve strank ..... II - 5092

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5094

3. Neupoštevanje olajševalnih okoliščin ..... II - 5097

a) Trditve strank ..... II - 5097

b) Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5098

D – Četrti tožbeni razlog: kršitev člena 15(2) Uredbe št. 17 pri določitvi zneska glob ..... II - 5100

1. Trditve strank ..... II - 5100

2. Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5104

E – Peti tožbeni razlog: kršitev načela nekumuliranja kazni ..... II - 5112

1. Trditve strank ..... II - 5112

2. Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5114

F – Šesti tožbeni razlog: očitna napaka pri presoji pri upoštevanju okoliščin, določenih v členu 5(b) Smernic ..... II - 5117

1. Trditve strank ..... II - 5117

2. Presoja Sodišča prve stopnje ..... II - 5118

III – Način izračuna in končni znesek globe ..... II - 5122

Stroški ..... II - 5123